ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΤΜΗΜΑ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ - ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ - ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

ΔΙΑΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΚΑΙ ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΗΘΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ»

Ἡ τριχοτόμηση τῆς ψυχῆς, ἡ παιδεία και ἡ ἐκπαίδευση τῶν τάξεων στην *Πολιτεία* τοῦ Πλάτωνος

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

της

ΧΡΙΣΤΙΝΑΣ Α. ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ

Πτυχιούχου Τμήματος Κλασσικής Φιλολογίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών 2009

Πλάτων

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Γεωργία Ξανθάκη-Καραμάνου

Καθηγήτρια, Πρόεδρος του Τμήματος Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου και Διευθύντρια του Διαπανεπιστημιακού-Διατμηματικού Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών «Ηθική Φιλοσοφία».

Συνεπιβλέποντες καθηγητές:

Παναγιώτης Ν. Πανταζάκος, Επίκουρος Καθηγητής Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

Βασίλειος Λ. Κωνσταντινόπουλος, Αναπληρωτής Καθηγητής Πανεπιστημίου Πελοποννήσου.

Καλαμάτα, Σεπτέμβριος 2012

Πίνακας περιεχομένων

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....5

ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ.....6

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ: Η ΤΡΙΧΟΤΟΜΗΣΗ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ.....6

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ: Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΤΑΞΕΩΝ.7

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ.....9

1 Η ΤΡΙΧΟΤΟΜΗΣΗ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ.....10

1.1 ΟΙ ΤΑΞΕΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΚΑΙ Ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΤΟΥΣ ΡΟΛΟΣ....10

1.1.1 ΟΙ ΦΥΛΑΚΕΣ.....10

1.1.2 ΟΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΙ.....11

1.1.3 ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ.....13

1.2 ΟΙ ΑΡΕΤΕΣ ΤΩΝ ΤΑΞΕΩΝ ΣΤΗΝ *ΠΟΛΙΤΕΙΑ*.....14

1.2.1 Η ΣΟΦΙΑ.....15

1.2.2 Η ΑΝΔΡΕΙΑ.....16

1.2.3 Η ΣΩΦΡΟΣΥΝΗ.....18

1.2.4 Η ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ.....21

1.3 ΟΙ ΑΡΕΤΕΣ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ.....23

1.3.1 ΤΟ ΕΠΙΘΥΜΗΤΙΚΟΝ.....24

1.3.2 ΤΟ ΛΟΓΙΣΤΙΚΟΝ.....24

1.3.3 ΤΟ ΘΥΜΟΕΙΔΕΣ.....25

1.4 Η ΠΑΡΑΛΛΗΛΙΑ ΤΩΝ ΑΡΕΤΩΝ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΡΕΤΩΝ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΤΑΞΕΩΝ.....25

1.4.1 Η ΔΙΚΑΙΗ ΨΥΧΗ.....26

1.4.2 ΤΟ ΘΥΜΟΕΙΔΕΣ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΕΙ ΣΤΗΝ ΑΝΔΡΕΙΑ ΚΑΙ ΣΤΟΥΣ ΦΥΛΑΚΕΣ ΕΠΙΚΟΥΡΟΥΣ.....29

1.4.3 ΤΟ ΛΟΓΙΣΤΙΚΟΝ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΕΙ ΣΤΗ ΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΣΤΟΥΣ ΦΥΛΑΚΕΣ ΠΑΝΤΕΛΕΙΣ.....30

1.4.4 ΤΟ ΕΠΙΘΥΜΗΤΙΚΟΝ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΕΙ ΣΤΗ ΣΩΦΡΟΣΥΝΗ ΚΑΙ ΣΤΟΥΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΥΣ 30
2 Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΤΑΞΕΩΝ 32
2.1 Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΣΤΗΝ ΑΡΙΣΤΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΣΤΑΔΙΟ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΤΩΝ ΦΥΛΑΚΩΝ (376e 3- 412b 1) 32
2.1.1 ΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ. 32
2.1.2 ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΟΜΕΝΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ. 34
2.1.3 Η ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΕΙΝΑΙ ΑΠΟΡΡΙΠΤΕΑ. 36
2.1.4 Η ΑΡΜΟΖΟΥΣΑ ΜΟΥΣΙΚΗ. 44
2.1.5 ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΕΣ. 47
2.1.6 Η ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ. 48
2.1.7 ΓΙΑΤΡΟΙ ΚΑΙ ΔΙΚΑΣΤΕΣ. 49
2.2 ΟΙ ΦΙΛΟΣΟΦΟΙ 52
2.3 Η ΙΔΕΑ ΤΟΥ ΑΓΑΘΟΥ ΩΣ ΥΨΙΣΤΟΣ ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΓΝΩΣΗΣ 55
2.4 ΟΙ ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΑΝΑΒΑΘΜΟΙ ΤΗΣ ΓΝΩΣΗΣ και Η ΓΡΑΜΜΗ 58
2.5 Η ΑΛΛΗΓΟΡΙΑ ΤΟΥ ΣΠΗΛΑΙΟΥ 60
2.6 Η ΑΝΩΤΕΡΗ ΠΑΙΔΕΙΑ 66
2.6.1 ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ 66
2.6.2 ΓΕΩΜΕΤΡΙΑ 68
2.6.3 ΣΤΕΡΕΟΜΕΤΡΙΑ 69
2.6.4 ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΑ 69
2.6.5 ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΗ 71
2.6.6 ΟΙ ΚΑΤΑΛΛΗΛΕΣ ΗΛΙΚΙΕΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΣΠΟΥΔΕΣ 73
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ 77
ΠΕΡΙ ΨΥΧΗΣ 77
ΠΕΡΙ ΠΑΙΔΕΙΑΣ 79
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 88

Λίστα Πινάκων

Πίνακας 1 20
Πίνακας 2 58
Πίνακας 3 59
Πίνακας 4 63
Πίνακας 5 77

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Σε μια εποχή που μαστίζεται από κρίση αξιών στον ηθικό, κοινωνικό, πολιτικό τομέα, η αναζήτηση μιας ελπιδοφόρας ηλιαχτίδας για το μέλλον της ανθρωπότητας επικεντρώνεται αναμφισβήτητα στα ψήγματα της Ηθικής Φιλοσοφίας.

Η έννοια της δικαιοσύνης μοιάζει να εκλείπει στο πέρασμα του χρόνου καθώς ο σύγχρονος άνθρωπος έχει αλλοτριωθεί, και αδιαφορώντας για το συλλογικό καλό, έχει αφοσιωθεί στην ικανοποίηση των ατομικών σκοπών του.

Η δε διαστρέβλωση του περιεχομένου της παιδείας, η οποία από ανθρωπιστικό χαρακτήρα που είχε μεταμορφώθηκε στην εξυπηρέτηση της ωμής επαγγελματικής εξειδίκευσης, ευθύνεται εξ ίσου για το σύγχρονο ατομικό και κοινωνικό ξεπεσμό.

Η στροφή και η ενασχόληση όμως με το ουσιαστικό περιεχόμενο των εννοιών της Δικαιοσύνης και της Παιδείας αλλά και η ατομική και συλλογική εφαρμογή τους κατά το δυνατόν, μπορεί να σημάνουν το τέλος της ηθικής, κοινωνικής και πολιτικής κρίσης και την ταυτόχρονη ανατολή μιας υγιούς πολιτείας απαρτισμένης από κοινωνούς του συλλογικού καλού.

Οι παραπάνω προβληματισμοί λοιπόν, συνάντησαν τις έννοιες της Δικαιοσύνης και της Παιδείας στην *Πολιτεία* του Πλάτωνος. Ο αμέριστος θαυμασμός για τον Πλάτωνα σε συνδυασμό με την απήχηση του φιλοσοφικού του έργου και τη διαχρονική αξία της *Πολιτείας* σε όλα τα μήκη και πλάτη της γης ανά τους αιώνες, με συγκίνησαν και με ώθησαν να ασχοληθώ μαζί της.

Η ενασχόληση μου λοιπόν, με την «Τριχοτόμηση της Ψυχής, την Παιδεία και την Εκπαίδευση των Τάξεων στην *Πολιτεία* του Πλάτωνος» αποτέλεσε το ιδανικότερο επιστέγασμα για την ολοκλήρωση του Μεταπτυχιακού κύκλου σπουδών στην «Ηθική Φιλοσοφία».

Έτσι, στην παρούσα διπλωματική εργασία γίνεται προσπάθεια για την ανάδειξη της έννοιας της Δικαιοσύνης μέσω της συμβολής του Πλάτωνος στον τομέα της ψυχολογίας και παράλληλα μέσω των αρετών που αποδίδει στην ανθρώπινη ψυχή και στις τάξεις της πολιτείας του. Έπειτα, μέσα από τα μονοπάτια ανάλυσης πλατωνικής γνωσιολογίας, οντολογίας, ηθικής, κοινωνιολογίας, πολιτικής και παιδαγωγικής,

στόχο αποτελεί η ανάδειξη της Παιδείας του φιλοσόφου για να επιτευχθεί η ἀρίστη πολιτεία.

Η μέθοδος που ακολουθήθηκε για την εκπόνηση της εργασίας είναι κειμενοκεντρική. Συγκεκριμένα, παρατίθενται όλοι οι σχετικοί στίχοι στην αρχαία ελληνική γλώσσα από την *Πολιτεία* του Πλάτωνος στο TLG[1], οι οποίοι σχετίζονται άμεσα με το ορισθέν θέμα. Έτσι, η ανάλυση και οι ερμηνείες που παρουσιάζονται έπειτα από κάθε αρχαίο χωρίο βασίζονται στο γραφόμενο έργο του φιλοσόφου. Τα συμπεράσματα παρουσιαζονται διευρυμένα στο τελευταίο τμήμα της εργασίας, στο οποίο συγκεντρώνονται τα σχόλια όλων των επι μέρους τμημάτων, στα οποία η γράφουσα εστίασε και ανέλυσε κειμενοκεντρικά στο κύριο μέρος της διπλωματικής. Επίσης, κρίθηκε βοηθητική η εισαγωγή πέντε πινάκων για την καλύτερη παρουσίαση και ανασκόπηση του κειμένου. Τέλος, προκειμένης της ολόπλευρης κάλυψης του θέματος έγινε απόπειρα μελέτης όσο το δυνατόν πληρέστερης βιβλιογραφίας, τόσο ελληνικής όσο και ξενόγλωσσης μεταφρασμένης.

ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ: Η ΤΡΙΧΟΤΟΜΗΣΗ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ

Στο πρώτο μέρος της παρούσης εργασίας παρουσιάζεται **η τριχοτόμηση της ψυχής** στην *Πολιτεία* του Πλάτωνος.

Συγκεκριμένα στην πρώτη ενότητα διαπιστώνεται ότι η *Πολιτεία* χωρίζεται σε τρεις κοινωνικές τάξεις, όχι με τους σύγχρονούς μας όρους βέβαια. Προκειμένου η *Πολιτεία* να ανταποκριθεί στον σκοπό της, δηλαδή στην επίτευξη της ευδαιμονίας του συνόλου της, φροντίζει ώστε κάθε τάξη να έχει τα καθήκοντα και τις ασχολίες της που αρμόζουν βάσει των δεξιοτήτων της. Οι τάξεις αυτές είναι οι **δημιουργοί**, οι **φύλακες** και οι **φιλόσοφοι-βασιλεῖς**.

Στη συνέχεια, στη δεύτερη ενότητα, αναλύονται οι αρετές από τις οποίες διακατέχεται κάθε τάξη. Οι αρετές είναι τα πιο σημαντικά και πολύτιμα εφόδια κάθε τάξης, με την κατάκτηση των οποίων εξυπηρετείται το καθημερινό τους έργο. Η

[1] Το Thesaurus Linguae Graecae αποτελεί μια ψηφιακή βιβλιοθήκη της ελληνικής λογοτεχνίας, η οποία έχει αναπτυχθεί στο ομώνυμο ερευνητικό κέντρο του πανεπιστημίου Irvine της Καλιφόρνια. Για περισσότερες πληροφορίες περιηγηθείτε στον ιστότοπο http://www.tlg.uci.edu/.

σοφία, η **ανδρεία**, η **σωφροσύνη** και η **δικαιοσύνη** αποτελούν τις τέσσερις κυριότερες αρετές στην *Πολιτεία* του Πλάτωνος.

Εμβαθύνοντας στην ανάλυση των αρετών, εξακριβώνεται πως τόσο η κάθε τάξη, όσο και η ατομική ψυχή κάθε πολίτη παλεύουν να κατακτήσουν την αρετή που της ταιριάζει. Έτσι, στην τρίτη ενότητα η ψυχή τριχοτομείται σε **επιθυμητικό, θυμοειδές** και **λογιστικό** καθώς επίσης και σε κάθε τμήμα της αποδίδεται και η χαρακτηριστική αρετή της.

Τέλος, στην τέταρτη ενότητα, εξακριβώνεται η παραλληλία των αρετών της ψυχής με τις αρετές των κοινωνικών τάξεων. Κλείνοντας το πρώτο μέρος της εργασίας, ολοκληρώνεται τόσο η τριχοτόμηση της ψυχής και οι αρετές της όσο και η ανάλυση των τάξεων και του κοινωνικού τους ρόλου, ώστε να γίνεται εύληπτα η μετάβαση στα μέσα και τους τρόπους που θα επιτευχθεί η κατάκτηση των αρετών αυτών.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ: Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΤΑΞΕΩΝ

Στο δεύτερο μέρος της παρούσης εργασίας λοιπόν, η οποία χωρίζεται σε ενότητες και υποενότητες, γίνεται προσπάθεια να αναλυθεί το πρώτο στάδιο της εκπαίδευσης αλλά και η δεύτερη και ανώτερη βαθμίδα σπουδών.

Αρχικά, στην πρώτη υποενότητα, σκιαγραφείται το σύγχρονο εκπαιδευτικό σύστημα της εποχής του Πλάτωνος.

Έπειτα, στη δεύτερη υποενότητα, πραγματοποιείται έλεγχος της παραδοσιακής λογοτεχνίας που διδάσκεται στα σχολεία, η οποία απορρίπτεται στο αμέσως επόμενο κεφάλαιο, λόγω διαστρεβλωμένων ηθικών, πατριωτικών και κοινωνικών μηνυμάτων που περνά στους νέους με τον τρόπο που διδάσκεται.

Εν συνεχεία, στην τέταρτη υποενότητα προτείνεται η αρμόζουσα με την *Πολιτεία*, μουσική.

Στην πέμπτη υποενότητα γίνεται μια σύντομη αναφορά στην τέχνη και στη ζωγραφική ενώ στην έκτη υποενότητα, σειρά έχει η συμβολή της γυμναστικής αγωγής τόσο στο σώμα όσο και στο πνεύμα.

Τέλος, στην έβδομη υποενότητα, αναφέρεται ο ρόλος των γιατρών και των δικαστών ως αποφευκτέων παραδειγμάτων σε μια υγιή πολιτεία. Ως εδώ η εκπαίδευση αφορούσε τα μικρά και παιδιά και τους νεαρούς.

Στη συνέχεια, η δεύτερη ενότητα περιλαμβάνει τους φιλοσόφους-βασιλεῖς και τη σύστασή τους.

Στην τρίτη ενότητα, διαπιστώνεται πως για να γίνει κάποιος πολίτης, φιλόσοφος, πρέπει να έχει κατακτήσει την **ἰδέα τοῦ ἀγαθού**, η οποία είναι ο ύψιστος σκοπός της γνώσης.

Ως ακολούθως, στην τέταρτη ενότητα γίνεται αναφορά στους τέσσερις αναβαθμούς της γνώσης, οι οποίοι αναπαριστώνται σε μια γραμμή.

Για να καταστεί πιο σαφής η κατάκτηση της γνώσης, στην πέμπτη ενότητα παρουσιάζεται το σπήλαιο με τους δεσμώτες τους, γνωστό ως **αλληγορία του σπηλαίου**.

Στην έκτη ενότητα, φανερώνεται πλέον η **ανώτερη παιδεία** που πρέπει να ακολουθήσουν οι φύλακες που θέλουν και μπορούν να γίνουν φιλόσοφοι.

Στις επόμενες πέντε υποενότητες της έκτης ενότητας, αναλύονται τα μαθήματα στα οποία πρέπει να εντρυφήσουν οι φύλακες για να γίνουν φιλόσοφοι. Αυτά είναι: οι **μαθηματικές επιστήμες**, η **γεωμετρία**, η **στερεομετρία**, η **αστρονομία** και τέλος, η κορωνίδα των μαθημάτων, η **διαλεκτική**. Προκειμένου δε, να αφομοιωθούν σωστά τα μαθήματα, απαιτείται να διδάσκονται στις **κατάλληλες ηλικίες**. Σε αυτό το περιεχόμενο συνίσταται η έκτη υποενότητα.

Στο κλείσιμο της εργασίας, γίνεται προσπάθεια εξαγωγής συμπερασμάτων τόσο περί ψυχής όσο και περί παιδείας στην *Πολιτεία* του Πλάτωνος.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ

Η *Πολιτεία ἤ Περί Δικαίου* πρέπει να ολοκληρώθηκε το 374 π.Χ.[2] και ανήκει στην μέση ή αλλιώς ώριμη εποχή συγγραφής του Πλάτωνος, ο οποίος βρίσκεται στην ακμή της δημιουργίας του. Ο δραματικός χρόνος του ογκώδους αυτού έργου τοποθετείται το 421 π. Χ.[3]. Η *Πολιτεία* χωρίστηκε μεταγενέστερα σε 10 βιβλία[4] χωρίς να ανταποκρίνεται στα επί μέρους θιγόμενα θέματα. Κεντρικός θεματικός άξονας της *Πολιτείας* είναι η έννοια της *δικαιοσύνης* και η εξασφάλιση του *ἀρίστου βίου* των πολιτών και της *εὐδαιμονίας* τους στα πλαίσια της *ἰδεώδους Πολιτείας* προϋπόθεση της οποίας είναι η διαπλαστική δύναμη[5] της Παιδαγωγικής και της Παιδείας που βασίζεται στην ηθική γνώση[6].

ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ

Ο *Σωκράτης* και ο *Γλαύκων*, ο μεγαλύτερος αδελφός του Πλάτωνα είχαν κατέβει στον Πειραιά για τη γιορτή της Βενδίδας και επιστρέφοντας έκαναν στάση στο σπίτι του πλούσιου μετοίκου *Κέφαλου*. Στη συζήτηση που πραγματοποιήθηκε εκεί συμμετείχαν επίσης ο *Πολέμαρχος*, ο μεγαλύτερος γιος του Κέφαλου, ο σοφιστής *Θρασύμαχος*, ο *Κλειτοφών* και ο *Αδείμαντος*, μεγαλύτερος αδερφός του Πλάτωνα.[7]

---

[2] Βιλάμοβιτς- Μέλεντορφ (2006) σ. 238, Κοπιδάκης Μ. Ζ.- Πατρικίου Έλενα (2009[9]) σ. 92, για περαιτέρω πληροφορίες για τον χρόνο συγγραφής της Πολιτείας βλ. Σκουτερόπουλος (2002) σσ. 16-19, Βουδούρης (1976) σ. 72, Παπαθεοδώρου-Παππάς (1975) σσ. 5-6, Θεοδωρακόπουλος (1970[5]) σσ. 111-130.

[3] Taylor (2009[4]) σ. 310.

[4] Βιλάμοβιτς- Μέλεντορφ (2006) σ. 239.

[5] Κωνσταντόπουλος- Ρήγας (1994) σ. 439.

[6] Κωνσταντόπουλος- Ρήγας (1994) σ. 441.

[7] για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την απεικόνιση των προσώπων του διαλόγου βλ. Γεωργούλης (1963) σσ. 340-343.

1 Η ΤΡΙΧΟΤΟΜΗΣΗ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ

1.1 ΟΙ ΤΑΞΕΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΚΑΙ Ο ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΤΟΥΣ ΡΟΛΟΣ[8]

1.1.1 ΟΙ ΦΥΛΑΚΕΣ

374d 8 **μέγιστον τὸ τῶν φυλάκων ἔργον.** Η διαστρωμάτωση της πολιτείας[9] σε τρεις τάξεις θα γνωστοποιηθεί από τούδε και στο εξής. Συγκεκριμένα, σε αυτό το σημείο ο Πλάτων διαμέσου στόματος Σωκράτη αναφέρει για πρώτη φορά την τάξη των φυλάκων στην *Πολιτεία*. Παρακάτω στο έργο θα γίνει ένας επιπλέον, διττός, διαχωρισμός των φυλάκων και των αρμοδιοτήτων τους στην πόλη. Συγκεκριμένα, στον 414b 7 οι φύλακες διαχωρίζονται σε *ἐπίκουρους* και *φύλακες παντελεῖς*.[10] Ήδη από τον 412c 2 οι *φύλακες παντελεῖς* έχουν δηλωθεί και ως *ἄρχοντες* και στον 428d 7 θα αποκληθούν επιπλέον ως *τέλεοι φύλακες*.[11] Κατ' ουσίαν, οι *φύλακες παντελεῖς* προκύπτουν από προσεκτική επιλογή και έπειτα από την ανάλογη κατάλληλη εκπαίδευση από την τάξη των *ἐπικούρων φυλάκων*, αποτελώντας την «αφρόκρεμα των *ἀρχόντων*»[12]. Τους αποδίδεται όμως διαφορετική ονομασία καθώς διαφέρει και το έργο τους.[13] Βέβαια από τον 463b 1 (***Σωτῆράς τε καὶ ἐπικούρους***) ο όρος *ἐπίκουροι* υφίσταται μια εννοιολογική μετατόπιση και αναφέρεται και στους *ἄρχοντες* της πόλης οι οποίοι θα είναι οι *σωτῆρες* και οι *ἐπίκουροι* των πολιτών, δηλαδή οι βοηθοί τους και οι συμπαραστάτες τους[14].

395c 1 **δημιουργοὺς ἐλευθερίας.** Οι *φύλακες* στο σύνολο τους είναι ελεύθεροι από άλλες εργασίες ώστε ο πρωταρχικός τους στόχος που είναι η προστασία της πόλης από εξωτερικούς εχθρούς. Ταυτόχρονα, η επιμέλεια, η ευρυθμία και η

---

[8] ο όρος «τάξη» στην *Πολιτεία* είναι δηλωτικός της λειτουργίας μιας κοινωνικής ομάδας και οι τρεις τάξεις στην *Πολιτεία* του Πλάτωνος δεν αποτελούν τάξεις με τη σύγχρονη σημασία του όρου, βλ. Κατσιμάνης (2001) σσ. 129-130.
[9] Πελεγρίνης (1998) σ. 67.
[10] Σκουτερόπουλος (2002) σ. 801.
[11] ό.π.
[12] Lesky (1975[3]) σ. 733.
[13] Pappas (2006) σ. 79.
[14] Σκουτερόπουλος (2002) σ. 843.

συνεργασία των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων παραμένει πάντα στο επίκεντρο του πολιτικού τους έργου.[15]

1.1.1.1 ΟΙ ΦΥΛΑΚΕΣ ΠΑΝΤΕΛΕΙΣ

414b 2 **φύλακας παντελεῖς**. Οι *φύλακες παντελεῖς* αναλαμβάνουν τη διοίκηση και τη διακυβέρνηση της πόλης και αποτελούν την τάξη των κυβερνώντων[16]. Ασκούν εξουσία με την έννοια της προσήλωσης στο κοινωνικό τους έργο καθώς βρίσκονται στη συνεχή υπηρεσία και καθοδήγηση των πολιτών.

1.1.1.2 ΟΙ ΦΥΛΑΚΕΣ ΕΠΙΚΟΥΡΟΙ

414b 4-6 **φύλακας ἐκαλοῦμεν, ἐπικούρους τε καὶ βοηθοὺς τοῖς τῶν ἀρχόντων δόγμασιν;** Οι *ἐπίκουροι φύλακες* «συνεπικουρούν» στο έργο των *ἀρχόντων* και είναι επιφορτισμένοι με τη στρατιωτική λειτουργία[17] προσφέροντας τις υπηρεσίες τους στη διαφύλαξη της τάξης της πόλης όπως προαναφέρθηκε, και συμμετέχοντας στη λήψη αποφάσεων όπου φυσικά κρίνεται απαραίτητη η αρωγή τους. Πρόκειται για την τάξη των πολεμιστών, των στρατιωτών, του εκτελεστικού κλάδου γενικότερα που ως καθήκοντα έχει την προφύλαξη και την προστασία[18] από τους εξωτερικούς εχθρούς αλλά και τη συμμόρφωση των εσωτερικών παραβάσεων.[19]

1.1.2 ΟΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΙ

415c 2 **ὤσουσιν εἰς δημιουργοὺς ἢ εἰς γεωργούς.** Εδώ δηλώνεται ρητά η κατώτερη αξιολογικά κοινωνική τάξη, η παραγωγική τάξη, στην πολιτεία του Πλάτωνος, αυτή των *δημιουργῶν*. Οι *δημιουργοί* είναι η πολυπληθέστερη ομάδα της κοινωνίας και περιλαμβάνει γεωργούς, τεχνίτες, εμπόρους, τους χειρώνακτες[20] και γενικά τον «αστικό πληθυσμό[21]» που περιλαμβάνει το σύνολο των επαγγελματιών και εργοδοτών[22]. Επιπλέον, φανερώνεται ότι η κατάταξη στις κοινωνικές τάξεις πραγματοποιείται βάσει των δεξιοτήτων καθενός και των φυσικών του κλίσεων. Συνεπώς, λαμβάνοντας αυτά υπ' όψιν ως κριτήρια, υπερτερεί η αξιοκρατία έναντι της

---

[15] Σκουτερόπουλος (2002) σ. 812.
[16] Vernant (1989[2]) μέρος Α΄ σ. 34 υποσ. 35.
[17] Vernant (1989[2]) μέρος Α΄ σ. 34 υποσ. 35.
[18] Koyré (1993[2]) σ. 115, 128.
[19] Taylor (2009[4]) σ. 324.
[20] Κοπιδάκης-Πατρικίου (2009[9]) σ. 96.
[21] Taylor (2009[4]) σ. 323.
[22] Taylor (2009[4]) σ. 324.

κληρονομικής καταγωγής για την εν λόγω κατάταξη.[23] Βέβαια, ο «Σωκράτης πιστεύει ότι το κληρονομικό στοιχείο αποτελεί ισχυρή διανοητική και ηθική δύναμη[24]» και «λαμβάνεται υπόψη ως θετικός παράγοντας[25]» αλλά εξακριβώνεται πως ο κανόνας έχει εξαιρέσεις καθώς «άλλοι αποδεικνύονται τελείως ανίκανοι για τα έργα της τάξης τους και άλλοι άξιοι προαγωγής σε ανώτερη[26]». Συνεπώς, παρατηρείται ευελιξία και κινητικότητα των πολιτών στην πόλη του Πλάτωνα με όρους αξιοσύνης αλλά και αυτές οι τρεις τάξεις δεν αποτελούν κάστες με κλειστά σύνορα[27]. Αυτό θα αποδειχθεί άλλωστε και στο θέμα της παιδείας -που θα αναλυθεί σε παρακάτω σημείο- την οποία κάθε πολίτης είναι ικανός να λάβει καθώς όλα τα παιδιά από μικρή ηλικία λαμβάνουν την ίδια εκπαίδευση, ώστε να ανακαλυφθούν οι άξιοι και οι ανάξιοι.[28]

415e 1 **στρατοπεδευσάμενοι.** Οι *φύλακες* έχουν την ευθύνη για την ασφάλεια στην πόλη και για την τήρηση των νόμων.

416d 5 **οὐσίαν κεκτημένον μηδεμίαν μηδένα.** Η τάξη των *φυλάκων* δεν κατέχει περιουσία[29] και «δεν απολαμβάνει κανένα πλεονέκτημα»[30] αλλά τροφοδοτείται και συντηρείται από την τάξη των *δημιουργῶν*, η οποία μπορεί και πλουτίζει ως κάποιο σημείο. «Για να μπορούν, *ἄρχοντες* και *φύλακες* να εκτελούν το καθήκον τους και να φροντίζουν για το γενικό καλό, πρέπει όλα ανάμεσά τους να είναι όντως ίσα και κοινά. Αυτό δεν είναι δυνατόν, παρά μονάχα αν παραιτηθούν από κάθε επαγγελματική ή οικονομική δραστηριότητα, για να αφοσιωθούν ολοκληρωτικά και αποκλειστικά στην πολιτική τους λειτουργία.»[31] Με αυτόν τον τρόπο θα αποφευχθούν τυχόν οικονομικές και ταξικές συγκρούσεις[32] που θα υπονομεύσουν την αφοσίωση των *φυλάκων* στην υπηρεσία της κοινωνίας[33] και έτσι, οι φύλακες μένουν απρόσκοπτοι στα καθήκοντα τους προς την πολιτεία και φιλοδοξούν να κυβερνήσουν

---

[23] Γεωργούλης (1963) σ. 387, βλ. Πλατ. *Πολιτεία* 415a 5-7 **ὅσοι δ᾽ ἐπίκουροι, ἄργυρον· σίδηρον δὲ καὶ χαλκὸν τοῖς τε γεωργοῖς καὶ τοῖς ἄλλοις δημιουργοῖς**.
[24] Taylor (2009[4]) σ. 323.
[25] Koyré (1993[2]) σ. 134.
[26] Taylor (2009[4]) σ. 323.
[27] Lesky (1975[3]) σ. 734, Taylor (2009[4]) σ. 323, Koyré (1993[2]) σ. 134.
[28] βλ. 2ο κεφάλαιο παρούσης εργασίας με τίτλο: «Η Εκπαίδευση των Τάξεων».
[29] Koyré (1993[2]) σ. 129.
[30] Romilly (1992) σ. 44.
[31] Vernant (1989[2]) μέρος Α΄ σ. 325.
[32] Παπαθεοδώρου-Παππά (1975) υποσημ. 1 σελ. 210.
[33] Σκουτερόπουλος (2002) σ. 823.

καλά[34]. Η ίδια άποψη διατυπώνεται και στον 464e 4-6 (***καὶ μὴν οὐδὲ βιαίων γε οὐδ᾽ αἰκίας δίκαι δικαίως ἂν εἶεν ἐν αὐτοῖς· ἥλιξι μὲν γὰρ ἥλικας ἀμύνεσθαι καλὸν καὶ δίκαιόν που φήσομεν, ἀνάγκην σωμάτων ἐπιμελείᾳ τιθέντες.***) όπου ο Πλάτων υποστηρίζει ότι οι δικαστικές διαμάχες θα περιοριστούν με την κατάργηση του θεσμού της ατομικής ιδιοκτησίας.

1.1.3 ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

420b 4-8 **ἐροῦμεν γὰρ ὅτι θαυμαστὸν μὲν ἂν οὐδὲν εἴη εἰ καὶ οὗτοι οὕτως εὐδαιμονέστατοί εἰσιν, οὐ μὴν πρὸς τοῦτο βλέποντες τὴν πόλιν οἰκίζομεν, ὅπως ἕν τι ἡμῖν ἔθνος ἔσται διαφερόντως εὔδαιμον, ἀλλ᾽ ὅπως ὅτι μάλιστα ὅλη ἡ πόλις**. Ο Πλάτων σε αυτό το απόσπασμα τονίζει πως η πόλη συγκροτείται ώστε να ευτυχήσει ολόκληρη και όχι μόνο μία τάξη εξ αυτής, δεδομένου ότι οι άνθρωποι για ικανοποιήσουν τις βιοτικές τους ανάγκες[35] συγκεντρώνονται σε πολιτείες[36]. Σκοπός της πόλης είναι η ευημερία της και οι πολίτες της οφείλουν να δρουν για το κοινό καλό, το «*ἀγαθό*». Ο Πλάτων προσπαθεί να ιδρύσει μια πόλη ανεξάρτητη από πολιτικής, οικονομικής και κοινωνικής απόψεως.[37] Η ευτυχία όλων των πολιτών προϋποθέτει την εύρυθμη λειτουργία της πολιτείας και την οργανική ενότητά της[38] και βασίζεται στο φυσικό καταμερισμό της εργασίας[39], που για πρώτη φορά εμφανίζεται ως στοιχείο πολιτειακής ισορροπίας,[40] και στο βασικό αξίωμα ότι κανένας δεν έχει δικαίωμα να επιδιώκει το συμφέρον του σε βάρος των συμφερόντων άλλου[41]. Η αρχή της τεχνικής κατάρτισης αποτελεί τον πυρήνα του δικαίου κράτους[42], του οποίου σκοπός είναι η καθοδήγηση των ανθρώπων στη ζωή που τους αρμόζει, σύμφωνα με έναν κόσμο που θεμελιώνεται στην ηθική και στη λογική.[43] Έτσι, η πλατωνική πολιτεία χαρακτηρίζεται από ευταξία και αρμονία καθώς οι άρχοντες κυβερνούν, οι επίκουροι φύλακες επιτελούν τα στρατιωτικά τους

---

[34] Guthrie (2010[7]) σ. 111.
[35] Brun (1967) σ. 81, Τσάτσος (1980[3]) σ. 131.
[36] Romilly (1994) σ. 243.
[37] Guthrie (2010[7]) σ. 83.
[38] Γεωργούλης (1994[2]) σ. 225.
[39] Τσάτσος (1980[3]) σ. 134.
[40] Κωνσταντόπουλος- Ρήγας (1994) σ. 443.
[41] Μαυρόπουλος (2006) σ. 758.
[42] Blackburn (2007) σ. 112.
[43] Lesky (1975[3]) σ. 734.

καθήκοντα, και οι παραγωγικές τάξεις καταπιάνονται με τα επαγγέλματα τους[44]. Τα μέσα για να επιτευχθεί λοιπόν ο σκοπός της πολιτείας είναι οι αρετές.[45] Η προσπάθεια ίδρυσης άλλωστε της *ἀρίστης πολιτείας*, «όπου ο καθένας θα σταθεί στη θέση του και θα είναι ικανοποιημένος από αυτήν, αποβλέπει στο να ορίσει αυτήν την αρμονία που ταυτίζεται με τη *δικαιοσύνη*»[46].

422a 1-3 **Πλοῦτός τε, ἦν δ᾽ ἐγώ, καὶ πενία· ὡς τοῦ μὲν τρυφὴν καὶ ἀργίαν καὶ νεωτερισμὸν ἐμποιοῦντος, τῆς δὲ ἀνελευθερίαν καὶ κακοεργίαν πρὸς τῷ νεωτερισμῷ**. Έτσι, κρίνεται αδήριτη η ανάγκη για κοινωνική συνοχή και πολιτική ενότητα στην πόλη, βασικός συντελεστής της οποίας είναι η ισόρροπη κατανομή του πλούτου που παράγεται από τους *δημιουργοὺς*.

1.2 ΟΙ ΑΡΕΤΕΣ ΤΩΝ ΤΑΞΕΩΝ ΣΤΗΝ *ΠΟΛΙΤΕΙΑ*

427e 10-11 **Δῆλον δὴ ὅτι σοφή τ᾽ ἐστὶ καὶ ἀνδρεία καὶ σώφρων καὶ δικαία.** Από την αρχή αυτού του κεφαλαίου ως το τον 444c παρουσιάζονται οι αρετές της πόλεως οι οποίες θα παραλληλιστούν με τις αρετές που διαπνέουν την ψυχή. Συγκεκριμένα, η αναζήτηση αυτή κινείται σε δύο επίπεδα. Στο πρώτο επίπεδο πραγματοποιείται κοινωνική[47] προσέγγιση της δικαιοσύνης (ως το 434c) και σε δεύτερο επίπεδο η προσέγγιση είναι ψυχολογικής[48] υφής (441c-443b).[49] Άλλωστε «η ιδιαίτερη μνεία των Αρετών σαν ρίζες των πολιτικών ιδανικών που αναπτύσσονται με την Παιδεία και την εξέλιξη του πολιτισμού δικαιολογείται από το γεγονός ότι αποτελούν φιλοσοφικό πρόβλημα. Διότι συνδέουν τη φιλοσοφία με την Πολιτική»[50]. Σε αυτό το σημείο του φιλοσοφικού του έργου, ο Πλάτων μας γνωστοποιεί τα τέσσερα στοιχεία της αρετής τα οποία διαποτίζουν και θεμελιώνουν την πολιτεία του. Διατείνεται λοιπόν, πως η πολιτεία του είναι *σοφή, ἀνδρεία, σώφρων* και *δικαία*.

---

[44] Blackburn (2007) σ. 112.
[45] Τσάτσος (1980[3]) σ. 135.
[46] Romilly (1992) σ. 237.
[47] Vlastos (2000[2]) σ. 185.
[48] ό.π.
[49] Μαυρόπουλος (2006) σσ. 763-764.
[50] Δημητρακόπουλος (1982) «Τα Πολιτικά Ιδανικά» σ. 162 στο: *Φιλοσοφία και Πολιτική*.

1.2.1 Η ΣΟΦΙΑ

428a 11- 429a 7 **Καὶ μὲν δὴ πρῶτόν γέ μοι δοκεῖ ἐν αὐτῷ κατάδηλον εἶναι ἡ σοφία… Ἐμοὶ γοῦν δοκεῖ, ἔφη, ἀποχρώντως ηὑρῆσθαι**. Σε αυτό το ευρύ απόσπασμα οι συνομιλητές χρησιμοποιώντας τη μέθοδο της εξ ατόπου απαγωγής ή μέθοδο των υπολοίπων[51], αποκλείοντας δηλαδή, σταδιακά στοιχεία, ανευρίσκουν εν τέλει τα χαρακτηριστικά που συνιστούν την πρώτη εκ των αρετών, δηλαδή τη *σοφία*. Η πόλη καθίσταται *σοφή* όχι επειδή υπάρχουν κάποιοι σοφοί άνθρωποι σε αυτήν, αλλά επειδή είναι έτσι διαρθρωμένη ώστε οι σοφοί να έχουν αναλάβει το ρόλο διακυβέρνησης της πόλης [52], με αποτέλεσμα να διαποτίζεται ολόκληρη η πόλη με *σοφία*. Με την έννοια «σοφία» νοείται η πλήρης γνώση για τη σωστή διαρρύθμιση της πολιτείας και τη διαμόρφωση σχέσεων των πολιτών της.[53]

428b 5 **εὔβουλος γάρ, οὐχί; Ναί.** Η πόλη εκτός από *σοφή* είναι και *εὔβουλος*, δηλαδή φρόνιμη. Η φρόνηση και η σύνεση είναι συστατικά της *σοφίας* τα οποία είναι απαραίτητα για την ορθή διοίκηση της πόλεως. Η *σοφία* ως αρετή σε αυτό το σημείο δεν συμπίπτει με τη μεταφυσική γνώση της ιδέας του *Ἀγαθού*[54] αλλά διατηρεί το πολιτικό της περιεχόμενο στα πλαίσια της συζήτησης[55].

428b 6-8 **ἡ εὐβουλία, δῆλον ὅτι ἐπιστήμη τίς ἐστιν· οὐ γάρ που ἀμαθίᾳ γε ἀλλ᾽ ἐπιστήμῃ εὖ βουλεύονται.** Η *εὐβουλία* είναι η κρίση για την ορθή λήψη αποφάσεων η οποία προκύπτει από τη γνώση του υπό εξέτασιν θέματος. Σχετικά με την έννοια της *εὐβουλίας* πληροφορούμαστε από το σοφιστή Πρωταγόρα πως πρόκειται για τη σωστή σκέψη και λήψη αποφάσεων τόσο για θέματα που αφορούν τα *οἰκεῖα*, την ιδιωτική ζωή δηλαδή και τον καλύτερο τρόπο για να διευθετεί τα ζητήματα του *οἴκου* του, όσο και για θέματα που αφορούν στην πόλη ώστε να είναι πιο ικανός να πράξει και να μιλήσει για τα πολιτικά θέματα.[56] Υπό ευρύτερη έννοια,

---

[51] Γεωργούλης (1963) σ. 396.
[52] Annas (2006) σ. 144.
[53] Ψυχοπαίδης (1999) σ. 31.
[54] Σκουτερόπουλος (2002) σ. 829.
[55] Γεωργούλης (1963) σ. 396.
[56] Πλατ. *Πρωταγόρας* 318e **Τὸ δὲ μάθημά ἐστιν εὐβουλία περὶ τε τῶν οἰκείων, ὅπως ἄν ἄριστα τὴν αὑτοῦ οἰκίαν διοικοῖ, καὶ περὶ τῶν τῆς πόλεως, ὅπως τὰ τῆς πόλεως δυνατώτατος ἄν εἴη καὶ πράττειν καιι λέγειν.**

η *ἐπιστήμη* ορίζεται ως το σύνολο των *γνώσεων* που έχει κάποιος για τα ζητήματα της πόλης, σε αντίθεση με την *ἀμαθία*.

428c **τεκτονική**/ 428d 6-7 **Αὕτη, ἦ δ᾽ ὅς, ἡ φυλακική, καὶ ἐν τούτοις τοῖς ἄρχουσιν οὓς νυν δὴ τελέους φύλακας ὠνομάζομεν.** Την επιστήμη αυτή ο Πλάτων την ονομάζει *τεκτονική* και αυτοί που την κατέχουν είναι οι *τέλεοι φύλακες*.

428e 7- 429a 3 **Τῷ σμικροτάτῳ ἄρα ἔθνει καὶ μέρει ἑαυτῆς καὶ τῇ ἐν τούτῳ ἐπιστήμῃ, τῷ προεστῶτι καὶ ἄρχοντι, ὅλη σοφὴ ἂν εἴη κατὰ φύσιν οἰκισθεῖσα πόλις· καὶ τοῦτο, ὡς ἔοικε, φύσει ὀλίγιστον γίγνεται γένος, ᾧ προσήκει ταύτης τῆς ἐπιστήμης μεταλαγχάνειν ἣν μόνην δεῖ τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν σοφίαν καλεῖσθαι.** Η πόλη επομένως, είναι *σοφή* επειδή το *ὀλίγιστον γένος ἐπίσταται* τα θέματα της πόλεως και διακατέχεται από *εὐβουλία* δηλαδή, φρόνηση και σύνεση. Όλη αυτή η *ἐπιστήμη* μετατρέπεται σε *σοφία* με την οποία οι *τέλεοι φύλακες* εμφυσούν όλη την πόλη και την καθιστούν *σοφή* καθώς βρίσκονται στο άρμα της διακυβέρνησης επιδιώκοντας τα συμφέροντα όλων των τάξεων.[57] Επακόλουθο των προαναφερθέντων είναι ότι οι *φύλακες παντελεῖς* κατέχουν την αρετή της *σοφίας*.

1.2.2 Η ΑΝΔΡΕΙΑ

429b 8- 429c 1 **Καὶ ἀνδρεία ἄρα πόλις μέρει τινὶ ἑαυτῆς ἐστι, διὰ τὸ ἐν ἐκείνῳ ἔχειν δύναμιν τοιαύτην ἣ διὰ παντὸς σώσει τὴν περὶ τῶν δεινῶν δόξαν.** Εκτός από *σοφή* η πόλη είναι και *ἀνδρεία*. Μια ορισμένη τάξη πολιτών μαθαίνει να έχει *ὀρθή δόξα* δηλαδή, σωστή εκτίμηση, κρίση και σωστές πεποιθήσεις (όχι *ἐπιστήμη* όπως παρατηρήσαμε προηγουμένως στην περίπτωση των *ἀρχόντων*) για να αντιλαμβάνεται άμεσα την ύπαρξη των κινδύνων στην πόλη και για τι πρέπει να φοβάται, ώστε να αμυνθεί και να εξασφαλίσει τη σωτηρία της.

[57] Annas (2006) σ. 147.

429c 7- 429d 1 **Τὴν τῆς δόξης τῆς ὑπὸ νόμου διὰ τῆς παιδείας γεγονυίας περὶ τῶν δεινῶν ἅ τέ ἐστι καὶ οἷα· διὰ παντὸς δὲ ἔλεγον αὐτῆς σωτηρίαν τὸ ἔν τε λύπαις ὄντα διασῴζεσθαι αὐτὴν καὶ ἐν ἡδοναῖς καὶ ἐν ἐπιθυμίαις καὶ ἐν φόβοις καὶ μὴ ἐκβάλλειν.** Από αυτή την ενότητα συνειδητοποιούμε πως στην πολιτεία του Πλάτωνος, η εκπαίδευση και η αγωγή καθορίζουν τη φύση των κινδύνων που ενδέχεται να αντιμετωπίζει η πόλη. Η απαιτούμενη εκπαίδευση διαμορφώνει το χαρακτήρα των στρατιωτών με τέτοιο τρόπο ώστε η συμπεριφορά τους να πηγάζει πάντα από ένα συνήθη τρόπο σκέψης και συναισθηματικής αντίδρασης[58] ώστε να μην κάμπτεται από φόβο, επιθυμία ή άλλα πάθη και αδυναμίες.[59] Συγκεκριμένα, χαράσσεται στη συνείδηση των πολεμιστών ότι είναι απαραίτητη η καθολική εμφάνιση της *ἀνδρείας* σε συγκεκριμένες περιστάσεις και η αντίστοιχη αψίφηση πειρασμών που μπορεί να υποσκάψουν τη μαχητικότητά και την *ἀνδρεία* τους κάθε φορά. Όσον αφορά στην *παιδεία* στο πολιτειακό μόρφωμα του Πλάτωνος, συμπεραίνεται πως έχει κανονιστικό χαρακτήρα καθώς έργο της αποτελεί η εγχάραξη όλων των άξιων λόγου στοιχείων στην ψυχή των πολιτών αλλά και να τα καταστήσει συστατικά της ώστε να ρυθμίζεται αυτόματα η συμπεριφορά τους βάσει αυτών.[60] Στην περίπτωση των στρατιωτών βέβαια, η αρετή της *ἀνδρείας* στηρίζεται στο κίνητρό τους που εκπορεύεται από τη ψυχή τους και δεν αρκούν οι πράξεις *ἀνδρείας* για να αποδοθεί στην πόλη η αρετή αυτή. Σε αυτό το σημείο αξίζει να σημειωθεί πως οι *ἐπίκουροι φύλακες* ναι μεν εμμένουν στις αληθινές πεποιθήσεις περί κινδύνου που έχουν διδαχτεί, αδυνατούν δε να αντιληφθούν πλήρως τη λειτουργία τους αυτή.[61] Σύμφωνα με τα παραπάνω, η *ἀνδρεία* προκύπτει από τους *φύλακες* χάριν των οποίων η πόλη συνίσταται *ἀνδρεία*.

430a 1 **τοὺς στρατιώτας καὶ ἐπαιδεύομεν μουσικῇ καὶ γυμναστικῇ·**/ 430a 2 **τοὺς νόμους πεισθέντες.** Παράλληλα με την *παιδεία* που δέχονται οι στρατιώτες-φύλακες, θεωρείται σκόπιμο να πεισθούν στους νόμους της πολιτείας διότι αυτοί δρουν ως σταθεροποιητές των πολεμικών τους αρετών και της *ἀνδρείας* στην

[58] Annas (2006) σσ. 147- 148.
[59] Ψυχοπαίδης (1999) σ. 31.
[60] Σκουτερόπουλος (2002) σ. 830.
[61] Pappas (2006) σ. 86.

ψυχή τους. Οι νόμοι συνεπώς, μονιμοποιούν την *ἀνδρεία* συμπεριφορά των υπερασπιστών της πόλεως, η οποία πρέπει να πηγάζει εκ των έσω και απορρέει από τον αντίστοιχο εθισμό, στις απαιτούμενες περιστάσεις. Άλλωστε οι ίδιοι, αποτελούν υπερασπιστές της πόλης, επομένως και των νόμων που τη διέπουν.

430c 3 **πολιτικήν γε.** Η *ἀνδρεία* είναι πολιτική γιατί αναφέρεται στην πόλη σε αντιδιαστολή προς την ανδρεία που αναφέρεται στον ιδιώτη.[62] Για τους ανωτέρω προφανείς λόγους, οι *ἐπίκουροι φύλακες* της πόλεως είναι αυτοί που κατέχουν την *ἀνδρεία.*

1.2.3 Η ΣΩΦΡΟΣΥΝΗ

430e 6-7 **ἡ σωφροσύνη ἐστὶν καὶ ἡδονῶν τινων καὶ ἐπιθυμιῶν ἐγκράτεια.** Η τρίτη κατά σειρά προς εξέτασιν αρετή είναι η *σωφροσύνη*. Η *σωφροσύνη* ορίζεται ως, εγκράτεια, ευπείθεια και αυτοκυριαρχία[63] στις σωματικές επιθυμίες. Είναι ένα είδος τάξης και συγκράτησης ηδονών και επιθυμιών.[64] Πρόκειται για γενικότερη έννοια της αυτογνωσίας περί της συμφωνίας ότι κυβερνούν οι κατάλληλοι άνθρωποι μεν και περί της ασχολίας της κάθε τάξης με τα ζητήματα που αρμόζει η φύση τους δε. «Ο Πλάτων θεωρεί ότι τα μέλη της τάξης των δημιουργών διαθέτουν αρκετή ευφυΐα, ώστε να παραδέχονται την κατωτερότητα τους έναντι των *ἀνδρείων* και *σοφῶν φυλάκων*.»[65]

430e 11-12 **κρείττω αὑτοῦ γελοῖον; ὁ γὰρ ἑαυτοῦ κρείττων καὶ ἥττων δήπου ἂν αὑτοῦ εἴη.** *Σωφροσύνη* επίσης είναι, σε ατομικό επίπεδο, η προσπάθεια να γίνεις άνθρωπος ανώτερος από τον εαυτό σου. Σύμφωνα με την Annas αυτό που νοείται εδώ είναι η κυριαρχία της καλύτερης πλευράς του εαυτού μας στην χειρότερη.[66] Αναλογικά η εφαρμογή αυτής της αρχής στην πόλη σημαίνει την

---

[62] Γεωργούλης (1963) σ. 398.
[63] βλ. Πλατ. *Πολιτεία* 389d 7- 389e 2 **σωφροσύνης ἄρα οὐ δεήσει ἡμῖν τοῖς νεανίαις; Πῶς δ᾽ οὔ; Σωφροσύνης δὲ ὡς πλήθει οὐ τὰ τοιάδε μέγιστα, ἀρχόντων μὲν ὑπηκόους εἶναι, αὐτοὺς δὲ ἄρχοντας τῶν περὶ πότους καὶ ἀφροδίσια καὶ περὶ ἐδωδὰς ἡδονῶν;**
[64] Γεωργούλης (1963) σ. 399.
[65] Annas (2006) σ. 150.
[66] Annas (2006) σ. 151.

υπερίσχυση των επιθυμιών της ανώτερης τάξης στις επιθυμίες της κατώτερης[67] και επομένως συνεπάγεται την ύπαρξη αυτοκυριαρχίας στην πόλη.

431a 4-6 **περὶ τὴν ψυχὴν τὸ μὲν βέλτιον ἔνι, τὸ δὲ χεῖρον, καὶ ὅταν μὲν τὸ βέλτιον φύσει τοῦ χείρονος ἐγκρατὲς ᾖ, τοῦτο λέγειν τὸ κρείττω αὑτοῦ.** Σε αυτό το σημείο γίνεται αναφορά στη διττή υπόσταση της *ψυχῆς* που ταυτόχρονα έχει καλύτερο και χειρότερο μέρος, άρα και ο άνθρωπος έχει κατώτερο και ανώτερο εαυτό. Με αυτόν τον τρόπο προαναγγέλλεται η μετέπειτα διαίρεση της *ψυχῆς* σε τμήματα που το κάθε κατώτερο υπακούει στο ανώτερο του.

431b 6-7 **εἴπερ οὖ τὸ ἄμεινον τοῦ χείρονος ἄρχει σῶφρον κλητέον καὶ κρεῖττον αὑτοῦ.** Η εγκράτεια λοιπόν, και η αυτοκυριαρχία επιτυγχάνεται με την υπακοή του κατώτερου τμήματος του εαυτού μας στο φρονιμότερο και *σωφρονέ*στερο τμήμα μας.

431c 6 **δόξης ὀρθῆς λογισμῷ ἄγονται, ἐν ὀλίγοις τε ἐπιτεύξῃ.** Σε αυτό το σημείο γίνεται λόγος από τον Πλάτωνα για την ορθότατη σκέψη και τη λογική που διακατέχουν ολιγάριθμο τμήμα της κοινωνίας στην πολιτεία του, εννοώντας τους *φύλακες παντελεῖς*.

431c 9- 431d 3 **Οὐκοῦν καὶ ταῦτα ὁρᾷς ἐνόντα σοι ἐν τῇ πόλει καὶ κρατουμένας αὐτόθι τὰς ἐπιθυμίας τὰς ἐν τοῖς πολλοῖς τε καὶ φαύλοις ὑπό τε τῶν ἐπιθυμιῶν καὶ τῆς φρονήσεως τῆς ἐν τοῖς ἐλάττοσί τε καὶ ἐπιεικεστέροις;** Σε αυτή την πρόταση διευρύνεται η έννοια της υπακοής του κατώτερου εαυτού μας στον ανώτερό μας από το ατομικό επίπεδο στο συλλογικό. Με άλλα λόγια, τονίζεται πως τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα της πολιτείας υπακούουν στο ανώτερο καθώς αυτό διακατέχεται από τον *ὀρθό λόγο*.

431e 7- 432a 10 **Ὁρᾷς οὖν, ἦν δ᾽ ἐγώ, ὅτι ἐπιεικῶς ἐμαντευόμεθα ἄρτι ὡς τινὶ ἡ σωφροσύνη ὡμοίωται; Τί δή; Ὅτι οὐχ ὥσπερ ἡ ἀνδρεία καὶ ἡ σοφία ἐν μέρει τινὶ ἑκατέρα ἐνοῦσα ἡ μὲν σοφήν, ἡ δὲ ἀνδρείαν τὴν**

[67] ό.π.

πόλιν παρείχετο, οὐχ οὕτω ποιεῖ αὕτη, ἀλλὰ δι᾽ ὅλης ἀτεχνῶς τέταται διὰ πασῶν παρεχομένη συνᾴδοντας τούς τε ἀσθενεστάτους ταὐτὸν καὶ τοὺς ἰσχυροτάτους καὶ τοὺς μέσους, εἰ μὲν βούλει, φρονήσει, εἰ δὲ βούλει, ἰσχύι, εἰ δέ, καὶ πλήθει ἢ χρήμασιν ἢ ἄλλῳ ὁτῳοῦν τῶν τοιούτων· ὥστε ὀρθότατ᾽ ἂν φαῖμεν ταύτην τὴν ὁμόνοιαν σωφροσύνην εἶναι, χείρονός τε καὶ ἀμείνονος κατὰ φύσιν συμφωνίαν ὁπότερον δεῖ ἄρχειν καὶ ἐν πόλει καὶ ἐν ἑνὶ ἑκάστῳ. Η *σωφροσύνη* παρουσιάζεται ως αρμονία καθώς υποτάσσεται το χειρότερο στο καλύτερο, τα πάθη στη λογική και ταυτόχρονα διενεργείται άτυπη συμφωνία των μερών για το ποιο πρέπει να διοικεί και να εξουσιάζει το έτερο. Το ίδιο συμβαίνει και στην πολιτεία, καθώς η *σωφροσύνη* ως πολιτική αρετή είναι εξαπλωμένη σε όλη την πόλη και σε όλες τις κοινωνικές τάξεις. Άρα, η *σωφροσύνη* έχει καθολικό χαρακτήρα και εξασφαλίζει τη συναίνεση των πολιτών να αναγνωρίζουν ότι για την εξασφάλιση της πολιτικής ενότητας και της κοινωνικής συνοχής πρέπει να κυβερνούν οι καλύτεροι.[68] Επομένως, οι *δημιουργοί* διακατεχόμενοι από την αρετή της *σωφροσύνης* έχουν γνώση πως θα διοικούνται από τις ανώτερους τους, τους *φύλακες* που χαρακτηρίζονται από *ἀνδρεία* αλλά και από τους *ἄρχοντες-φύλακες παντελεῖς* που μετέχουν αποκλειστικά στη *σοφία*. Επομένως, παρατηρείται αντιστοιχία ανάμεσα στις αρετές και στις κοινωνικές τάξεις γιατί καθεμιά από αυτές διακρίνεται για την κατοχή μιας αντίστοιχης αρετής. Σχηματικά οι αρετές της καθεμιάς κοινωνικής τάξης μπορούν να παρουσιαστούν επιγραμματικά ως ακολούθως:

φύλακες	→	*σοφία+ἀνδρεία+σωφροσύνη*
ἐπίκουροι	→	*ἀνδρεία+σωφροσύνη*
δημιουργοὶ	→	*σωφροσύνη*

Πίνακας 1

[68] Μαυρόπουλος (2006) σ. 766.

432b 2 **τὰ μὲν τρία.** Ο Σωκράτης εννοεί τις τρεις αρετές που αναλύθηκαν ως τώρα. «Από δω και πέρα πλέον, μπορούμε να πούμε ότι η Πολιτεία είναι ό,τι και τα άτομα που την αποτελούν»[69].

1.2.4 Η ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ

432b 4-9 **δι᾽ ὃ ἂν ἔτι ἀρετῆς μετέχοι πόλις, τί ποτ᾽ ἂν εἴη; δῆλον γὰρ ὅτι τοῦτ᾽ ἐστὶν ἡ δικαιοσύνη./ ὥσπερ κυνηγέτας/ μη πη διαφύγῃ ἡ δικαιοσύνη.** Το τέταρτο στοιχείο που θα κάνει την πόλη ενάρετη και *τελεία* είναι η *δικαιοσύνη*. Οι συνομιλητές βρίσκονται στην κοινή προσπάθεια να εντοπίσουν και να εξετάσουν τη *δικαιοσύνη* όπως οι κυνηγοί το θήραμα τους. Με αυτήν την παρομοίωση ο Πλάτων δίδει ιδιαίτερη έμφαση στη σημαντικότητα της *δικαιοσύνης* ως αρετής, η οποία επανέρχεται στη συζήτηση ως το βασικότερο θεμέλιο για την εύρυθμη λειτουργία της πολιτείας και των αρμονικών σχέσεων των μερών της. Ας υπογραμμιστεί πως η αναζήτηση του ορισμού της *δικαιοσύνης* διατρέχει τα τέσσερα πρώτα βιβλία του συγγράμματος και είναι το βασικό συστατικό του ιδανικής πολιτείας[70] του Πλάτωνα.

433b 3-4 **Τοῦτο τοίνυν, ἦν δ᾽ ἐγώ, ὦ φίλε, κινδυνεύει τρόπον τινὰ γιγνόμενον ἡ δικαιοσύνη εἶναι, τὸ τὰ αὑτοῦ πράττειν.** Σύμφωνα με τον ορισμό του Σωκράτη, *δικαιοσύνη* είναι ο καθένας να ασχολείται με τη δουλειά που του ορίζουν οι δεξιότητες και οι φυσικές ικανότητες του. Ο καθένας οφείλει να πράττει αυτό για το οποίο είναι πλασμένος και καταλλήλως εκπαιδευμένος. Η οικειοπραγία επομένως, σηματοδοτεί τη *δικαιοσύνη* και τη διαφοροποιεί από τη *σωφροσύνη* η οποία είναι η συμφωνία όλων των πολιτών για την ανωτερότητα των *φυλάκων παντελῶν* στη διοίκηση της πολιτείας[71]. Η *δικαιοσύνη* είναι η αρετή της πόλης ως όλον, διότι προϋποθέτει ότι κάθε πολίτης αναγνωρίζει πως το να *πράττει τά ἑαυτοῦ* συμβάλλει με καθοριστικό τρόπο στο κοινό καλό.[72] Έτσι, κατοχυρώνεται η θέση κάθε

[69] Brun (1967) σ. 82.
[70] Romilly (1992) σ. 103.
[71] Γεωργούλης (1963) σ. 401.
[72] Annas (2006) σ. 153.

τάξης μέσα στην πόλη με άμεσο αποτέλεσμα την αμέριστη συνεργασία μεταξύ των για την κοινή τους ευτυχία.

433b 9-10 **ὃ πᾶσιν ἐκείνοις τὴν δύναμιν παρέσχεν ὥστε ἐγγενέσθαι.**/ 433d 9 **ἕκαστον ἐν αὐτῇ τὰ αὑτοῦ πράττειν δύναμις.** Η αρετή της *δικαιοσύνης* λοιπόν, είναι η γενεσιουργός αιτία συγκρότησης των κοινωνικών κατηγοριών στην πολιτική κοινότητα χάριν της οποίας γεννήθηκαν και οι αντίστοιχες αρετές, η *σοφία,* η *ἀνδρεία* και η *σωφροσύνη* και συνακόλουθα ορίζει την ενασχόληση κάθε κοινωνικής ομάδας με τα δικά της θέματα και τη δουλειά της. Δεν αίρεται σε αυτό το σημείο η κοινωνική κινητικότητα στο πολιτειακό κατασκεύασμα του Πλάτωνος αφού ο καθείς συγκεντρώνεται στο έργο που η φύση και οι δυνατότητες του, έχουν ορίσει[73] απολαμβάνοντας ωστόσο και τις αντίστοιχες χαρές που προκύπτουν από την κάθε θέση.[74]

433e 1 **δικαιοσύνην τό γε τούτοις ἐνάμιλλον ἂν εἰς ἀρετὴν πόλεως θείης.** Η *δικαιοσύνη* είναι ισάξια αρετή με τις τρεις προαναφερθείσες αρετές αλλά ταυτόχρονα τις συμπεριλαμβάνει και τις διέπει καθολικά καθώς αποτελεί το απαραίτητο συγκολλητικό και ενοποιητικό[75] στοιχείο των κοινωνικών ομάδων στην πολιτεία, διασφαλίζοντας τη διάθεση τους να πράττουν η καθεμία τις δικές της υποθέσεις. Η δικαιοσύνη λοιπόν είναι η δύναμη που εναρμονίζει όλες τις αρετές σε ένα συγκροτημένο όλον[76] και έτσι του εξασφαλίζει την αρμονία, την τάξη και την ευδαιμονία του.

434d 8 **ἐν ἑνὶ ἀνθρώπῳ.**/ 435b 9- 435c 2 **οὕτως ἀξιώσομεν, τὰ αὐτὰ ταῦτα εἴδη ἐν τῇ αὑτοῦ ψυχῇ ἔχοντα, διὰ τὰ αὐτὰ πάθη ἐκείνοις τῶν αὐτῶν ὀνομάτων ὀρθῶς ἀξιοῦσθαι τῇ πόλει.** Αφού ολοκληρώθηκε ο ορισμός της *δικαιοσύνης* στις κοινωνικές τάξεις σε πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο, ο Σωκράτης αντιστρέφοντας τη θεώρηση του, επιδιώκει να διερευνήσει τι συνάγεται για τη δικαιοσύνη στο πλαίσιο της ατομικής *ψυχῆς*.[77] Θα αναζητηθούν αναλογίες,

[73] Σκουτερόπουλος (2002) σ. 833.
[74] Guthrie (2010[7]) σ. 111.
[75] Γεωργούλης (1994[2]) σ. 223.
[76] Κουχτσόγλου, τ. 6, ενότητα 20, Πολιτεία Δ΄ σ. 18.
[77] Σκουτερόπουλος (2002) σ. 834.

παραλληλίες και αντιστοιχίες από τα δεδομένα της πόλης στην ατομική *ψυχή* βάσει της έννοιας της *δικαιοσύνης*. Με άλλα λόγια, ο Σωκράτης πιστεύει ότι οι ποιότητες και οι *ἀρετές* που διαπιστώνονται στην πολιτεία πρέπει να πηγάζουν από την ατομική *ψυχή*. Και αυτό θα προσπαθήσει να αποδείξει.

1.3 ΟΙ ΑΡΕΤΕΣ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ

436a 8-9 **Τόδε δὲ ἤδη χαλεπόν, εἰ τῷ αὐτῷ τούτῳ ἕκαστα πράττομεν ἢ τρισὶν οὖσιν ἄλλο ἄλλῳ·** Σε αυτό το σημείο επισημαίνεται ότι τα στοιχεία της *ψυχῆς* είναι τρία. Εν τούτοις, διερωτάται ο Σωκράτης αν οι εκάστοτε ανθρώπινες πράξεις και συμπεριφορές υπαγορεύονται από το σύνολο των τμημάτων της ή προέρχονται από μεμονωμένο μέρος της κάθε φορά. Ο Πλάτων υποστηρίζει ότι κάθε ένα από τα τρία είδη συμπεριφοράς ριζώνει και σε ένα διαφορετικό κομμάτι της *ψυχῆς*[78], η οποία κατά συνέπεια αποτελείται από τρία μέρη.[79] Ας υπογραμμιστεί εδώ πως παρόλο που η *ψυχή* είναι συγκεχυμένη έννοια και οντότητα, στο υπό εξέτασιν απόσπασμα, υπό ευρεία έννοια και με σύγχρονους όρους μπορεί να νοηθεί ως ο ανθρώπινος χαρακτήρας[80] και ως η ενσαρκωμένη και ενσώματη ψυχή[81] αλλά και ως αυτοσυνείδηση[82]. Άλλωστε, «πρώτη φορά μέσα στην ελληνική φιλοσοφία γίνεται τόσο αυστηρά η σύλληψη της αρχής του εγώ»[83]. Μιλώντας λοιπόν, για τρία τμήματα της *ψυχῆς* προμηνύεται η μετέπειτα συζήτηση περί της τριμερούς διαίρεσης της *ψυχῆς* και ο χαρακτηρισμός καθενός δομικού συστατικού τμήματος της σύμφωνα με τις ιδιότητες του. Ο Σωκράτης άλλωστε τονίζει πως τα ψυχολογικά και ηθικά χαρακτηριστικά του κοινωνικού βίου είναι οι ιδιότητες της ατομικής ψυχής των πολιτών[84].

---

[78] Μαυρόπουλος (2006) σ. 776.
[79] Σκουτερόπουλος (2002) σ. 835.
[80] Pappas (2006) σ. 92.
[81] Annas (2006) σ. 159.
[82] Θεοδωρακόπουλος (1970[5]) σ. 248.
[83] Θεοδωρακόπουλος (1970[5]) σ. 247.
[84] Κουχτσόγλου, τ. 6, ενότητα 20, Πολιτεία Δ΄, σ. 49.

1.3.1 ΤΟ ΕΠΙΘΥΜΗΤΙΚΟΝ

439d 4-8 **Οὐ δὴ ἀλόγως, ἦν δ᾽ ἐγώ, ἀξιώσομεν αὐτὰ διττά τε καὶ ἕτερα ἀλλήλων εἶναι, τὸ μὲν ᾧ λογίζεται λογιστικὸν προσαγορεύοντες τῆς ψυχῆς, τὸ δὲ ᾧ ἐρᾷ τε καὶ πεινῇ καὶ διψῇ καὶ περὶ τὰς ἄλλας ἐπιθυμίας ἐπτόηται ἀλόγιστόν τε καὶ ἐπιθυμητικόν, πληρώσεών τινων καὶ ἡδονῶν ἑταῖρον.** Ως αυτό το σημείο ο Σωκράτης ανέλυσε την έννοια της δίψας (437d- 439d) ως ένα παράδειγμα ισχυρής σωματικής επιθυμίας, διαπιστώνοντας πως προέρχεται από το κατώτερο μέρος της *ψυχῆς*, για να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η δίψα μπορεί να αναχαιτισθεί από το ανώτερο τμήμα της *ψυχῆς* που μπορεί να την επεξεργαστεί. Από αυτό το παράδειγμα, αναδύονται συγκρούσεις που διενεργούνται στη *ψυχή* καθώς προκύπτουν οι έντονες ισχυρές επιθυμίες μεν αλλά τίθενται υπό σκέψη δε για το τι τελικά είναι καλύτερο για μας.[85] Ο λογισμός λοιπόν, συγκρατεί την επιθυμία λόγω του ότι αποφασίζει ανάμεσα σε δυο επιθυμίες και φροντίζει για την ευημερία του ατόμου στο σύνολό του.[86] Επομένως, οι επιθυμίες που υπαγορεύονται από το κατώτερο τμήμα της *ψυχῆς* το οποίο ονομάζεται *ἀλόγιστόν* ή *ἐπιθυμητικόν*, μπορούν να ελεγχθούν από το ανώτερο και πιο «εξευγενισμένο»[87] της τμήμα της, με το οποίο σκέπτεται, και γι' αυτό το λόγο ονομάζεται *λογιστικὸν*.

1.3.2 ΤΟ ΛΟΓΙΣΤΙΚΟΝ

439d 5-6 **λογιστικὸν προσαγορεύοντες τῆς ψυχῆς**. Όσον αφορά στο *λογιστικὸν* μέρος της *ψυχῆς*, έχει στόχο αφενός την αναζήτηση της αλήθειας τόσο στην πρακτικό όσο και στο νοητικό επίπεδο[88] αλλά και της αύξησης των γνώσεων, καθώς είναι *φιλόσοφον* και *φιλομαθές*[89] και αφετέρου την κυβέρνηση της *ψυχῆς*[90]. Επομένως, στο *λογιστικὸν* εδρεύει η νόηση, η σκέψη και η γνώση.

---

[85] ό.π.
[86] Pappas (2006) σ. 94.
[87] Πελεγρίνης (1998) σ. 67.
[88] Annas (2006) σ. 162.
[89] βλ. Πλατ. *Πολιτεία* 581d 9 **φιλόσοφον**, 581e 1 **εἰδέναι τἀληθὲς**.
[90] βλ. Πλατ. *Πολιτεία* 441e 4-5 **Οὐκοῦν τῷ μὲν λογιστικῷ ἄρχειν προσήκει, σοφῷ ὄντι καὶ ἔχοντι τὴν ὑπὲρ ἁπάσης τῆς ψυχῆς προμήθειαν**, 442c 1-3 **ὅταν αὐτοῦ τὸ θυμοειδὲς διασῴζῃ διά τε λυπῶν καὶ ἡδονῶν τὸ ὑπὸ τῶν λόγων παραγγελθὲν δεινόν τε καὶ μή**.

1.3.3 ΤΟ ΘΥΜΟΕΙΔΕΣ

439e 3-4 **ᾧ θυμούμεθα πότερον τρίτον.**/ 440b 4-7 **ταῖς δ᾽ ἐπιθυμίαις αὐτὸν κοινωνήσαντα, αἱροῦντος λόγου μὴ δεῖν ἀντιπράττειν, οἶμαί σε οὐκ ἂν φάναι γενομένου ποτὲ ἐν σαυτῷ τοῦ τοιούτου αἰσθέσθαι, οἶμαι δ᾽ οὐδ᾽ ἐν ἄλλῳ.** Οι συνομιλητές διερωτώνται αν υπάρχει και κάποιο τρίτο τμήμα της *ψυχῆς* το οποίο αναφέρεται στο θυμό και συγγενεύει με τα δύο προαναφερθέντα, καθώς κείται ανάμεσα στο *ἐπιθυμητικόν* και στο *λογιστικὸν*.

440e 3 **θυμοειδοῦς.**/ 440e 5-6 **αὐτὸ ἐν τῇ τῆς ψυχῆς στάσει τίθεσθαι τὰ ὅπλα πρὸς τὸ λογιστικόν.** Εδώ αποκαλείται ξεκάθαρα το τρίτο και ενδιάμεσο μέρος της *ψυχῆς*, το *θυμοειδές*, το οποίο σχετίζεται με τα πάθη και τις διαθέσεις της *ψυχῆς* και ρέπει προς το *λογιστικὸν*. «Το θυμοειδές είναι στη ψυχή ο εκτελεστής των επιταγών του λόγου και το στοιχείο που τιθασεύει τις χαώδεις ορμές του *ἐπιθυμητικοῦ*»[91]. Ο διάλογος οδηγήθηκε στην τελική τριχοτόμηση της ατομικής *ψυχῆς* σε *ἐπιθυμητικόν*, *θυμοειδές* και *λογιστικὸν* και οδεύει προς την παραλληλία με τις τρεις τάξεις της πολιτείας.

1.4 Η ΠΑΡΑΛΛΗΛΙΑ ΤΩΝ ΑΡΕΤΩΝ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΡΕΤΩΝ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΤΑΞΕΩΝ

440e 10-441a 3 **ἢ καθάπερ ἐν τῇ πόλει συνεῖχεν αὐτὴν τρία ὄντα γένη, χρηματιστικόν, ἐπικουρητικόν, βουλευτικόν, οὕτως καὶ ἐν ψυχῇ τρίτον τοῦτό ἐστι τὸ θυμοειδές, ἐπίκουρον ὂν τῷ λογιστικῷ φύσει, ἐὰν μὴ ὑπὸ κακῆς τροφῆς διαφθαρῇ;**/ 441c 5-7 **ὡμολόγηται τὰ αὐτὰ μὲν ἐν πόλει, τὰ αὐτὰ δ᾽ ἐν ἑνὸς ἑκάστου τῇ ψυχῇ γένη ἐνεῖναι καὶ ἴσα τὸν ἀριθμόν.** Καθώς η πολιτεία είναι και αυτή ένα οργανικό σύστημα από ατομικές λειτουργίες δεν διαφέρει από τις λειτουργίες που συντελούνται στην ατομική ψυχή.[92] Έτσι, ό,τι ισχύει για τη ψυχή του ατόμου το ίδιο ισχύει και στην πολιτεία, που είναι η

[91] Τσάτσος (1980[3]) σ. 124.
[92] Τσάτσος (1980[3]) σ. 131.

μεγάλη ψυχή.[93] Η πολιτεία αποτελεί την ενιαία οντότητα, δηλαδή έχει μια ψυχή μέσα στην οποία ζουν αρμονικά οι ψυχές των ανθρώπων.[94] Εδώ λοιπόν, δηλώνεται η αντιστοιχία των δυνάμεων της ατομικής *ψυχῆς* και των κοινωνικών κατηγοριών της *πόλεως*. Οι αρετές της *ψυχῆς* είναι οι αρετές της *πολιτείας*. Κατά συνέπεια, το *λογιστικόν* μέρος της *ψυχῆς* αντιστοιχεί στους *φύλακες παντελεῖς* οι οποίοι κυβερνούν τις άλλες δυο τάξεις. Έπειτα, το *θυμοειδές* ισοδυναμεί με τους *ἐπίκουρους φύλακες* καθώς το ήθος τους έχει λάβει τέτοια ανατροφή που τους επιτρέπει να αναγνωρίζουν από τη μία το σωστό και να μένουν ανεπηρέαστοι από πειρασμούς αντίθετους των ιδανικών τους, αλλά από την άλλη υπολείπονται στην κατανόηση της εν λόγω λειτουργίας. Τέλος, το *ἐπιθυμητικόν* μέρος της *ψυχῆς* αναλογεί στην τάξη των *δημιουργῶν* οι οποίοι αποσκοπούν στην ικανοποίηση των ατομικών επιθυμιών τους, και παρόλο που κατέχουν εξειδικευμένη γνώση για την άσκηση του επαγγέλματος τους, αυτή είναι ανεπαρκής για να τους επιτρέπει να τη χρησιμοποιούν για να θέτουν γενικότερα ερωτήματα σχετικά με τα ζητήματα της πολιτείας.[95] «Με αυτόν τον τρόπο επέτυχε ο Πλάτων μια αναλογία του ενός και όλων, αφού δέχεται ότι η αυτή αναλογία θα υπάρχει στην πόλη, όπως υπάρχει και στην ψυχή ενός εκάστου»[96]

441d 8-10 **ὅτι ἐκείνη γε τῷ τὸ ἑαυτοῦ ἕκαστον ἐν αὐτῇ πράττειν τριῶν ὄντων γενῶν δικαία ἦν.** Εξέχουσα σημασία δίδεται για ακόμη μια φορά στη *δικαιοσύνη* ως την αρετή που αναφέρεται στην οικειοπραγία. Εδώ προοικονομείται η *δικαιοσύνη* στο άτομο η οποία νοείται ως το αποκλειστικό ενδιαφέρον των μερών της *ψυχῆς* για τις δικές τους ασχολίες. Πρόκειται για τη θεμελιακή αρετή της εναρμόνισης των δυνάμεων της *ψυχῆς* που τις καθιστά δυνατές και τις καταξιώνει.[97]

1.4.1 Η ΔΙΚΑΙΗ ΨΥΧΗ

441e 4-6 **Οὐκοῦν τῷ μὲν λογιστικῷ ἄρχειν προσήκει, σοφῷ ὄντι καὶ ἔχοντι τὴν ὑπὲρ ἁπάσης τῆς ψυχῆς προμήθειαν, τῷ δὲ θυμοειδεῖ**

[93] ό.π.
[94] Βιλάμοβιτς- Μέλεντορφ (2006) σ. 242.
[95] Pappas (2006) σ. 85.
[96] Πολίτου (2004) σ. 279.
[97] Τσάτσος (1980[3]) σ. 126.

ὑπηκόῳ εἶναι καὶ συμμάχῳ τούτου;/ 441e 8 **μουσικῆς καὶ γυμναστικῆς.**/ 442a 4-5 **τραφέντε καὶ…παιδευθέντε προστήσεσθον τοῦ ἐπιθυμητικοῦ.** Αναλογικά συνεπάγεται άρα, πως η *ψυχή* καθίσταται *δίκαιη* καθώς το *λογιστικὸν* αναλαμβάνει τη γενική διεύθυνση της, ως το κατέχον τη *σοφία*, το δε *θυμοειδές* υπακούει και είναι σύμμαχος του λογιστικού καθώς σε αυτό εμφανίζονται τα πάθη της *ψυχῆς* και τέλος το *ἐπιθυμητικόν* υπακούει στα προαναφερθέντα μέρη ως *σώφρον* για να δαμάσει τις επιθυμίες. Το *θυμοειδές* και το *ἐπιθυμητικόν* αφού λάβουν συγκεκριμένη παιδεία, η οποία αποτελείται από τη *μουσική* και τη *γυμναστική*, μαθαίνουν να παρουσιάζουν συγκεκριμένη συμπεριφορά κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες.

Το *λογιστικὸν* αναλαμβάνει τη διακυβέρνηση της *ψυχῆς* επειδή, εκτός από το δικό του καλό, γνωρίζει και το καλό των άλλων δυο μερών, συνεπώς επιμελείται το σύνολο της *ψυχῆς*, ως όλον. Αντίθετα, τόσο το *θυμοειδές* όσο και το *ἐπιθυμητικόν* μεριμνούν για το δικό τους καλό ξεχωριστά αλλά δεν είναι σε θέση να εποπτεύουν το όλον στο ποίο ανήκουν.

Συγκεκριμένα, το *θυμοειδές*, το οποίο βρίσκεται, εκτός από τους ανθρώπους, στα μωρά[98] και στα ζώα[99] είναι το μέρος εκείνο στο οποίο παρουσιάζονται όλα τα κίνητρα του ανθρώπου και τα σωστά πάθη ανάλογα την κατάσταση. Με τη σωστή ανατροφή και παιδεία το *θυμοειδές* καθίσταται *φιλόνικον, φιλότιμον*[100] και *ἀνδρείο* καθώς θεωρείται ότι διαμορφώνει ένα ολόκληρο πρότυπο συμπεριφοράς ως ενιαία πηγή κινήτρων[101] για τον ηθικό βίο και γι' αυτό το λόγο πλησιάζει στο *λογιστικόν*. Σε ένα ευρύτερο πλαίσιο θα μπορούσε να υποστηριχθεί πως οι άνθρωποι μπορούν να ανατραφούν σύμφωνα με έναν τρόπο και όχι κατά κάποιον άλλο, ώστε να αποστρέφονται τους στόχους που προσβάλλουν τα ιδανικά τους[102] και να έχουν την ικανότητα να επιβάλλουν στη *ψυχή* τους τον ηθικό νόμο. Άλλωστε, το ζητούμενο είναι ο ισορροπημένος στην ψυχική του σύσταση και ηθικά συγκροτημένος

[98] βλ. Πλατ. *Πολιτεία* 441a 7 **ἐν τοῖς παιδίοις**.
[99] βλ. Πλατ. *Πολιτεία* 441b 2-3 **ἐν τοῖς θηρίοις**.
[100] βλ. Πλατ. *Πολιτεία* 581b 2 **Εἰ οὖν φιλόνικον αὐτὸ καὶ φιλότιμον προσαγορεύοιμεν**.
[101] Annas (2006) σ. 163.
[102] Annas (2006) σ. 165.

άνθρωπος.[103] Ταυτόχρονα όμως, το *θυμοειδές* είναι το μέρος εκείνο της *ψυχῆς* που είναι το κατεξοχήν συγκινησιακό, καθώς σε αυτό παρουσιάζονται τα αισθήματα μας για τις καταστάσεις από τις οποίες επηρεαζόμαστε. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, είναι αυτό του Λεοντίου[104], καθώς ενώ από τη μια μεριά ενέδωσε στη θέα των πτωμάτων, από την άλλη όμως, ένιωσε ντροπή και αποτροπιασμό γι' αυτή την εικόνα. Επομένως, το αίσθημα της ευπρέπειας και σεβασμού είναι αυτό που κατέπνιξε την επιθυμία του Λεοντίου για τη θέαση των πτωμάτων[105]. Σε αντίθετο ενδεχόμενο όμως, που το *θυμοειδές* δεν μπορεί να λάβει τη σωστή εκπαίδευση, λόγου χάριν, οι περιπτώσεις των μωρών και των ζώων, τότε αυτό καταλήγει να είναι κάτι *σκληρόν* και *χαλεπόν*[106], διότι τα συναισθήματα τους παραμένουν ανεπεξέργαστα. Η εκπαίδευση του *θυμοειδοῦς* τίθεται στη βάση των κινήτρων βέβαια, και όχι των επιθυμιών. Αυτό άλλωστε αποδείχθηκε και στην περίπτωση της αρετής της *ἀνδρείας* η οποία καθορίζεται από τα εσωτερικά κίνητρα του πολεμιστή κάθε φορά και όχι από την απλή παρουσίαση τυχαίων *ἀνδρείων* πράξεων στην ώρα της μάχης.

Σχετικά με το *ἐπιθυμητικόν* μέρος στης *ψυχῆς*, διαπιστώθηκε ότι ονομάζεται έτσι γιατί από αυτό προέρχονται όλες οι επιθυμίες του ανθρώπου[107]. Εννοούνται επιθυμίες για το φαγητό, το ποτό, το χρήμα και το κέδρος, τις ερωτικές απολαύσεις και όσα άλλα πάνε μαζί με αυτά.[108] Οι επιθυμίες αυτές μπορούν να χωριστούν σε δυο κατηγορίες, τις *ἀναγκαῖες* επιθυμίες και τις *πρόσθετες*[109]. Τις μεν πρώτες, αντιμετωπιζόμενες με μέτρο, οφείλουμε να τις ικανοποιήσουμε, λόγου χάριν το φαγητό, τις δε δεύτερες, πρέπει να τις θέσουμε υπό σκέψη εφόσον είναι βλαβερές για

---

[103] Δεσποτόπουλος (1994) σ. 42.

[104] βλ. Πλατ. *Πολιτεία* 439e 6- 440a 3 **ὡς ἄρα Λεόντιος ὁ Ἀγλαΐωνος ἀνιὼν ἐκ Πειραιῶς… ἔφη, "ὦ κακοδαίμονες, ἐμπλήσθητε τοῦ καλοῦ θεάματος."**

[105] Annas (2006) σ. 163.

[106] βλ. Πλατ. *Πολιτεία* 410d 8 **σκληρόν τε καὶ χαλεπὸν.**

[107] βλ. Πλατ. *Πολιτεία* 439d 6-8 **τὸ δὲ ᾧ ἐρᾷ τε καὶ πεινῇ καὶ διψῇ καὶ περὶ τὰς ἄλλας ἐπιθυμίας ἐπτόηται ἀλόγιστόν τε καὶ ἐπιθυμητικόν, πληρώσεών τινων καὶ ἡδονῶν ἑταῖρον.**

[108] βλ. Πλατ. *Πολιτεία* 580d 7- 581a 7 **τριῶν ὄντων τριτταὶ καὶ ἡδοναί μοι φαίνονται…πόσιν καὶ ἀφροδίσια καὶ ὅσα ἄλλα τούτοις ἀκόλουθα, καὶ φιλοχρήματον δή, ὅτι διὰ χρημάτων μάλιστα ἀποτελοῦνται αἱ τοιαῦται ἐπιθυμίαι… καὶ καλοῦντες αὐτὸ φιλοχρήματον καὶ φιλοκερδὲς ὀρθῶς ἂν καλοῖμεν;**.

[109] βλ. Πλατ. *Πολιτεία* 558d 4-6 **ὅσαι ἀναλωτικαὶ μέν, χρηματιστικαὶ δὲ μή· αἳ δὴ οὐκ ἀναγκαῖαι κέκληνται**, 558d- 559d.

μας, παραδείγματος χάριν η ηδονή του κέρδους.[110] Το μέρος αυτό της *ψυχῆς* είναι ικανό να βρίσκει τα μέσα με τα οποία θα επιδίδεται στις επιθυμίες του αλλά γνωρίζοντας την έλλειψη του να δει άλλα ζητήματα πέραν των επιθυμιών του, κυβερνάται από το *θυμοειδές* και το *λογιστικόν*.[111] Εν συντομία, ως *δικαιοσύνη* ορίζεται η συμφωνία μεταξύ των τριών μερών της *ψυχῆς* περί της λειτουργίας που προσιδιάζει στο καθένα και περί της θέσης του στην ιεραρχία, που είναι προϋπόθεση της γενικής συμφωνίας.[112]

1.4.2 ΤΟ ΘΥΜΟΕΙΔΕΣ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΕΙ ΣΤΗΝ ΑΝΔΡΕΙΑ ΚΑΙ ΣΤΟΥΣ ΦΥΛΑΚΕΣ ΕΠΙΚΟΥΡΟΥΣ

442b 11- 442c 3 **Καὶ ἀνδρεῖον δὴ οἶμαι τούτῳ τῷ μέρει καλοῦμεν ἕνα ἕκαστον, ὅταν αὐτοῦ τὸ θυμοειδὲς διασῴζῃ διά τε λυπῶν καὶ ἡδονῶν τὸ ὑπὸ τῶν λόγων παραγγελθὲν δεινόν τε καὶ μή.** Εφόσον διακρίθηκαν επαρκώς τα μέρη της ψυχής, ακολουθούν οι αρετές στο άτομο κατά τρόπο παράλληλο με τις αρετές στην πόλη, καθώς στην ίδια ποιότητα και ποσότητα υπάρχουν αυτά τα στοιχεία και στην πόλη και στη ψυχή[113]. Άλλωστε, σύμφωνα με το Σωκράτη, με τον ίδιο τρόπο που αποκτά μια αρετή η πόλη, με το ίδιο μέσο την αποκτά και ο άνθρωπος.[114] Επομένως, ο άνθρωπος καθίσταται *ἀνδρείος* γιατί εμφανίζονται στη ψυχή του τα κίνητρα για την εκάστοτε δράση, ύστερα από τη σωστή ανατροφή και εκπαίδευση. Οι πράξεις λοιπόν, υπαγορεύονται από τα διαμορφωμένα πλέον κίνητρα στην *ψυχή* του ανθρώπου τα οποία υπάρχουν και εμφανίζονται κατά τρόπο συστηματικό.

---

[110] βλ. υποσημείωση 2 στο: Μαραγγιανού-Δερμούση (1994) σ. 75.
[111] Annas (2006) σσ. 165-169.
[112] Romilly (1992) σ. 103.
[113] βλ. Πλατ. *Πολιτεία* 441c 5-7, **ἐπιεικῶς ὡμολόγηται τὰ αὐτὰ μὲν ἐν πόλει, τὰ αὐτὰ δ᾽ ἐν ἑνὸς ἑκάστου τῇ ψυχῇ γένη ἐνεῖναι καὶ ἴσα τὸν ἀριθμόν**.
[114] βλ. Πλατ. *Πολιτεία* 441c 9- 441d 6 **Ταῦτα μὲν ἄρα, ἦν δ᾽ ἐγώ, μόγις διανενεύκαμεν…τῷ αὐτῷ τρόπῳ ᾧπερ καὶ πόλις ἦν δικαία**.

1.4.3 ΤΟ ΛΟΓΙΣΤΙΚΟΝ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΕΙ ΣΤΗ ΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΣΤΟΥΣ ΦΥΛΑΚΕΣ ΠΑΝΤΕΛΕΙΣ

442c 5-8 **Σοφὸν δέ γε ἐκείνῳ τῷ σμικρῷ μέρει, τῷ ὃ ἦρχέν τ᾽ ἐν αὐτῷ καὶ ταῦτα παρήγγελλεν, ἔχον αὖ κἀκεῖνο ἐπιστήμην ἐν αὑτῷ τὴν τοῦ συμφέροντος ἑκάστῳ τε καὶ ὅλῳ τῷ κοινῷ σφῶν αὐτῶν τριῶν ὄντων.** Όσον αφορά στο *σοφό* άνθρωπο, τον αποκαλούμε έτσι, επειδή το *λογιστικόν* τμήμα της *ψυχῆς* του διευθύνει όλον τον τρόπο ζωής του και τη δράση του κατά τρόπο συμφέροντα για το σύνολο της *ψυχῆς* του. Το *λογιστικόν* είναι σε θέση να συλλαμβάνει τις ηθικές επιταγές και να λαμβάνει αποφάσεις που θα εναρμονίζονται με αυτές.[115] Επομένως, κυβερνά ορθολογικά, καθώς κατέχει την αληθινή γνώση[116], ώστε ο άνθρωπος να πράττει για το καλό του συνολικά σε μακροπρόθεσμη βάση ως επί το πλείστον, παρακάμπτοντας ενδεχόμενες εσωτερικές συγκρούσεις. Αυτοί λοιπόν που μπορούν να κυβερνήσουν είναι οι *φιλόσοφοι- φύλακες παντελεῖς* αφού αυτοί έχουν την *ἀληθινή γνώση* της *δικαιοσύνης*.[117]

1.4.4 ΤΟ ΕΠΙΘΥΜΗΤΙΚΟΝ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΕΙ ΣΤΗ ΣΩΦΡΟΣΥΝΗ ΚΑΙ ΣΤΟΥΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΥΣ

442c 9-442d 2 **σώφρονα οὐ τῇ φιλίᾳ καὶ συμφωνίᾳ τῇ αὐτῶν τούτων, ὅταν τό τε ἄρχον καὶ τὼ ἀρχομένω τὸ λογιστικὸν ὁμοδοξῶσι δεῖν ἄρχειν καὶ μὴ στασιάζωσιν αὐτῷ; Σωφροσύνη γοῦν.** Τέλος, *σώφρων* είναι ο άνθρωπος του οποίου όλα τα μέρη της *ψυχῆς* του αποδέχονται ότι κάθε επί μέρους ευχαρίστηση πρέπει να υποτάσσεται στον όλο σχεδιασμό του *λογιστικοῦ* και το *ἐπιθυμητικόν* να παραδέχεται αυτή την υποταγή.[118]

442d 6-9 **μή πῃ ἡμῖν ἀπαμβλύνεται ἄλλο τι δικαιοσύνη δοκεῖν εἶναι ἢ ὅπερ ἐν τῇ πόλει ἐφάνη; Οὐκ ἔμοιγε, ἔφη, δοκεῖ.** Επίσης, όπως και στην

[115] Pappas (2006) σ. 95.
[116] Romilly (1992) σ. 103.
[117] Romilly (1992) σ. 104.
[118] Annas (2006) σ. 169.

περίπτωση της πόλεως, ο άνθρωπος είναι δίκαιος λόγω του ότι κάθε μέρος της ψυχής του λειτουργεί ορθά και *πράττει τα εαυτοῦ*.[119] «Ο άνθρωπος είναι δίκαιος λοιπόν, εάν το κάθε μέρος ενεργεί ενάρετα και όπως πρέπει: εάν κυβερνά το *λογιστικόν*, το *θυμοειδές* διασφαλίζει ότι το *λογιστικόν* έχει επαρκή υποστήριξη ως προς τα κίνητρα, ενώ το *ἐπιθυμητικόν* συναινεί στο να ελέγχεται από τα άλλα δυο μέρη, αποποιούμενο κάθε δική του αξίωση.»[120]

443c 9- 443e 3 **Τὸ δέ γε ἀληθές, τοιοῦτόν τι ἦν, ὡς ἔοικεν, ἡ δικαιοσύνη ἀλλ᾽ οὐ περὶ τὴν ἔξω πρᾶξιν τῶν αὑτοῦ, ἀλλὰ περὶ τὴν ἐντός, ὡς ἀληθῶς περὶ ἑαυτὸν καὶ τὰ ἑαυτοῦ, μὴ ἐάσαντα τἀλλότρια πράττειν ἕκαστον ἐν αὑτῷ μηδὲ πολυπραγμονεῖν πρὸς ἄλληλα τὰ ἐν τῇ ψυχῇ γένη, ἀλλὰ τῷ ὄντι τὰ οἰκεῖα εὖ θέμενον καὶ ἄρξαντα αὐτὸν αὑτοῦ καὶ κοσμήσαντα καὶ φίλον γενόμενον ἑαυτῷ καὶ συναρμόσαντα τρία ὄντα, ὥσπερ ὅρους τρεῖς ἁρμονίας ἀτεχνῶς, νεάτης τε καὶ ὑπάτης καὶ μέσης, καὶ εἰ ἄλλα ἄττα μεταξὺ τυγχάνει ὄντα, πάντα ταῦτα συνδήσαντα καὶ παντάπασιν ἕνα γενόμενον ἐκ πολλῶν, σώφρονα καὶ ἡρμοσμένον.** Σε αυτό το απόσπασμα η *δικαιοσύνη* των τριών μερών της *ψυχῆς* παρομοιάζεται από τον Πλάτωνα με την *ἁρμονία* των τριών μουσικών τόνων, τη *νεάτη*, που είναι η κατώτατη βάση (αντιστοιχία με το *ἐπιθυμητικόν*), την *ὑπάτη*, που είναι η ανώτατη βάση (αντίστοιχη του *λογιστικοῦ*) και τη *μέση* (αντίστοιχη του *θυμοειδοῦς*). Επομένως, ο *δίκαιος* άνθρωπος είναι αυτός που έχει *ψυχική ἁρμονία* και η ζωή του βασίζεται στην ισορροπία και στη φρόνηση. Η *δικαιοσύνη* συνέχει την ενότητα της *ψυχῆς* και συνεπώς όλου του ατομικού βίου ενώ ταυτόχρονα προϋποθέτει ένα επίπεδο αυτορρύθμισης[121].

---

[119] βλ. Πλατ. *Πολιτεία* 441d 8-10 **ὅτι ἐκείνη γε τῷ τὸ ἑαυτοῦ ἕκαστον ἐν αὐτῇ πράττειν τριῶν ὄντων γενῶν δικαία ἦν**.
[120] Annas (2006) σ. 170.
[121] Pappas (2006) σ. 104.

2 Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΙ Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΤΑΞΕΩΝ

Γενικά ο όρος παιδεία σημαίνει την καλλιέργεια των έμφυτων ικανοτήτων, την ολόπλευρη διαμόρφωση της προσωπικότητας, την απόκτηση γενικής και εξειδικευμένης γνώσης, την ηθική τελείωση και την ομαλή ένταξη σε ένα συγκεκριμένο κοινωνικοπολιτικό περιβάλλον.[122]

2.1 Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΣΤΗΝ ΑΡΙΣΤΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΣΤΑΔΙΟ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΤΩΝ ΦΥΛΑΚΩΝ (376e 3- 412b 1)

Σύμφωνα με την Παιδεία ΙΙΙ σ. 33 του Jaeger, το πρόβλημα της παιδείας ανέκυψε στην πλατωνική σκέψη καθώς ως τότε ο όρος «παιδεία» σηματοδοτούσε όλον τον πολιτισμό. Η παιδεία κατά τον Πλάτωνα «προϋποθέτει πολύπλευρη γνώση και τέλεια διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδευόμενου»[123]. Η παιδεία λοιπόν έχει ως σκοπό την έξαρση του πνεύματος του ανθρώπου προς την τελειότητα, «την ανάταση της ψυχής προς το ύψιστο *Ἀγαθό*»[124]. Πρόκειται για την στροφή του ανθρώπου προς το φώς και προς την *Ἰδέα* του *Ἀγαθοῦ*[125] με την κατάκτηση του οποίου μετέχει κάποιος στην *εὐδαιμονια*, τον απώτατο στόχο της ζωής του[126]. Στην Πολιτεία συγκεκριμένα γίνεται λόγος για δυο εκπαιδευτικές βαθμίδες: η πρώτη αφορά την προκαταρκτική διαπαιδαγώγηση του χαρακτήρα στην παιδική και νεανική ηλικία[127] ενώ η δεύτερη βαθμίδα εισάγει τον ανθρώπινο νου σε βαθύτερες έννοιες που οδηγούν στην κατάκτηση του *Ἀγαθοῦ*.

2.1.1 ΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ.

374d 8 **μέγιστον τὸ τῶν φυλάκων ἔργον.** Η διαστρωμάτωση της *πολιτείας*[128] σε τρεις τάξεις θα γνωστοποιηθεί από τούδε και στο εξής. Συγκεκριμένα, σε αυτό το σημείο ο Πλάτων διαμέσου στόματος Σωκράτη αναφέρει για πρώτη φορά την τάξη των *φυλάκων* στην *Πολιτεία*. Παρακάτω στο έργο θα γίνει

[122] Μαραγγιανού-Δερμούση (2007) σσ. 13-14.
[123] Μαραγγιανού-Δερμούση (2007) σ. 73.
[124] Παπανούτσος (1977[2]) σ. 115.
[125] Μαραγγιανού-Δερμούση (2007) σ. 73.
[126] Παπανούτσος (1977[2]) σ. 123.
[127] Adam (1996) σσ. 107-108
[128] Πελεγρίνης (1998) σ. 67.

ένας επιπλέον, διττός, διαχωρισμός των *φυλάκων* και των αρμοδιοτήτων τους στην πόλη. Συγκεκριμένα, στον 414b 7 οι *φύλακες* διαχωρίζονται σε *ἐπίκουρους* και *φύλακες παντελεῖς*.[129] Ήδη από τον 412c 2 οι *φύλακες παντελεῖς* έχουν δηλωθεί και ως *ἄρχοντες* και στον 428d 7 θα αποκληθούν επιπλέον ως *τέλεοι φύλακες*.[130] Κατ' ουσίαν, οι *φύλακες παντελεῖς* προκύπτουν από προσεκτική επιλογή και έπειτα από ανάλογη εκπαίδευση από την τάξη των *ἐπικούρων φυλάκων*, αποτελώντας έτσι την «αφρόκρεμα των *ἀρχόντων*»[131]. Τους αποδίδεται όμως διαφορετική ονομασία καθώς διαφέρει και το έργο τους.[132] Βέβαια από τον 463b 1 (***Σωτῆράς τε καὶ ἐπικούρους***) ο όρος *ἐπίκουροι* υφίσταται μια εννοιολογική μετατόπιση και αναφέρεται και στους *ἄρχοντες* της πόλης οι οποίοι θα είναι οι *σωτῆρες* και οι *ἐπίκουροι* των πολιτών, δηλαδή οι βοηθοί[133] τους.

376c 4-8 **Φιλόσοφος δὴ καὶ θυμοειδὴς καὶ ταχὺς καὶ ἰσχυρὸς ἡμῖν τὴν φύσιν ἔσται ὁ μέλλων καλὸς κἀγαθὸς ἔσεσθαι φύλαξ πόλεως. Παντάπασι μὲν οὖν, ἔφη. Οὗτος μὲν δὴ ἂν οὕτως ὑπάρχοι. θρέψονται δὲ δὴ ἡμῖν οὗτοι καὶ παιδευθήσονται τίνα τρόπον;** Ο Σωκράτης αφού απέδειξε την αδήριτη ανάγκη της *πολιτείας* για εξειδικευμένο μόνιμο στρατό *φυλάκων* στο χωρίο 374d- 376c, αποτελεί φυσικό επακόλουθο η αναφορά στους τρόπους που θα τους καταστήσει κατάλληλους και πιστούς στο λειτουργικό τους ρόλο, δηλαδή στην εκπαίδευσή τους, η οποία εκτείνεται από τον 376d ως τον 412b στίχο του φιλοσοφικού έργου.[134] Το άνωθεν απόσπασμα λοιπόν, αποτελεί την απαρχή της συζήτησης περί της *παιδείας* και του εκπαιδευτικού συστήματος των *φυλάκων* της *ἰδεώδους πολιτείας*. Συγκεκριμένα, αναζητούνται τα μέσα με τα οποία θα εφοδιαστούν οι *φύλακες* της πόλεως ώστε να είναι αποτελεσματικοί στην προστασία της και στον επικουρικό τους ρόλο όσον αφορά τόσο στη λήψη αποφάσεων για την πόλη όσο και στη διοίκηση της. Ο Πλάτων κρίνει πως αληθινή φιλοσοφική

[129] Σκουτερόπουλος (2002) σ. 801.
[130] Σκουτερόπουλος (2002) σ. 801.
[131] Lesky (1975^3) σ. 733.
[132] Pappas (2006) σ. 79.
[133] Σκουτερόπουλος (2002) σ.843.
[134] Annas (2006) σσ. 104-105.

προδιάθεση πρέπει να διακατέχει τη *ψυχή* των *φυλάκων*[135] ώστε να διαποτιστούν με τα στοιχεία εκείνα που συνάδουν με την *ἀρίστη πολιτεία*.

376e 2 **Τίς οὖν ἡ παιδεία;** Ξεκινά οπότε η αναζήτηση του περιεχομένου της *παιδείας*, που θα πλάσει τους *ἐπίκουρους φύλακες* της πόλης. Από τούδε και στο εξής, θα γνωστοποιηθούν οι δραστηριότητες με τις οποίες θα μπορούν να ασχολούνται οι νεαροί *φύλακες*. Η σωστή *παιδεία* που αρμόζει στους *φύλακες* της *ἀρίστης πολιτείας* θα βασιστεί στη σύγχρονη εκπαίδευση της Αθήνας, την οποία «σχολιάζουν επίμονα»[136] οι συνομιλητές ώστε να της διενεργήσουν τις απαραίτητες αλλαγές για να την επαναπροσδιορίσουν θέτοντας νέους όρους, που θα ανταποκρίνονται στους φυλακικούς σκοπούς τους. Παράλληλα, η *παιδεία* νοείται ως το αντίδοτο της ηθικής αλλοίωσης της πόλεως.[137] Εκτός λοιπόν από την οριοθέτηση και το περιεχόμενο της εκπαίδευσης των *φυλάκων*, εδώ η *παιδεία* «καλύπτει το σύνολο της ανάπτυξης του παιδιού»[138] και νοείται ως το ευρύ φάσμα της «ηθικής διαπαιδαγώγησης»[139]. Γεγονός όμως είναι πως «η *Πολιτεία* δεν υπεισέρχεται σε λεπτομέρειες για το πώς πρέπει να οργανωθεί η ζωή των νέων»[140], εντούτοις αποτυπώνονται σε αδρές γραμμές οι αντιλήψεις του Πλάτωνος περί της διάπλασης του ήθους τους. Παρά ταύτα, η *παιδεία* η οποία θα διαμορφώσει τους *φύλακες παντελεῖς* και έχει ως στόχο την πνευματική τους καλλιέργεια για το αξίωμα της διακυβέρνησης, θα αναλυθεί στο 7ο βιβλίο της *Πολιτείας*.

2.1.2 ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΟΜΕΝΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ.

376e 2-3 **ἢ χαλεπὸν εὑρεῖν βελτίω τῆς ὑπὸ τοῦ πολλοῦ χρόνου ηὑρημένης;** Ο Πλάτων έχοντας συναίσθηση του δύσκολου εγχειρήματος ανεύρεσης της κατάλληλης *παιδείας* για τους πολίτες, θα βασιστεί στο προϋπάρχον πολύχρονο

[135] Γεωργούλης (1963) σ. 362.
[136] Romilly (1994) σ. 64.
[137] Γεωργούλης (1963) σ. 363.
[138] Annas (2006) σ. 107.
[139] Annas (2006) σ. 109.
[140] Annas (2006) σ. 107.

σύστημα εκπαίδευσης, διενεργώντας σε αυτό αναμορφώσεις που αρμόζουν στην *πολιτεία* του. «Η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, όπως ο ίδιος την αντιλαμβάνεται, δεν αποτελεί τόσο απλό ζήτημα, ώστε να περιορίζεται στη συγκρότηση αναλυτικών προγραμμάτων και στην επιθεώρηση των τυπικών συστημάτων σχολικής εκπαίδευσης. Η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του Πλάτωνος θα μετασχηματίσει την κοινωνία στο σύνολό της»[141]. Η παιδεία αποτελεί το μέσο με το οποίο θα επιτευχθεί η ηθική μεταρρύθμιση της *πολιτείας*.[142] Στα πλαίσια αυτής της εκπαιδευτικής ανάπλασης κρίνεται σκόπιμη βεβαίως η αλλαγή στοιχείων που ασκούν αρνητική επίδραση στη διάπλαση του χαρακτήρα.[143]

376e 3-4 **ἔστιν δέ που ἡ μὲν ἐπὶ σώμασι γυμναστική, ἡ δ᾽ ἐπὶ ψυχῇ μουσική.** Ξεκινώντας λοιπόν από την εκπαίδευση στην εποχή του Πλάτωνος, παρατηρείται ότι στηριζόταν αφενός στη *γυμναστική* που βοηθά στην ενδυνάμωση του σώματος και αφετέρου στην *ποίηση* η οποία πλάθει την *ψυχή* του ανθρώπου. Στον 405b 5 βέβαια, θα διαπιστωθεί πως τόσο η *γυμναστική* όσο και η *ποίηση* έχουν στόχο στην μορφωτική και ευεργετική επίδραση στη *ψυχή*.[144] Τα μαθήματα που συμπεριλαμβάνονταν στο εκπαιδευτικό σύστημα τότε ήταν η ανάγνωση και η γραφή, η αριθμητική και η γεωμετρία, η λογοτεχνία, το τραγούδι, ο χορός και η γυμναστική.[145] Συγκεκριμένα, με τον όρο *ποίηση* εννοείτο η ποίηση καθαυτή αλλά ταυτόχρονα και το τραγούδι, η μουσική και ο χορός[146] και αποτελούσε το κύριο μέρος εκπαίδευσης των παιδιών[147].

376e 9 **λόγους**. Ο όρος αυτός σημαίνει τις πάσης φύσεως εξιστορήσεις. Παραδείγματος χάριν, τα παραμύθια οι παραδόσεις, οι μύθοι, οι αφηγήσεις είτε σε έμμετρο είτε σε πεζό λόγο[148] αποτελούν τους *λόγους*.

---

[141] Pappas (2006) σ. 72.
[142] Μανιάτης (2005) σς. 115-116.
[143] Σκουτερόπουλος (2002) σ. 803.
[144] Σκουτερόπουλος (2002) σ. 804.
[145] Σκουτερόπουλος (2002) σ. 803.
[146] Σκουτερόπουλος (2002) σ. 804.
[147] Annas (2006) σ. 122.
[148] Σκουτερόπουλος (2002) σ. 804.

377a 4-6 **Οὐ μανθάνεις, ἦν δ᾽ ἐγώ, ὅτι πρῶτον τοῖς παιδίοις μύθους λέγομεν; τοῦτο δέ που ὡς τὸ ὅλον εἰπεῖν ψεῦδος, ἔνι δὲ καὶ ἀληθῆ.** Όσον αφορά στους *μύθους* και τους *λόγους* λοιπόν, αποτελεί προτεραιότητα για τον Πλάτωνα να είναι φορείς ηθικών και θρησκευτικών αληθειών[149] ώστε παράλληλα με την ευεργετική τους επίδραση, να εξουδετερώνεται η κακή επιρροή του *ψεύδους* της μυθολογίας στο χαρακτήρα των *παιδιών* και των νέων.

377c 2-5 **τοὺς δ᾽ ἐγκριθέντας πείσομεν τὰς τροφούς τε καὶ μητέρας λέγειν τοῖς παισίν, καὶ πλάττειν τὰς ψυχὰς αὐτῶν τοῖς μύθοις πολὺ μᾶλλον ἢ τὰ σώματα ταῖς χερσίν· ὧν δὲ νῦν λέγουσι τοὺς πολλοὺς ἐκβλητέον.** Έπειτα, λαμβάνοντας υπόψη πως η διαπαιδαγώγηση του ανθρώπου ξεκινά άμα τη γέννησή του, ο Πλάτων δίδει ιδιαίτερη έμφαση στους *μύθους* που θα εξιστορούν οι *μητέρες* και οι *παραμάνες* καθώς με αυτούς σφυρηλατείται η *ψυχή*, δηλαδή υπό ευρεία έννοια, ο χαρακτήρας του παιδιού.

2.1.3 Η ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΕΙΝΑΙ ΑΠΟΡΡΙΠΤΕΑ.

377d 4 **Οὓς Ἡσίοδός τε, εἶπον, καὶ Ὅμηρος ἡμῖν ἐλεγέτην.**/ 383a 7 **Πολλὰ ἄρα Ὁμήρου ἐπαινοῦντες.**/ 386a 2-5 **ἐκ παίδων τοῖς θεούς τε τιμήσουσιν καὶ γονέας τήν τε ἀλλήλων φιλίαν μὴ περὶ σμικροῦ ποιησομένοις**. Η παραδοσιακή λογοτεχνία είναι και από θεολογική και από ηθική άποψη απορριπτέα, γι᾽ αυτό το λόγο πρέπει να διενεργηθούν οι απαραίτητες μεταρρυθμίσεις. Δεδομένου ότι ο Πλάτων επιδιώκει τόσο με τη *δικαιοσύνη* όσο και με ηθικές και πολιτικές αξίες, να εμφυσήσει τις *ψυχές* των *νέων* που προορίζονται για *ἐπίκουροι φύλακες* της πόλεως, κρίνεται απαραίτητο κατ᾽ αυτόν να απομακρυνθούν από την παιδαγωγική διαδικασία οι *μύθοι* του *Ἡσιόδου* και του *Ὁμήρου*[150], καθώς έχουν αρνητική επίδραση στη *ψυχή* τους προκαλώντας τους ηθική σύγχυση για τα *θρησκευτικά* και *πατριωτικά* καθήκοντά[151] τους στην μετέπειτα

---

[149] Σκουτερόπουλος (2002) σ. 804.
[150] Koyré (1993[2]) σ. 118.
[151] Επιβεβαιώνεται ο αφορισμός των *μύθων* ως κηλίδωση των *ψυχῶν* των *φυλάκων* και στους Πλατ. *Πολιτεία* 378c 1-8, **ἀληθῆ—εἴ γε δεῖ ἡμῖν τοὺς μέλλοντας τὴν πόλιν φυλάξειν αἴσχιστον**

ζωή τους αλλά και για τις *διαπροσωπικές* και *οικογενειακές* τους σχέσεις[152]. Να τονιστεί βέβαια πως η σημασία των δυο αυτών ποιητών στη διαμόρφωση της ελληνικής μυθολογίας δεν αμφισβητείται επ' ουδενί από τον φιλόσοφο.[153] Βέβαια, μας δημιουργεί προβληματισμούς το γεγονός πως παρόλο που η ομηρική ποίηση κατείχε κεντρική θέση στην πολιτισμική εκπαίδευση των αρχαίων Ελλήνων και ενώ οι ποιητές θεωρούνταν ηθικοί διδάσκαλοί τους[154], ο φιλόσοφος επιλέγει να τους απορρίψει από την εκπαιδευτική διαδικασία.

378d 7- 378e 1 **ὁ γὰρ νέος οὐχ οἷός τε κρίνειν ὅτι τε ὑπόνοια καὶ ὃ μή, ἀλλ᾽ ἃ ἂν τηλικοῦτος ὢν λάβῃ ἐν ταῖς δόξαις δυσέκνιπτά τε καὶ ἀμετάστατα φιλεῖ γίγνεσθαι·** Ο Πλάτων όμως αιτιολογεί την παύση εξιστόρησης των *μύθων* στα παιδιά υποστηρίζοντας πως είναι ανίκανα να σκεφθούν το αλληγορικό τους νόημα και τείνουν να τους ενστερνιστούν αυτόματα, με τις αντίθετες από τις ζητούμενες συνέπειες για το βίο τους. Έτσι, οι *μύθοι* προκειμένου να μείνουν χαραγμένοι στην *ψυχή* των νέων αλλοιώνοντας την ακεραιότητα της *ψυχῆς* τους και του χαρακτήρα τους, προτιμάται η απομάκρυνσή τους από την παιδαγωγική διαδικασία.

379a 8-9 **ἐν ἔπεσιν ποιῇ ἐάντε ἐν μέλεσιν ἐάντε ἐν τραγῳδίᾳ**/ 379b 1 **Οὐκοῦν ἀγαθὸς ὅ γε θεὸς τῷ ὄντι τε καὶ λεκτέον οὕτω**. Αυτό λοιπόν, που θα επιδιώξουν οι ιδρυτές της *ἀρίστης πολιτείας* είναι τη θέση των απορριπτέων αλληγορικών μύθων και της ως τότε ελληνικής ποιητικής παράδοσης να λάβουν *ἐπη*,

---

νομίζειν τὸ ῥᾳδίως ἀλλήλοις ἀπεχθάνεσθαι—πολλοῦ δεῖ γιγαντομαχίας τε μυθολογητέον αὐτοῖς καὶ ποικιλτέον, καὶ ἄλλας ἔχθρας πολλὰς καὶ παντοδαπὰς θεῶν τε καὶ ἡρώων πρὸς συγγενεῖς τε καὶ οἰκείους αὐτῶν—ἀλλ᾽ εἴ πως μέλλομεν πείσειν ὡς οὐδεὶς πώποτε πολίτης ἕτερος ἑτέρῳ ἀπήχθετο οὐδ᾽ ἔστιν τοῦτο ὅσιον.

[152] βλ. Πλατ. *Πολιτεία* 377e 1-2, **περὶ θεῶν τε καὶ ἡρώων οἷοί εἰσιν**, 386a 1-4 **Τὰ μὲν δὴ περὶ θεούς, ἦν δ᾽ ἐγώ, τοιαῦτ᾽ ἄττα, ὡς ἔοικεν, ἀκουστέον τε καὶ οὐκ ἀκουστέον εὐθὺς ἐκ παίδων τοῖς θεούς τε τιμήσουσιν καὶ γονέας τήν τε ἀλλήλων φιλίαν μὴ περὶ σμικροῦ ποιησομένοις**.

[153] Σκουτερόπουλος (2002) σ. 805, βλ. επίσης την ιστορία Ουρανού και Κρόνου στην Πλατ. *Πολιτεία* 377e 8- 378a 2, **ὡς Οὐρανός τε ἠργάσατο ἅ φησι δρᾶσαι αὐτὸν Ἡσίοδος, ὅ τε αὖ Κρόνος ὡς ἐτιμωρήσατο αὐτόν. τὰ δὲ δὴ τοῦ Κρόνου ἔργα καὶ πάθη ὑπὸ τοῦ ὑέος**.

[154] Pappas (2006) σ. 75.

λυρική ποίηση και *τραγωδίες* που αποτυπώνουν την αληθινή *ἀγαθότητα* του *θείου*. Στο επίκεντρο τώρα της *παιδείας* τοποθετείται η θεολογία.

380b 8- 380c 1 **εἰ μέλλει εὐνομήσεσθαι, μήτε τινὰ ἀκούειν, μήτε νεώτερον μήτε πρεσβύτερον**. Βέβαια, παρόλο που ως πρωταρχικός στόχος της *παιδείας* και των μεταρρυθμίσεων που προτείνει ο Πλάτων διαμέσου Σωκράτη τίθενται οι μελλοντικοί *φύλακες* της πόλεως, τα μέτρα που προτείνονται εδώ απευθύνονται σε όλους τους πολίτες αποδεικνύοντας ότι η *ἰδεώδης πολιτεία* ενδιαφέρεται για το ήθος όλων των πολιτών προκειμένου να είναι ευνομούμενη[155] και ισορροπημένη.

380c 6-7 **περὶ θεοὺς νόμων τε καὶ τύπων**. Σε αυτό το σημείο θα διατυπωθούν δυο *τύποι* ή *νόμοι* για το *θεό* και τη θεολογία που πρέπει να διέπουν τους εξιστορούμενους *μύθους* στους νέους και στους μελλοντικούς *φύλακες* της πόλεως.

380c 8-9 **μὴ πάντων αἴτιον τὸν θεὸν ἀλλὰ τῶν ἀγαθῶν.** Αρχικά, ο πρώτος *τύπος* αφορά στην *ἀγαθότητα τοῦ θεοῦ* και την αντίστοιχη εκπόρευση από αυτόν μόνο *ἀγαθῶν* όντων και γεγονότων. Το *ἀγαθό* άλλωστε είναι το θεμέλιο και ο σκοπός της *παιδείας* των *φυλάκων* της πόλης.[156] Σύμφωνα με τον Adam (1996) σ. 108, «το δόγμα της θεϊκής αγαθότητας… προετοιμάζει το δρόμο για τη διανοητική σύλληψη της μεταφυσικής Ιδέας του αγαθού, που θα επιτευχθεί από τους φύλακες της πολιτείας».

380d 1 **τὸν θεὸν…**/ 380d 3-5 **ἀλλάττοντα τὸ αὑτοῦ εἶδος εἰς πολλὰς μορφάς, τοτὲ δὲ ἡμᾶς ἀπατῶντα καὶ ποιοῦντα περὶ αὑτοῦ τοιαῦτα δοκεῖν**/ 381d 1-2 **Μηδεὶς ἄρα, ἦν δ᾽ ἐγώ, ὦ ἄριστε, λεγέτω ἡμῖν τῶν ποιητῶν**/ 381e 5-6 **ἅμα δὲ τοὺς παῖδας ἀπεργάζωνται δειλοτέρους.**/ 382b 3-4 **κεκτῆσθαι τὸ ψεῦδος πάντες ἥκιστα ἂν δέξαιντο**. Εν συνεχεία, ο δεύτερος *τύπος* φανερώνει ότι ο *θεός* είναι ενιαίος ανατρέποντας τις μέχρι πρότινος

[155] Σκουτερόπουλος (2002) σ. 806.
[156] Ψυχοπαίδης (1999) σ. 22.

εμφανίσεις του με διάφορες *μορφές* στην ελληνική μυθολογία αλλά και στην παραδοσιακή *ποίηση*, που ως αρνητικό επακόλουθο είχαν την εκκόλαψη *δειλίας* στις *ψυχές* των νέων, της *ἁγνοιας* και του *ψεύδους*, χαρακτηριστικά αντίθετα αυτών της *ἰδεώδους πολιτείας*.[157] Σε αυτό το σημείο, ο ενιαίος και αμετάβλητος Θεός προλιαίνει το έδαφος για την ίδια την *Ἰδέα* του *Ἀγαθοῦ* που είναι «ουσιαστικά ομοιόμορφη και αμετάβλητη»[158].

382d 2 **ἀφομοιοῦντες τῷ ἀληθεῖ τὸ ψεῦδος**./ 383c 1-4 **ὅταν τις τοιαῦτα λέγῃ περὶ θεῶν, χαλεπανοῦμέν τε καὶ χορὸν οὐ δώσομεν, οὐδὲ τοὺς διδασκάλους ἐάσομεν ἐπὶ παιδείᾳ χρῆσθαι τῶν νέων, εἰ μέλλουσιν ἡμῖν οἱ φύλακες θεοσεβεῖς τε καὶ θεῖοι γίγνεσθαι.** Παράλληλα, επιβεβαιώνεται για ακόμη μια φορά από τον Πλάτωνα πως προκύπτει η ανάγκη αφαίρεσης των ως τότε *λόγων* ή *μύθων* από την εκπαιδευτική διαδικασία και σκοπός τους από τούδε και στο εξής, μετά από την κατάλληλη επεξεργασία της, είναι το μπόλιασμα των *ψυχῶν* των νέων με ηθικές και θρησκευτικές *ἀλήθειες*, ώστε οι *φύλακες* της πόλης που θα προκύψουν να είναι *θεοσεβούμενοι*, φιλαλήθεις, ανιδιοτελείς, γενναίοι, ευσεβείς, σώφρονες.

383c 1-5 **ὅταν τις τοιαῦτα λέγῃ περὶ θεῶν, χαλεπανοῦμέν τε καὶ χορὸν οὐ δώσομεν, οὐδὲ τοὺς διδασκάλους ἐάσομεν ἐπὶ παιδείᾳ χρῆσθαι τῶν νέων, εἰ μέλλουσιν ἡμῖν οἱ φύλακες θεοσεβεῖς τε καὶ θεῖοι γίγνεσθαι, καθ᾽ ὅσον ἀνθρώπῳ ἐπὶ πλεῖστον οἷόν τε.** Ένας προτεινόμενος έλεγχος λοιπόν, της παραδοσιακής *ποίησης* είναι για παράδειγμα ο τομέας των *τραγωδιῶν*. Επανειλημμένα ο Πλάτων μέμφεται τις επικίνδυνες ψυχολογικές και ηθικές συνέπειες που έχουν τόσο για τους ηθοποιούς που υποκρίνονται όσο και για το κοινό, η παρακολούθηση σκηνών *τραγωδιῶν* στο αρχαίο θέατρο με θέμα την

[157] βλ. και Πλατ. *Πολιτεία* 383a 2-5 **Συγχωρεῖς ἄρα, ἔφην, τοῦτον δεύτερον τύπον εἶναι ἐν ᾧ δεῖ περὶ θεῶν καὶ λέγειν καὶ ποιεῖν, ὡς μήτε αὐτοὺς γόητας ὄντας τῷ μεταβάλλειν ἑαυτοὺς μήτε ἡμᾶς ψεύδεσι παράγειν ἐν λόγῳ ἢ ἐν ἔργῳ;**
[158] Adam (1996) σ. 109.

υπέρβαση των ορίων.[159] Φυσική απόληξη τούτου είναι να προτείνει την κατάργηση παρουσίασης των τραγωδιών που δεν ανταποκρίνονται στους σκοπούς της *πολιτείας* του. Εμείς γνωρίζουμε βέβαια, πως κάθε τραγικός ποιητής που ήθελε να διαγωνιστεί στις μεγάλες γιορτές της Αρχαίας Αθήνας έδινε αποσπάσματα του έργου του προς ακρόαση και την τελική απόφαση την λάμβανε ο επώνυμος *Ἄρχων*.[160] Ο Πλάτων επιθυμεί οπότε να απαγορεύει τις χορηγίες σε τραγωδίες που δυσφημούν τους θεούς[161] αναπαριστώντας τους με τις αντίθετες από τις ζητούμενες αρετές.

386b 1 **γενέσθαι ἀνδρεῖον**/ 386a 7 **ἥκιστα τὸν θάνατον δεδιέναι**/ 386c 1 **τοῖς μέλλουσιν μαχίμοις ἔσεσθαι**/ 387c 4-5 **τοιαύτης φρίκης θερμότεροι καὶ μαλακώτεροι τοῦ δέοντος γένωνται ἡμῖν**/ 387e 9 **Ὀρθῶς ἄρ᾽ ἂν ἐξαιροῖμεν τοὺς θρήνους τῶν ὀνομαστῶν**. Λαμβάνοντας υπόψη πως η *παιδεία* που εξετάζεται στη συζήτηση, αφορά στους *φύλακες* της πόλεως, δίδεται εξέχουσα σημασία από το Σωκράτη ώστε αυτοί να διακατέχονται από *ἀνδρεία* την ώρα της μάχης. Με τον όρο *ἀνδρεία* εδώ ο Σωκράτης εννοεί τη μαχητικότητα των *φυλάκων*, την αποφασιστικότητα τους να πολεμήσουν για την υπεράσπιση της *πολιτείας* τους ως το τέλος, ως το θάνατο αν χρειαστεί. Προκειμένου λοιπόν, να είναι ανενόχλητοι, αφοσιωμένοι, θαρραλέοι και δυνατοί τόσο σωματικά όσο και ψυχικά στο δύσκολο έργο τους οι *φύλακες*, ο Πλάτων επιδιώκει την απομάκρυνση των *θρήνων* και των οδυρμών από τις *τραγωδίες* ώστε οποιεσδήποτε αναλογίες που ενδεχομένως συνάγονται για την πραγματική τους ζωή και για τους συγγενείς τους, να αποφεύγονται. Επομένως, η σωστή διαπαιδαγώγηση των *φυλάκων* προϋποθέτει την εξασθένιση του αρνητικού ποιητικού προτύπου του θανάτου που μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα τη γένεση φόβου μπροστά στη μάχη και στο θάνατο.[162] Ας υπογραμμιστεί σε αυτό το σημείο, πως στους 442b 11- 442c 3 της *Πολιτείας*, μετά την τριχοτόμηση της *ψυχῆς* σε *λογιστικόν*, *θυμοειδές* και *ἐπιθυμητικόν*, η έννοια της *ἀνδρείας*

---

[159] Golhill Simon (2010) σ. 497, «Σύγχρονες κριτικές προσεγγίσεις της αρχαίας ελληνικής τραγωδίας» στο: *ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΡΑΓΩΔΙΑ: ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΤΟΥ ΚΑΙΜΠΡΙΤΖ*.

[160] Σκουτερόπουλος (2002) σ. 808.

[161] Pappas (2006) σ. 76.

[162] Μπεζέ Ελένη (2004) σ. 89. «Η Κριστική της Ποίησης στην *Πολιτεία*» στο: *Υπόμνημα στη Φιλοσοφία: ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ του ΠΛΑΤΩΝΑ*.

θα σηματοδοτεί μια ολοκληρωμένη θεωρία για τους *ἐπίκουρους φύλακες* και *ἀνδρείος* θα ονομάζεται αυτός που το *θυμοειδές* μέρος της *ψυχής* του θα διαφυλάττει μέσα της τα κίνητρα για το τι πρέπει να φοβάται και τι όχι, επί του βίου του.

389c 7-9 **Τοῖς ἄρχουσιν δὴ τῆς πόλεως, εἴπερ τισὶν ἄλλοις, προσήκει ψεύδεσθαι ἢ πολεμίων ἢ πολιτῶν ἕνεκα ἐπ᾽ ὠφελίᾳ τῆς πόλεως**. Ωστόσο, ενώ ως τώρα ο Πλάτων έχει επικρίνει το *ψεῦδος* και την αρνητική επίδραση του στις *ψυχές* των ανθρώπων, σε αυτό το σημείο διατυπώνεται η άποψη σύμφωνα με τον Kersting (1999) σ. 114, πως το ψέμα είναι αποδεκτό αποκλειστικά και μόνον όταν οι *φύλακες*, «θα χρησιμοποιήσουν την απάτη ως μέσο εξουδετέρωσης των συνεπειών από την άγνοια και την αδυναμία των πολιτών να προσπελάσουν τα θεωρητικά θεμέλια της πολιτικής πράξης των αρχόντων»[163]. Με άλλα λόγια, οι *φύλακες* δικαιούνται να χρησιμοποιήσουν το *ψεῦδος* όταν «μετατρέπεται σε κάτι θετικό»[164], ως ωφέλιμη δίοδο δηλαδή για να συγκρατηθεί η συνοχή και η ουσία της *πολιτείας*.

389d 8-9 **σωφροσύνης ἄρα οὐ δεήσει ἡμῖν τοῖς νεανίαις; Πῶς δ᾽ οὔ;/ 390c 1 ἀφροδισίων ἐπιθυμίαν**/ 390d 8 **φιλοχρημάτους**. Σε αυτό το σημείο γίνεται η πρώτη αναφορά στην αρετή της *σωφροσύνης*, από τη μία ως την αρετή της υπακοής και της ευπείθειας των πολιτών στους *ἄρχοντες* της πόλης και ως την αποφυγή των ασυλλόγιστων ηδονών και της φιλοχρηματίας από την άλλη. Για τους προαναφερθέντες λόγους εκφράζεται η άποψη από το Σωκράτη ότι όλοι οι νέοι ανεξαιρέτως πρέπει να διδάσκονται τη *σωφροσύνη*. Στον 430e 6-7 εξάλλου, η *σωφροσύνη* θα σκιαγραφηθεί αναλυτικά εφόσον είναι η αρετή που συνέχει όλα τα μέρη της ψυχής.

391e 1-2 **ἐπεδείξαμεν γάρ που ὅτι ἐκ θεῶν κακὰ γίγνεσθαι ἀδύνατον**/ 391e 11- 392a 1 **ὧν ἕνεκα παυστέον τοὺς τοιούτους μύθους, μὴ ἡμῖν πολλὴν εὐχέρειαν ἐντίκτωσι τοῖς νέοις πονηρίας**./ 392b 1-4 **ὅτι εἰσὶν**

[163] Σκουτερόπουλος (2002) σ. 809.
[164] Pappas (2006) σ. 74.

ἄδικοι μὲν εὐδαίμονες πολλοί, δίκαιοι δὲ ἄθλιοι, καὶ ὡς λυσιτελεῖ τὸ ἀδικεῖν, ἐὰν λανθάνῃ, ἡ δὲ δικαιοσύνη ἀλλότριον μὲν ἀγαθόν, οἰκεία δὲ ζημία. Έτσι λοιπόν, ο Σωκράτης απαγορεύει στους νεαρούς *φύλακες* να έρχονται σε επαφή με *μύθους* που παραποιούν και διαστρεβλώνουν[165] τους *θεούς* και παρουσιάζονται ως πηγή διαφόρων αδικαιολόγητων δεινών και ψευδών καταστάσεων[166]. Ο Σωκράτης και ο Αδείμαντος μετά την μακροσκελή ερωταπόκριση που είχαν, απέδειξαν την ανάγκη για την προβολή της *ἀγαθότητας του θεοῦ* καθώς το εκπαιδευτικό σύστημα που ως τώρα ισχύει οδηγεί τους νέους σε αισχρές πράξεις. Με το συμπέρασμα αυτό κλείνει ο κύκλος της συζήτησης σχετικά με τη θεολογία και περί της προβολής των *θεῶν* και της αντίστοιχης επιρροής τους στην ψυχολογία των νέων, όσον αφορά στη *δικαιοσύνη* και την *ευτυχία*.

392c 7-8 **καὶ ἡμῖν ἅ τε λεκτέον καὶ ὡς λεκτέον παντελῶς ἐσκέψεται**. Συνεπώς, αφού συμφώνησαν οι συνομιλητές ότι εξέτασαν σε ικανοποιητικό σημείο το περιεχόμενο της ποίησης, *τι* πρέπει δηλαδή να εξιστορείται στους νέους, απομένει να διερευνήσουν το *πώς* θα το πράξουν, τον καταλληλότερο *τρόπο*.

2.1.3.1 Αφηγηματικοί τρόποι.

393c 5-6 **Οὐκοῦν τό γε ὁμοιοῦν ἑαυτὸν ἄλλῳ ἢ κατὰ φωνὴν ἢ κατὰ σχῆμα μιμεῖσθαί ἐστιν ἐκεῖνον ᾧ ἄν τις ὁμοιοῖ**. Με δεδομένο πως η *μίμησις*, δηλαδή αφενός η δημιουργία ενός χαρακτήρα από τον ποιητή και αφετέρου η αναπαράστασή του από ηθοποιό[167] μέσω του θεάτρου, επιδρά καταλυτικά στον άνθρωπο εφόσον προκαλείται η συναισθηματική ταύτιση με τον ήρωα, ο Σωκράτης προσπαθεί να διαπιστώσει κατά πόσον επιβάλλεται να απαγορευθεί πλήρως από τη νέα τους παιδαγωγική προσέγγιση για την *ἄριστη πολιτεία*. Να διευκρινιστεί πως με τον όρο *μίμησις* νοείται η εξομοίωση του θεατή με το ήθος κάποιου άλλου προσώπου[168] και αποτελεί εδώ τη πρώτη μορφή *αφηγηματικού τρόπου*.

---

[165] Koyré (1993[2]) σσ. 118-119.
[166] Pappas (2006) σ. 73.
[167] Pappas (2006) σ. 247.
[168] Annas (2006) σ. 123.

395b 8 -395d 3 **Εἰ ἄρα τὸν πρῶτον λόγον διασώσομεν, τοὺς φύλακας ἡμῖν τῶν ἄλλων πασῶν δημιουργιῶν ἀφειμένους δεῖν εἶναι δημιουργοὺς ἐλευθερίας τῆς πόλεως πάνυ ἀκριβεῖς καὶ μηδὲν ἄλλο ἐπιτηδεύειν ὅτι μὴ εἰς τοῦτο φέρει, οὐδὲν δὴ δέοι ἂν αὐτοὺς ἄλλο πράττειν οὐδὲ μιμεῖσθαι· ἐὰν δὲ μιμῶνται, μιμεῖσθαι τὰ τούτοις προσήκοντα εὐθὺς ἐκ παίδων, ἀνδρείους, σώφρονας, ὁσίους, ἐλευθέρους, καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα, τὰ δὲ ἀνελεύθερα μήτε ποιεῖν μήτε δεινοὺς εἶναι μιμήσασθαι, μηδὲ ἄλλο μηδὲν τῶν αἰσχρῶν, ἵνα μὴ ἐκ τῆς μιμήσεως τοῦ εἶναι ἀπολαύσωσιν. ἢ οὐκ ᾔσθησαι ὅτι αἱ μιμήσεις, ἐὰν ἐκ νέων πόρρω διατελέσωσιν, εἰς ἔθη τε καὶ φύσιν καθίστανται καὶ κατὰ σῶμα καὶ φωνὰς καὶ κατὰ τὴν διάνοιαν;/** 397b 1-2 **λέξις ἅπασα διὰ μιμήσεως φωναῖς τε καὶ σχήμασιν, ἢ σμικρόν τι διηγήσεως ἔχουσα**. Ο Σωκράτης βασιζόμενος στην αρχική του θέση περί μοναδικής απασχόλησης των *φυλάκων* με την προστασία της πόλεως, θεωρεί πως η *μίμησις* θα πρέπει να στοχεύει αποκλειστικά σε οτιδήποτε συνταιριάζει με το έργο τους, προβάλλοντας το σταθερό και σοβαρό ήθος. Αυτό το απόσπασμα μας υπενθυμίζει τον καταμερισμό εργασίας στην *Πολιτεία* που ιδρύουν[169] και σκοπός του Σωκράτη είναι «να χαραχθεί στην ψυχή των μελλοντικών φυλάκων της πόλης ένας χαρακτήρας που θα ταιριάζει στους άρχοντες και τους υπερασπιστές της»[170]. Τουτέστιν, η *μίμησις* πρέπει να αποβλέπει στο να κάνει τους *φύλακες* θαρραλέους (*ἀνδρείους*), μυαλωμένους (*σώφρονας*), ευσεβείς (*όσίους*), με ελεύθερο φρόνημα (*ἐλευθέρους*) και με όλα τα συναφή χαρακτηριστικά. Στην συνέχεια γνωστοποιείται ο δεύτερος αφηγηματικός τρόπος, η *διήγησις*, δηλαδή η αφήγηση του συγγραφέως αναφερόμενος ο ίδιος σε γεγονότα, που θα χρησιμοποιηθεί στην παιδευτική διαδικασία του Πλάτωνος[171].

394b 3- 395e 5 **Μάνθανε τοίνυν, ἦν δ᾽ ἐγώ, ὅτι ταύτης αὖ ἐναντία γίγνεται…Οὐδέ γε δούλας τε καὶ δούλους πράττοντας ὅσα δούλων.**

---

[169] έχει εκφρασθεί η βασική αρχή του καταμερισμού της εργασίας ήδη από τον 369b 5- 370c 5.
[170] Σκουτερόπουλος (2002) σ. 810.
[171] Ψυχοπαίδης (1999) σ. 24.

Σύμφωνα με τον Hall, «ο Σωκράτης αποδεικνύει ότι η κυριότερη διαφορά του θεάτρου από άλλα είδης ποίησης είναι ότι συνίσταται εξ ολοκλήρου από λόγους στο πρώτο πρόσωπο, ώστε ο τρόπος *μιμήσεως* των χαρακτήρων να είναι άμεσος, ενώ αποκλείει τη μορφή της αφήγησης η οποία αντιπροσωπεύει τη φωνή του συγγραφέα. Εξηγεί επιπλέον, ότι ο άμεσος τρόπος απόδοσης χαρακτήρων "κατώτερων", όπως των γυναικών και των δούλων, ο οποίος επιβάλλεται στο θέατρο, είναι από ηθικής άποψης επιζήμιος και προκαλεί σύγχυση ρόλων[172]. Τον απασχολεί εξίσου η ηθική βλάβη που προξενεί η αναπαράσταση "γυναικείων" συναισθημάτων στην τραγωδία.»[173] Το αισθητικό φαινόμενο της *τραγῳδίας* και της *κωμῳδίας* παρουσιάζεται εδώ ως η αιτία ψυχικής μόλυνσης των ανθρώπων[174] λόγω της «ηθικής σύγκρουσης»[175] των προσώπων, καθώς «υπονομεύουν και κατακερματίζουν το καλό ήθος»[176] παρουσιάζοντας «ακατάλληλες αντιδράσεις στις δύσκολες καταστάσεις»[177]. Άλλωστε, οι *φύλακες* συγκεκριμένα, «πρέπει να αγωνίζονται προσηλωμένοι στο να γίνουν ενάρετοι και η *μίμηση*, εάν επιτραπεί, απειλεί να καταστρέψει αυτόν τον αγώνα»[178]. Ο Πλάτων επικροτεί τελικά τις εμπειρίες που αξίζουν *μιμήσεως*, δηλαδή τις ηρωικές, τις ένδοξες, τις ενάρετες και αυτές που εξαίρουν το *ἤθος* οδηγώντας στην αναζήτηση της *ἠθικῆς ἀλήθειας*, παραδεχόμενος την παιδαγωγική διάσταση της *μιμήσεως*[179], ενώ αντίθετα αποκλείει από την παιδευτική διαδικασία τη *μίμηση* που προκαλεί σύγχυση του *ἤθους* και προβάλει αλληλοσυγκρουόμενα πρότυπα, ιδανικά και αξίες.

2.1.4 Η ΑΡΜΟΖΟΥΣΑ ΜΟΥΣΙΚΗ.

398b 6-8 **Νῦν δή, εἶπον ἐγώ, ὦ φίλε, κινδυνεύει ἡμῖν τῆς μουσικῆς τὸ περὶ λόγους τε καὶ μύθους παντελῶς διαπεπεράνθαι· ἅ τε γὰρ λεκτέον καὶ ὡς λεκτέον εἴρηται**./ 398c 1-2 **Οὐκοῦν μετὰ τοῦτο, ἦν δ᾽ ἐγώ, τὸ περὶ**

---

[172] Annas (2006) σ. 124.
[173] Hall Edit (2010) «Η κοινωνιολογία της αθηναϊκής τραγωδίας», σ. 177 στο: *ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΡΑΓΩΔΙΑ: ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΤΟΥ ΚΑΙΜΠΡΙΤΖ*.
[174] Γεωργούλης (1963) σ. 372.
[175] Annas (2006) σ. 127.
[176] Annas (2006) σ. 124.
[177] Pappas (2006) σ. 77.
[178] Annas (2006) σ. 125.
[179] Μπεζέ Ελένη (2004) σ. 99. «Η Κριστική της Ποίησης στην *Πολιτεία*» στο: *Υπόμνημα στη Φιλοσοφία: ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ του ΠΛΑΤΩΝΑ*.

ᾠδῆς τρόπου καὶ μελῶν λοιπόν; Αφού λοιπόν, ολοκληρώθηκε και διευκρινίστηκε το *τι* πρέπει να διδάσκουν από την παραδοσιακή ποίηση και το *πώς* πρέπει αυτή να διδάσκεται, οι δυο συνομιλητές, ο Σωκράτης και ο Αδείμαντος, προτείνουν να προχωρήσουν στη διερεύνηση της διδασκαλίας της *μουσικῆς*, από παιδαγωγική άποψη και παιδευτική αξία. Σε αυτό το σημείο μπορεί να ισχυρισθεί ότι θα εξετάσουν ένα είδος λυρικής ποίησης μιας και στην Αρχαία Ελλάδα η *μουσικὴ* δεν ξεχωρίζεται από την *ποίηση*.[180] Η *μουσικὴ* είναι απαραίτητη στην εκπαίδευση των *φυλάκων* καθώς αυτοί πρέπει να συνδυάζουν αρμονικά τη στρατιωτική μαχητικότητα τους με την ευγένεια της ψυχής τους.

398d 1-2 **ὅτι τὸ μέλος ἐκ τριῶν ἐστιν συγκείμενον, λόγου τε καὶ ἁρμονίας καὶ ῥυθμοῦ**. Συγκεκριμένα, ο όρος *μουσική* περιλαμβάνει τον *λόγο*, την *ἁρμονία*, δηλαδή τη μελωδία[181], και τον *ῥυθμό*, υπό ένα ενιαίο πρίσμα.[182]

398d 4-6 **Οὐκοῦν ὅσον γε αὐτοῦ λόγος ἐστίν, οὐδὲν δήπου διαφέρει τοῦ μὴ ᾀδομένου λόγου πρὸς τὸ ἐν τοῖς αὐτοῖς δεῖν τύποις λέγεσθαι οἷς ἄρτι προείπομεν καὶ ὡσαύτως**; Δεδομένου ότι έχουν προσδιοριστεί οι *λόγοι* στην παραδοσιακή ποίηση, οι αντίστοιχοι *λόγοι* πρέπει να επικρατούν και στη λυρική ποίηση, εφόσον συμβάλλοντας στην *παιδεία* αμφότεροι, καθοδηγούν το πνεύμα και τις ψυχές των νέων προς τις σωστές αρετές.

398d 8-9 **Καὶ μὴν τήν γε ἁρμονίαν καὶ ῥυθμὸν ἀκολουθεῖν δεῖ τῷ λόγῳ.**/ 398e 1-2 **Μειξολυδιστί, ἔφη, καὶ συντονολυδιστὶ καὶ τοιαῦταί τινες** / 399a 3- 399c 4 **Οὐδαμῶς, ἔφη· ἀλλὰ κινδυνεύει σοι δωριστὶ λείπεσθαικαὶ φρυγιστί.... σωφρόνων, ἀνδρείων [ἁρμονίας] αἵτινες φθόγγους μιμήσονται κάλλιστα, ταύτας λεῖπε**. Όσον αφορά στην *ἁρμονίαν* της *μουσικῆς*, δηλαδή τη μελωδία, τον *τρόπο*[183], αυτός αρμόζει να συνταιριάζει στο περιεχόμενο των *λόγων*. Από τον Σκουτερόπουλο (2002) σ. 815

[180] Γεωργούλης (1963) σ. 373.
[181] ό.π.
[182] Σκουτερόπουλος (2002) σ. 815.
[183] βλ. Γεωργούλης (1963) σ. 373 όπου ο όρος «τρόπος σημαίνει τὴ διαδοχὴ τῶν πέντε τόνων καὶ τῶν δύο ημιτονίων ποὺ ἀποτελούν τὴν κάθε διατονικὴ ὀκτάβα.»

πληροφορούμαστε πως από την *Εγκυκλοπαίδεια της αρχαίας ελληνικής μουσικής* του Σ. Μιχαηλίδη (1989), μας γνωστοποιούνται όλοι οι ορισμοί των *τρόπων*. Έτσι, μαθαίνουμε πως ο *τρόπος μειξολυδιστί* εκφράζει την παθητικότητα και το θρήνο, γι' αυτό άλλωστε συνηθιζόταν στην *τραγωδία*.[184] Έπειτα, η *λυδική* μελωδία είναι απαλή και ευχάριστη. Αντίθετα, η *δωρική* μελωδία που εκφράζει την ανδροπρέπεια και τη μεγαλοπρέπεια ταιριάζουν απόλυτα με την αγωγή που πρέπει να ακολουθήσουν οι νέοι ώστε να γίνουν *ἀνδρείοι* και *εὔψυχοι φύλακες*. Τέλος, ο *φρυγικός* τρόπος που φανερώνει έμπνευση και ενθουσιασμό, θα διδάξει τους νέους να σκέφτονται και να ενεργούν με *σωφροσύνη* και *μέτρο* τόσο στις *δυστυχίες* όσο και στις *ευτυχίες*. Βέβαια, ας σημειωθεί ότι «οἱ μουσικοὶ δὲν ἦταν σύμφωνοι γιὰ τὴν ἀπόρριψη τῶν ἁρμονιῶν τούτων καὶ ἐθεωρούσαν ὡς λάθος τὸ ὅτι ὁ Πλάτων θεωρόντας μεθυστικές τὶς ἁρμονίες αὐτὲς ἔπαιρνε τὴ μέθη ὡς κάτι ποὺ δίνει ὄχι βακχικὴ δύναμη καὶ ὁρμή ἀλλὰ ῥίχνει τὸν ἄνθρωπο σὲ χαλάρωση καὶ κόπωση.»[185]

399e 10-11 **ἀλλὰ βίου ῥυθμοὺς ἰδεῖν κοσμίου τε καὶ ἀνδρείου τίνες εἰσίν·** Ο *ῥυθμός* είναι το τελευταίο προς έλεγχο συστατικό της *μουσικῆς* στα πλαίσια της συνολικής θεώρησής της. Σύμφωνα με τους δυο συνδιαλεγόμενους, ο *ῥυθμός* πρέπει να χαρακτηρίζεται και αυτός από ευπρέπεια και αντρειοσύνη.

400d 11-400e 1 **Εὐλογία ἄρα καὶ εὐαρμοστία καὶ εὐσχημοσύνη καὶ εὐρυθμία εὐηθείᾳ ἀκολουθεῖ**./ 401c 6-401d 3 **ἵνα ὥσπερ ἐν ὑγιεινῷ τόπῳ οἰκοῦντες οἱ νέοι ἀπὸ παντὸς ὠφελῶνται, ὁπόθεν ἂν αὐτοῖς ἀπὸ τῶν καλῶν ἔργων ἢ πρὸς ὄψιν ἢ πρὸς ἀκοήν τι προσβάλῃ, ὥσπερ αὔρα φέρουσα ἀπὸ χρηστῶν τόπων ὑγίειαν, καὶ εὐθὺς ἐκ παίδων λανθάνῃ εἰς ὁμοιότητά τε καὶ φιλίαν καὶ συμφωνίαν τῷ καλῷ λόγῳ ἄγουσα**;/ 401d 5-8 **Ἆρ᾽ οὖν, ἦν δ᾽ ἐγώ, ὦ Γλαύκων, τούτων ἕνεκα κυριωτάτη ἐν μουσικῇ τροφή, ὅτι μάλιστα καταδύεται εἰς τὸ ἐντὸς τῆς ψυχῆς ὅ τε ῥυθμὸς καὶ ἁρμονία, καὶ ἐρρωμενέστατα ἅπτεται αὐτῆς φέροντα τὴν εὐσχημοσύνην, καὶ ποιεῖ εὐσχήμονα**. Σύμφωνα με τα παραπάνω, το τελικό

[184] Γεωργούλης (1963) σ. 373.
[185] Γεωργούλης (1963) σ. 374.

συμπέρασμα που αβίαστα προκύπτει από το Σωκράτη για τη *μουσική*, μετά την από κοινού διερεύνησή της με τον Αδείμαντο, είναι ότι εφόσον τόσο οι *λόγοι* όσο και η *ἁρμονία* και ο *ῥυθμός* εφαρμοστούν καθώς κατέληξαν άνωθεν, τότε η *μουσική* θα επενεργήσει συνολικά θετικά στο ήθος των μελλοντικών *φυλάκων* της πόλεως και θα προάγει την *ἀγαθότητα* τους, δηλαδή τον λελογισμένο και ευγενικό χαρακτήρα τους. Εν συνόψει λοιπόν, η *μουσική* και η *ποίηση* όταν εισχωρούν βαθιά στην *ψυχὴ*, την γοητεύουν ώστε να αναβλύζει ευπρέπεια και ομορφιά.

2.1.5 ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΚΑΙ ΤΕΧΝΕΣ.

401a 1-4 **Ἔστιν δέ γέ που πλήρης μὲν γραφικὴ αὐτῶν καὶ πᾶσα ἡ τοιαύτη δημιουργία, πλήρης δὲ ὑφαντικὴ καὶ ποικιλία καὶ οἰκοδομία καὶ πᾶσα αὖ ἡ τῶν ἄλλων σκευῶν ἐργασία, ἔτι δὲ ἡ τῶν σωμάτων φύσις καὶ ἡ τῶν ἄλλων φυτῶν.**/ 401a 7-8 **σώφρονός τε καὶ ἀγαθοῦ ἤθους, ἀδελφά τε καὶ μιμήματα.**/ 401b 2 **ἀγαθοῦ εἰκόνα ἤθους ἐμποιεῖν.**/ 401c 4-7 **ἀλλ᾽ ἐκείνους ζητητέον τοὺς δημιουργοὺς τοὺς εὐφυῶς δυναμένους ἰχνεύειν τὴν τοῦ καλοῦ τε καὶ εὐσχήμονος φύσιν, ἵνα ὥσπερ ἐν ὑγιεινῷ τόπῳ οἰκοῦντες οἱ νέοι ἀπὸ παντὸς ὠφελῶνται.**/ 402a 1 **γίγνοιτο καλός τε κἀγαθός**. Σε αυτά τα αποσπάσματα πληροφορούμαστε πως και στη *ζωγραφική* αλλά και στις συγγενικές με αυτήν τέχνες, είναι πολύ σημαντική η απεικόνιση του *σώφρονος*, δηλαδή του μετρημένου, και του *ἀγαθοῦ ἤθους*, ώστε κάθε *νέος* να ωφελείται από *ἠθικής* άποψης τα μέγιστα από την επαφή του με την *Τέχνη* επιδιώκοντας πάντα να είναι ο ίδιος *καλός τε κἀγαθός*. Ο Πλάτων εδώ θεωρεί σημαντική την εκπαίδευση του *ἤθους* των φυλάκων με όρους αισθητικούς, δηλαδή να εκπαιδευτούν οι νέοι άνθρωποι «να ελκύονται από το καλό και να αποστρέφονται το κακό, θεωρώντας το άσχημο και χυδαίο»[186], καθώς δεν έχει αναπτυχθεί ο λογισμός επαρκώς σε αυτούς. Ο φιλόσοφος Πλάτων έχει πλήρη επίγνωση πως για να κατακτήσουν τα παιδιά ηθικές αρχές, δεν αρκεί να τις διδαχθούν και να υπακούν σε αυτές, πρέπει ταυτόχρονα και να τις κατανοούν. Επομένως, «η

[186] Annas (2006) σ. 109.

ηθική θα είναι για τα παιδιά κατανοητή προέκταση και ενδυνάμωση των ήδη γνώριμων σε αυτά στάσεων συμπεριφοράς, αφού θα αποτελεί φυσικό και γνώριμο κομμάτι της καθημερινής ζωής»[187] ώστε να ενσωματώνεται στο σύνολο του βίου τους και να υπερασπίζονται την «αξία της αρετής»[188].

402d 10-11 **Οὐκ ἄν, εἴ γέ τι, ἔφη, κατὰ τὴν ψυχὴν ἐλλείποι· εἰ μέντοι τι κατὰ τὸ σῶμα, ὑπομείνειεν ἂν**./ 403c 6-7 **δεῖ δέ που τελευτᾶν τὰ μουσικὰ εἰς τὰ τοῦ καλοῦ ἐρωτικά**. Είναι σημαντικό να τονιστεί πως η ομορφιά νοείται ως το ομοιογενές και αρμονικό σύνολο της *ψυχῆς* και του σώματος ενός ανθρώπου και γι' αυτό το λόγο είναι άξια να προκαλέσει τον *ἔρωτα*. Εδώ, ο πλατωνικός *ἔρωτας* είναι ο εξιδανικευμένος παιδαγωγικός έρωτας στην ευγενέστερη μορφή του.[189] Πρόκειται για την πνευματική έλξη δασκάλου και μαθητή ώστε επικοινωνώντας φιλοσοφικά[190] τα δυο πρόσωπα να γίνουν μια *ψυχή*[191] και με αυτήν την ένωση να οδηγηθούν στην βαθύτερη ουσία, στην *ἀλήθεια*.

2.1.6 Η ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ.

403c 9 **Μετὰ δὴ μουσικὴν γυμναστικῇ θρεπτέοι οἱ νεανίαι**. Ταυτόχρονα με τη θετική επενέργεια της *μουσικῆς*, της *ποίησης* και της *τέχνης* στη *ψυχή* των *νέων* και της γενικότερης πνευματικής τους καλλιέργειας, εξίσου σημαντική είναι η εκγύμναση των σωμάτων τους προς τη διευκόλυνση «για την εκπλήρωση του προορισμού τους[192]». Υπό αυτό το πρίσμα ιδωμένη η συζήτηση του Σωκράτη και του Αδείμαντου, στρέφεται στην εξέταση της σωματικής άσκησης των *φυλάκων*.

403d 2-4 **ὃ ἂν χρηστὸν ᾖ σῶμα, τοῦτο τῇ αὑτοῦ ἀρετῇ ψυχὴν ἀγαθὴν ποιεῖν, ἀλλὰ τοὐναντίον ψυχὴ ἀγαθὴ τῇ αὑτῆς ἀρετῇ σῶμα παρέχειν ὡς οἷόν τε βέλτιστον**./ 410c 5-6 **Κινδυνεύουσιν, ἦν δ᾽ ἐγώ, ἀμφότερα τῆς ψυχῆς ἕνεκα τὸ μέγιστον καθιστάναι**. Ειδικότερα, σε αυτό το απόσπασμα

---

[187] Annas (2006) σ. 110.
[188] Pappas (2006) σ. 78.
[189] Μαραγγιανού-Δερμούση (1994) σ. 25.
[190] Μαραγγιανού-Δερμούση (1994) σ. 34.
[191] Μαραγγιανού-Δερμούση (1994) σ. 25, βλ. και Πλατ. *Συμπόσιον*.
[192] Κουχτσόγλου, τ. 6, ενότητα 19, Πολιτεία Γ΄, σ. 63.

διατυπώνεται η άποψη πως μια *ἀγαθή* και άξια *ψυχή* είναι σε θέση να εξασφαλίσει στο *σῶμα* την καλύτερη δυνατή κατάσταση του, ενώ το αντίστροφο είναι αδύνατο να συμβεί. Το *σῶμα* λοιπόν εδώ λαμβάνεται ως τμήμα για την εκπαίδευση του όλου ήθους. Στους παρακάτω στίχους επιβεβαιώνεται αυτή η άποψη και σύμφωνα με τον Γεωργούλη άλλωστε «ὁ Πλάτων δὲν συμφωνεῖ μὲ τὴ δοξασία ποὺ κοινῶς παραδέχονται οἱ περισσότερο ὅτι ἡ γυμναστικὴ ἔχει ἀποστολὴ τὴν καλλιέργεια τοῦ σώματος. Ἀντίθετα κατὰ τὸν Πλάτωνα καὶ ἡ γυμναστικὴ γίνεται γιὰ τὴν καλλιέργεια τῆς ψυχῆς.»[193]

404a 9-10 **Κομψοτέρας δή τινος, ἦν δ᾽ ἐγώ, ἀσκήσεως δεῖ τοῖς πολεμικοῖς ἀθληταῖς**./ 404b 7-8 **Ἁπλῆ που καὶ ἐπιεικὴς γυμναστική, καὶ μάλιστα ἡ τῶν περὶ τὸν πόλεμον**. Αυτό που μετρά συνεπώς, είναι οι *φύλακες* ως πολεμιστές και υπερασπιστές της πόλεως να διαθέτουν καλή σωματική υγεία και ευρωστία που να προκύπτει από τον γενικότερο τρόπο σκέψης τους και από τη σωστή καλλιέργεια της *ψυχῆς* τους και του ήθους τους, ώστε να αντέχουν τις πάσης φύσεως κακουχίες του πολέμου. Η εκπαίδευση του σώματος άλλωστε πρέπει να εκληφθεί ως συμβολή στην ανάπτυξη της γενναιότητας της ψυχής, της εγκράτειας, του πνεύματος της τάξης και της αυτοπειθαρχίας[194] και γενικά όλου του ήθους του ανθρώπου. Παρόμοια άποψη διατυπώνεται και στον 467c 5-6 (***θεωροὺς πολέμου τοὺς παῖδας ποιεῖν***) όπου σύμφωνα με τον Σκουτερόπουλο (2002) σ. 844, ο Jaeger (1959), τ. 2, σ. 332 «παρατηρεί ότι διάπλαση του *ἤθους* των φυλάκων νοείται ως μια διεργασία σκληραγώγησης της ψυχής μέσα από το φοβερό θέαμα του πολέμου». Η κοινή συνεργασία της *μουσικῆς* και της *γυμναστικῆς* στοχεύουν στην ολόπλευρη ανάπτυξη των φυλάκων.

2.1.7 ΓΙΑΤΡΟΙ ΚΑΙ ΔΙΚΑΣΤΕΣ.

404a 8- 404b 1 **Τῆς δὲ κακῆς τε καὶ αἰσχρᾶς παιδείας ἐν πόλει ἆρα μή τι μεῖζον ἕξεις λαβεῖν τεκμήριον ἢ τὸ δεῖσθαι ἰατρῶν καὶ δικαστῶν ἄκρων μὴ μόνον τοὺς φαύλους τε καὶ χειροτέχνας, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν**

[193] Γεωργούλης (1963) σ. 380.
[194] Κουχτσόγλου, τ. 6, ενότητα 19, Πολιτεία Γ΄, σ. 65.

ἐλευθέρῳ σχήματι προσποιουμένους τεθράφθαι; Επιπλέον, η αναφορά του Σωκράτη στη συνεχή καταφυγή των πολιτών στους *ἰατροὺς* και στους *δικαστές* της εποχής του, έχει στόχο να ψέξει τα δυο αυτά συστήματα ως δείκτη ντροπής και αποτυχίας μιας πολιτείας, με σκοπό να εξαρθεί η αγωγή και η *παιδεία* ως το υψίστης σημασίας συστατικό στην *ἀρίστη πολιτεία*.

406c 3-5 **ἀλλ᾽ εἰδὼς ὅτι πᾶσι τοῖς εὐνομουμένοις ἔργον τι ἑκάστῳ ἐν τῇ πόλει προστέτακται, ὃ ἀναγκαῖον ἐργάζεσθαι, καὶ οὐδενὶ σχολὴ διὰ βίου κάμνειν ἰατρευομένῳ**./ 407a 4-5 **Ὁ δὲ δὴ πλούσιος, ὥς φαμεν, οὐδὲν ἔχει τοιοῦτον ἔργον προκείμενον, οὗ ἀναγκαζομένῳ ἀπέχεσθαι ἀβίωτον**. Σε αυτό το απόσπασμα αποτυπώνεται για ακόμη μια φορά ο φυσικός καταμερισμός της εργασίας στην *πολιτεία* αλλά και το πόσο σημαντική είναι η ατομική συνεισφορά μέσω της δουλειάς στην κοινή ευημερία[195]. Ακόμη, ο Πλάτων επισημαίνει πως όποιος ασχολείται με την εργασία του και δεν είναι άεργος ή πλούσιος, τότε αυτός δεν δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στην ασθένεια του και την αντιμετωπίζει πιο εύκολα καθώς η ίδια αυτή εργασία του αποτελεί κίνητρο γι᾽ αυτόν ώστε να συνεχίσει τη ζωή του. Αντίθετα, ο πλούσιος ή ο άεργος μπορούν να ανευρίσκουν πολλούς λόγους να διογκώνουν την ασθένειά τους αφού δεν επιδίδονται σε κάποια ασχολία για το κοινό καλό και η ατομική τους ζωή δεν εξαρτάται από την εργασία τους. «Εἰδικότερα ζητεῖται ἄν ἡ νοσοτροφία εἶναι ἐμπόδιο στὴν ἐξάσκηση τῶν τεχνῶν χωρὶς νὰ εἶναι ἐμπόδιο στὴν ἄσκηση τῆς ἀρετῆς.»[196] Σε αυτό το σημείο αποδεικνύεται πως ο Πλάτων αδυνατεί να αποδεχθεί ότι κάποιος άνθρωπος μπορεί να ζει με διαφορετικές αξίες από αυτές που προβάλει η *ἰδεώδης πολιτεία* του και «μάλλον θεωρεί ότι αυτοί εμποδίζονται από το να ζουν σύμφωνα με την αρετή και με τρόπο αντάξιο γι᾽ αυτούς»[197]. Ενδεχομένως εδώ ο Πλάτων να δείχνει κάποια σκληρότητα απέναντι στους ψυχικά άρρωστους και στους αθεράπευτα ασθενείς.[198]

---

[195] Βιλάμοβιτς- Μέλεντορφ (2006) σ. 246.
[196] Γεωργούλης (1963) σ. 385.
[197] Annas (2006) σ. 121.
[198] Κουχτσόγλου, τ. 6, ενότητα 19, Πολιτεία Γ΄, υποσ. 2, σ. 115.

407b 5-6 **ἥ γε περαιτέρω γυμναστικῆς ἡ περιττὴ αὕτη ἐπιμέλεια τοῦ σώματος**. Το πιο αρνητικό δε σύμφωνα με τους συνομιλητές, είναι η υπέρμετρη φροντίδα για το *σῶμα* να αποτελεί τροχοπέδη για την καλλιέργεια των αρετών της *ψυχῆς*.

408d 4 **ἀγαθοὺς**./ 408e 1-4 **οὐ γὰρ οἶμαι σώματι σῶμα θεραπεύουσιν… ἀλλὰ ψυχῇ σῶμα**/ 409b 9- 409c 1 **ἐπιστήμῃ, οὐκ ἐμπειρίᾳ οἰκείᾳ κεχρημένον**./ 409e 5- 410a 1 **αἳ τῶν πολιτῶν σοι τοὺς μὲν εὐφυεῖς τὰ σώματα καὶ τὰς ψυχὰς θεραπεύσουσι**./ 410b 3 **ἀνάγκη**. Εντούτοις, στην *ἀρίστη πολιτεία* οι *ἀγαθοί δικαστές* και *ἰατροί* κρίνονται απαραίτητοι μόνο για έκτακτη *ἀνάγκη* εφόσον οι νέοι μέσω της *παιδείας* που περιλαμβάνει *μουσική*, *ποίηση* και *σωματική άσκηση*, είναι καλά προικισμένοι στο *σῶμα* και στη *ψυχή*. Ας υπογραμμιστεί σε αυτό το σημείο πως ο Πλάτων στον 464e 4-6 (***καὶ μὴν οὐδὲ βιαίων γε οὐδ᾽ αἰκίας δίκαι δικαίως ἂν εἶεν ἐν αὐτοῖς· ἥλιξι μὲν γὰρ ἥλικας ἀμύνεσθαι καλὸν καὶ δίκαιόν που φήσομεν, ἀνάγκην σωμάτων ἐπιμελείᾳ τιθέντες***) επιδιώκει τον περιορισμό των δικαστικών διαμαχών με την απαγόρευση της ατομικής ιδιοκτησίας στους *φύλακες*. Όσον αφορά στους *ἰατρούς*, αυτοί θα γίνουν *ἀγαθοι* όταν σπουδάσουν συστηματικά την *ἰατρική τέχνη* με τη συνεχή επαφή με τους ασθενείς. Αντίθετα, οι *δικαστές* θα κατασταθούν *ἀγαθοί* όχι από την προσωπική τους πείρα με την επαφή με τους *ἄδικους ἀνθρώπους* αλλά μέσω της επιστημονικής τους παρατήρησης. Άλλωστε, «κάθε απλή εμπειρία, χωρίς διαλεκτική, εννοιακή θεμελίωση, κηρύσσεται από τον Πλάτωνα μάταιη και ανώφελη»[199].

410e 5-6 **Δεῖν δέ γέ φαμεν τοὺς φύλακας ἀμφοτέρα ἔχειν τούτω τὼ φύσει**. Σε αυτό το σημείο, η φράση αυτή λειτουργεί ως ανασκόπηση των ως τούδε λεχθέντων περί του κύριου σκοπού της *παιδείας* και της αγωγής των *φυλάκων*, δηλαδή τον συγκερασμό των αντιθέσεων της σκληρότητας από τη μία και της πραότητας από την άλλη.[200] Με άλλα λόγια, υπάρχουν δυο πλευρές του ανθρώπινου

[199] Σκουτερόπουλος (2002) σ. 819.
[200] Σκουτερόπουλος (2002) σ. 820, Γεωργούλης (1963) σ. 386.

χαρακτήρα, η ανάπτυξης της πρώτης βασίζεται στην *γυμναστική* και της δεύτερης στηρίζεται στη *μουσική* επιφέροντας έτσι την «ισορροπία ανάμεσα στη διανοητική και στην σωματική εκπαίδευση για να διαπλάσουμε σωστό ήθος»[201], μέτρο[202] και αρμονία[203] «κοινό νου»[204], μια «ηθικά ώριμη»[205] και «υγιή αντίληψη για τον κόσμο»[206].

412b 2-3 **Οἱ μὲν δὴ τύποι τῆς παιδείας τε καὶ τροφῆς οὗτοι ἂν εἶεν**. Η *παιδεία* αποτελεί για τον Πλάτωνα τη «λύση όλων των άλυτων προβλημάτων»[207]. Συμπερασματικά, η λήξη της από τον 376c συζήτησης περί της πρώτης *παιδείας* και αγωγής που θα λαμβάνουν οι *ἐπίκουροι φύλακες* σηματοδοτείται από τη συγκεφαλαιωτική φράση διά στόματος Σωκράτη.

Η συζήτηση της *παιδείας* όμως διευρύνεται και επεκτείνεται από τον 502c ως το 540 περιλαμβάνοντας την ανώτερη *παιδεία* που πρέπει να λάβουν οι *φύλακες* προκειμένου να κατασταθούν *τέλεοι* και *φιλόσοφοι*. Γεγονός είναι πως η προκαταρκτική εκπαίδευση δεν είναι επαρκής για να καθοδηγήσει τη *ψυχή*[208] προς τον νοητό κόσμο των όντως όντων, τον κόσμο των *Ἰδεῶν*, την *Ἰδεά* του *Ἀγαθοῦ*, η ενατένιση της οποίας θα μετουσιώσει τους *φύλακες* σε *φιλοσόφους*.

2.2 ΟΙ ΦΙΛΟΣΟΦΟΙ

473c 11-e 2 **Ἐὰν μή, ἦν δ᾽ ἐγώ, ἢ οἱ φιλόσοφοι βασιλεύσωσιν ἐν ταῖς πόλεσιν … ἢ οἱ βασιλῆς τε νῦν λεγόμενοι καὶ δυνάσται φιλοσοφήσωσι γνησίως τε καὶ ἱκανῶς ἱκανῶς, καὶ τοῦτο εἰς ταὐτὸν συμπέσῃ, δύναμίς τε πολιτικὴ καὶ φιλοσοφία, … οὐδὲ αὕτη ἡ πολιτεία μή ποτε πρότερον φυῇ τε εἰς τὸ δυνατὸν καὶ φῶς ἡλίου ἴδῃ, ἣν νῦν λόγῳ διεληλύθαμεν**./ 497b 7-c 3 **εἰ δὲ λήψεται τὴν ἀρίστην πολιτείαν, ὥσπερ καὶ αὐτὸ ἄριστόν**

[201] Annas (2006) σ. 111.
[202] βλ. Πλατ. *Πολιτεία* 522 a 7 **εὐρυθμίαν**.
[203] βλ. Πλατ. *Πολιτεία* 522a 5 **εὐαρμοστίαν**.
[204] Annas (2006) σ. 111.
[205] Annas (2006) σ. 109.
[206] Annas (2006) σ. 109.
[207] Σκουτερόπουλος (2002) σ. 823.
[208] Adam (1996) σ. 112.

ἐστιν, τότε δηλώσει ὅτι τοῦτο μὲν τῷ ὄντι θεῖον ἦν, τὰ δὲ ἄλλα ἀνθρώπινα, τά τε τῶν φύσεων καὶ τῶν ἐπιτηδευμάτων. / 497c 5-6 **Οὐκ ἔγνως, ἔφη· οὐ γὰρ τοῦτο ἔμελλον, ἀλλ᾽ εἰ αὐτὴ ἣν ἡμεῖς διεληλύθαμεν οἰκίζοντες τὴν πόλιν ἢ ἄλλη**. Πώς όμως πρέπει να είναι οι *ἄρχοντες* της *ἄρίστης πολιτείας*; Σε αυτό το χωρίο προβάλλεται η αδήριτη ανάγκη συνεργασίας της πολιτικής εξουσίας με τη φιλοσοφία.[209] Για να πραγματοποιηθεί αυτό, ο Πλάτων προτείνει είτε οι *φιλόσοφοι* να κυβερνήσουν[210] την *πολιτεία* του, είτε οι *βασιλεῖς* να φιλοσοφήσουν[211], με σκοπό η *φιλοσοφία* και η *πολιτική* να διαπλέκονται, να συνεργάζονται και να πορεύονται παράλληλα προκειμένου μέσα στην πολιτειακή ζωή να επέλθει η μεταβολή προς το *ἀγαθό*.[212] Κατά τον Πλάτωνα άλλωστε «όλα τα κακά της ανθρωπότητας προέρχονται από το διαχωρισμό των δύο αυτών δυνάμεων»[213]. Με πρωταρχική προϋπόθεση λοιπόν, οι *βασιλεῖς* να είναι ικανοί να ξεχωρίζουν το ουσιώδες και να λαμβάνουν τις ορθές αποφάσεις για την πολιτεία, λαμβάνοντας υπόψη ισομερώς όλες τις συνιστώσες, ο Πλάτων έχει ως τελικό σκοπό, η *πολιτεία* του να θεμελιωθεί στους πυλώνες της *φιλοσοφίας* και της *πολιτικής* ώστε να καταφέρει να είναι *ἄρίστη*, δηλαδή σύμφωνα με την υποσημείωση του Σκουτερόπουλου (2002) σ. 855 στον 497b 7-c 4, ο Jaeger (1959), τ. 2, σ. 380, «η ιδανική μορφή της κοινωνίας, η οποία είναι απαραίτητη για το ολοκληρωμένο ξεδίπλωμα των ενδιάθετων τάσεων της φιλοσοφικής φύσης». Πάνω σε αυτή τη βάση θα αρχίσει να ξετυλίγεται και η «θεωρία των *ἰδεῶν*» στην *Πολιτεία*.

485a 10- 485b 3 **Τοῦτο μὲν δὴ τῶν φιλοσόφων φύσεων πέρι ὡμολογήσθω ἡμῖν ὅτι μαθήματός γε ἀεὶ ἐρῶσιν ὃ ἂν αὐτοῖς δηλοῖ ἐκείνης τῆς οὐσίας τῆς ἀεὶ οὔσης καὶ μὴ πλανωμένης ὑπὸ γενέσεως καὶ φθορᾶς**. Ποια είναι επομένως η φιλοσοφική ιδιοσυστασία και ποιες είναι οι ιδιότητες των φιλοσόφων; Αδιαμφισβήτητα οι φιλόσοφοι πρέπει να έχουν μορφωμένη και καλλιεργημένη προσωπικότητα που θα βασίζεται στην «αρμονική σύζευξη

[209] βλ. υποσ. 1 στο στίχο 473d 2 των Παπαθεοδώρου-Παππάς (1975) σ. 316.
[210] Koyré (1993[2]) σ. 87.
[211] η «πιο ριζική πολιτική ιδέα της *Πολιτείας*» στον Pappas (2006) σ. 124.
[212] Lesky (1975[3]) σ. 736.
[213] βλ. υποσ. 1 στο στίχο 473d 2 των Παπαθεοδώρου-Παππάς (1975) σ. 316.

πνευματικής καλλιέργειας και ηθικού χαρακτήρα»[214]. Ο συνδυασμός της θεωρητικής με την πρακτική γνώση είναι το ζητούμενο.[215]

485b 1-3 **ἐρῶσιν ὃ ἂν αὐτοῖς δηλοῖ ἐκείνης τῆς οὐσίας τῆς ἀεὶ οὔσης καὶ μὴ πλανωμένης ὑπὸ γενέσεως καὶ φθορᾶς**./ 485c 4 **τὴν δ᾽ ἀλήθειαν στέργειν**./ 485d 3 **φιλομαθῆ πάσης ἀληθείας**./ 485d 9-10 **Ὦι δὴ πρὸς τὰ μαθήματα καὶ πᾶν τὸ τοιοῦτον ἐρρυήκασιν, περὶ τὴν τῆς ψυχῆς οἶμαι ἡδονὴν αὐτῆς καθ᾽ αὑτὴν εἶεν ἄν**./ 486a 5-6 **ψυχῇ μελλούσῃ τοῦ ὅλου καὶ παντὸς ἀεὶ ἐπορέξεσθαι θείου τε καὶ ἀνθρωπίνου**./ 486a 8-9 **ὑπάρχει διανοίᾳ μεγαλοπρέπεια καὶ θεωρία παντὸς μὲν χρόνου, πάσης δὲ οὐσίας**./ 486b 10-11 **ψυχὴν… δικαία τε καὶ ἥμερος**./ 486d 1 **μνημονικὴν**./ 486d 9-11 **Ἔμμετρον ἄρα καὶ εὔχαριν ζητῶμεν πρὸς τοῖς ἄλλοις διάνοιαν φύσει, ἣν ἐπὶ τὴν τοῦ ὄντος ἰδέαν ἑκάστου τὸ αὐτοφυὲς εὐάγωγον παρέξει**./ 501b 2-3 **τὸ φύσει δίκαιον καὶ καλὸν καὶ σῶφρον καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα**./ 487a 1 **Ἔστιν οὖν ὅπῃ μέμψῃ τοιοῦτον ἐπιτήδευμα**;/ 487a 3-5 **εἰ μὴ φύσει εἴη μνήμων, εὐμαθής, μεγαλοπρεπής, εὔχαρις, φίλος τε καὶ συγγενὴς ἀληθείας, δικαιοσύνης, ἀνδρείας, σωφροσύνης**; Οι φιλόσοφοι λοιπόν αναζητούν πάντα και παντού την *οὐσία*, την παντοτινή και άφθαρτη[216], και αγαπούν την *ἀλήθεια* σε κάθε της μορφή και είναι προσηλωμένοι σε αυτή[217]. Οι άνθρωποι αυτοί από νέοι έχουν στρέψει το βλέμμα της *ψυχῆς* τους στην *παιδεία*, τη *γνώση* και τη *σοφία*. Οι *ἡδονές* που πηγάζουν από την *παιδεία* τρέφουν την *δίκαιη* και *ἥμερο ψυχή* τους ώστε να έχει μέσα της έναν πόθο για το θεϊκό και το ανθρώπινο στην ολότητα και την πληρότητα τους. «Χάρη στην αγάπη τους για τη σοφία, οι φιλόσοφοι απελευθερώνονται από τις καθημερινές του έννοιες και γίνονται σώφρονες, γενναίοι και δίκαιοι»[218]. Η ισχυρή *μνημονική*, η *συμμετρία* και η αρμονία (*ἔμμετρον* και *εὔχαριν διάνοιαν*) είναι απαραίτητες ιδιότητες για τον προικισμένο φιλόσοφο που διψά να οδηγηθεί στην *ἰδέα* κάθε

[214] Σκουτερόπουλος (2002) σ. 850.
[215] Γεωργούλης (1963) σ 444.
[216] Ψυχοπαίδης (1999) σ. 42.
[217] Σκουτερόπουλος (2002) σ. 850.
[218] Pappas (2006) σ. 127.

πραγματικού *ὄντος*. Ο πλατωνικός φιλόσοφος θα ιδρύσει την ιδανική πολιτεία πάνω στις ιδεατές ηθικές ποιότητες, *τὸ φύσει δίκαιον καὶ καλὸν καὶ σῶφρον καὶ πάντα τὰ τοιαῦτα*, και θα προσπαθήσει να τις εμφυσήσει στη ψυχή των πολιτών.[219] Η ερώτηση του Σωκράτη στο Γλαύκωνα επί του τρόπου που θα μπορέσουν οι φιλόσοφοι να ασκήσουν ένα τέτοιο επάγγελμα έχοντας από τη *φύση* (*φύσει*) τους καλό μνημονικό (*μνήμων*) και ευχέρεια στη μάθηση (*εὐμάθης*), μεγαλοπρέπεια (*μεγαλοπρεπής*), χάρη (*εὔχαρις*), αγάπη, φιλία (*φίλος*) και συγγένεια (*συγγενής*) με την *ἀλήθεια*, τη *δικαιοσύνη*, την *ἀνδρεία* και τη *σωφροσύνη* τροφοδοτεί τη συζήτηση για την κατάλληλη μόρφωση που πρέπει να λάβουν αυτές οι «εκλεκτές ψυχές[220]» ώστε να γίνουν πραγματικοί *φιλόσοφοι*.[221] Η πολιτική συνεπώς είναι μια ολόκληρη επιστήμη για να την ασκήσουν οι *φιλόσοφοι*.[222]

2.3 Η ΙΔΕΑ ΤΟΥ ΑΓΑΘΟΥ ΩΣ ΥΨΙΣΤΟΣ ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΓΝΩΣΗΣ

502c 10-d 2 **τίνα τρόπον ἡμῖν καὶ ἐκ τίνων μαθημάτων τε καὶ ἐπιτηδευμάτων οἱ σωτῆρες ἐνέσονται τῆς πολιτείας, καὶ κατὰ ποίας ἡλικίας ἕκαστοι ἑκάστων ἁπτόμενοι;**/ 503b 5 **ἀκριβεστάτους φύλακας φιλοσόφους**./ 504a 3 **μαθήματα μέγιστα**./ 504e 4-5 **μέγιστον μάθημα**./ 505a 2-4 **ἡ τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέα μέγιστον μάθημα, πολλάκις ἀκήκοας, ᾗ δὴ καὶ δίκαια καὶ τἆλλα προσχρησάμενα χρήσιμα καὶ ὠφέλιμα γίγνεται**./ 505b 5-6 **ἡδονὴ δοκεῖ εἶναι τὸ ἀγαθόν, τοῖς δὲ κομψοτέροις φρόνησις**. Ο Σωκράτης και ο Γλαύκων θα αναπτύξουν από τούδε και στο εξής το θέμα της ανώτερης *παιδείας* των *φυλάκων*. Ποιες θα είναι οι συστηματικές σπουδές των φυλάκων που θα διασφαλίσουν και θα διαφυλάξουν το πολίτευμα τους; Ποιο να είναι

---

[219] Σκουτερόπουλος (2002) σ. 857.
[220] Koyré (1993[2]) σ. 122.
[221] βλ. και Πλατ. *Πολιτεία* 535a 9-535c 3, όπου ο Σωκράτης επανέρχεται στο θέμα της πολύ προσεκτικής επιλογής των καταλληλότερων «φύσεων» για να κυβερνήσουν την πολιτεία τους. Πρέπει να προτιμηθούν οι σταθεροί χαρακτήρες, οι πιο αντρειωμένοι, όσο το δυνατόν πιο όμορφοι, με ευγένεια και αυστηρό παρουσιαστικό αλλά και φυσικά γνωρίσματα αρμόττοντα για αυτό το είδος της αγωγής. Επίσης, πρέπει να κόβει το μυαλό τους στα γνωστικά αντικείμενα και να έχουν έφεση στη μάθηση, με γερό μνημονικό και να επιμένουν στους στόχους τους για να ανταπεξέλθουν μια τόσο μεγάλη σπουδή και μελέτη. Γι' αυτά τα γνωρίσματα προϋποτίθεται ότι αυτοί οι άνθρωποι είναι από τη φύση του πολύ προικισμένοι.
[222] βλ. υποσ. 2 στο στίχο 488b 2 των Παπαθεοδώρου-Παππάς (1975) σ. 346.

άραγε εκείνο το ανώτερο μάθημα (*μέγιστον μάθημα*) που θα μετουσιώσει τους *φύλακες* σε *φιλοσόφους-βασιλεῖς*; Αυτή η υπέρτατη γνώση δεν γίνεται παρά να αναφέρεται στη γνώση του *ἀγαθοῦ*, που με πολύ κοπιαστική και συνεχή προσπάθεια θα το αντικρύσουν οι *φιλόσοφοι*. Χωρίς τη γνώση της *ἰδέας ἀγαθοῦ* είναι αδύνατος ο στοχασμός των ηθικών θεμάτων αλλά και σκιαγράφηση ενός ηθικού προτύπου για τον ανθρώπινο βίο.[223] «Το αγαθό πραγματώνεται με τη μορφή ανόρθωσης της ψυχής, παιδεία που οδηγεί στη γνώση»[224]. Η του *ἀγαθοῦ ἰδέα* επομένως, είναι αυτή που κινητοποιεί όλη τη δράση και τις επιστημονικές μαθήσεις των *φυλάκων* ώστε ο στοχασμός δηλαδή η *φρόνησις*, να τροφοδοτεί όλες τους τις προσπάθειες για να γίνουν *φιλόσοφοι*. «Όντας η ανώτατη αρχή τόσο της ηθικής όσο και της μεταφυσικής, η ιδέα του αγαθού υπόσχεται να αιτιολογήσει της διακυβέρνηση των φιλοσόφων»[225] και «να ενοποιήσει τις ενασχολήσεις των φιλοσόφων»[226] «με την ηθική γνώση που καθιστά τη ζωή άξια να τη ζει κανείς, και χάρη στην οποία οι φιλόσοφοι είναι ικανοί να κυβερνούν την ιδανική πολιτεία»[227]. Βέβαια, στην αρχαιότητα το *ἀγαθὸ* του Πλάτωνος ήταν κάτι μυστηριώδες και δυσκολονόητο[228] και συγκεκριμένα στην *Πολιτεία* δεν δίδεται κάποιος ξεκάθαρος ορισμός, παρά μόνο ένα «περίγραμμα της λειτουργίας του αγαθού ως ανώτατης μεταφυσικής αρχής»[229]. Σύμφωνα με το Σωκράτη όμως, το *ἀγαθὸ* είναι κάτι το απόλυτο, απελευθερωμένο από κάθε εμπειρικό προσδιορισμό και επίδραση,[230] είναι ο νοητός κόσμος πάνω στον οποίο βασίζεται κάθε ηθική και κάθε όν, αποτελώντας την αμετάβλητη αρχή τους.[231]

508b 9- c 1 **Ἆρ᾽ οὖν οὐ καὶ ὁ ἥλιος ὄψις μὲν οὐκ ἔστιν, αἴτιος δ᾽ ὢν αὐτῆς ὁρᾶται ὑπ᾽ αὐτῆς ταύτης; Οὕτως, ἦ δ᾽ ὅς. Τοῦτον τοίνυν, ἦν δ᾽ ἐγώ, φάναι με λέγειν τὸν τοῦ ἀγαθοῦ ἔκγονον, ὃν τἀγαθὸν ἐγέννησεν ἀνάλογον ἑαυτῷ, ὅτιπερ αὐτὸ ἐν τῷ νοητῷ τόπῳ πρός τε νοῦν καὶ τὰ**

[223] Pappas (2006) σ. 131.
[224] Ψυχοπαίδης (1999) σ. 52.
[225] Pappas (2006) σ. 131.
[226] Pappas (2006) σ. 153.
[227] Pappas (2006) σ. 154.
[228] Γεωργούλης (1963) σ. 463, βλ. υποσ. 1 στο στίχο 505a 3 των Παπαθεοδώρου-Παππάς (1975) σ. 382.
[229] Pappas (2006) σ. 154.
[230] Μαραγγιανού-Δερμούση (1994) σ. 96.
[231] Μαραγγιανού-Δερμούση (1994) σ. 95.

νοούμενα, τοῦτο τοῦτον ἐν τῷ ὁρατῷ πρός τε ὄψιν καὶ τὰ ὁρώμενα. Η εικόνα του *ἥλιου* είναι προεξάρχουσα στην αφήγηση του Σωκράτη ώστε να αισθητοποιήσει την έννοια του *ἀγαθοῦ*. Ο *ἥλιος* λοιπόν, καθώς αποτελεί την αιτία της όρασης γίνεται και ο ίδιος ορατός από αυτή την ίδια την όραση. Έτσι, ο *ἥλιος*, ως πηγή του φωτός, συνιστά αφενός την πηγή του αντιληπτικού αντικειμένου και αφετέρου πηγή της αίσθησης της όρασης[232], διαμέσου της οποίας γίνεται ορατό το αντιληπτικό αντικείμενο.[233] Κατ' αναλογίαν οπότε, το *ἀγαθό* σχετίζεται με το *νοῦ* και τα αντικείμενα της νόησης (*νοούμενα*) στον *νοητό τόπο* όπως ακριβώς ο *ἥλιος* σχετίζεται με την *ὅραση* και τα αντικείμενα που βλέπουμε στον *ὁρατό τόπο*. Με άλλα λόγια, ο *ἥλιος* στον ορατό κόσμο είναι η αντιστοιχία της *ἰδέας ἀγαθοῦ* στον νοητό κόσμο. «Έτσι η ιδέα του αγαθού,…, καθιστά διαθέσιμες τις ιδέες στο νου, με τον ίδιο τρόπο που ο ήλιος επιτρέπει στα μάτια να δουν τα πράγματα»[234].

508e 1- 509a 5 **Τοῦτο τοίνυν τὸ τὴν ἀλήθειαν παρέχον τοῖς γιγνωσκομένοις καὶ τῷ γιγνώσκοντι τὴν δύναμιν ἀποδιδὸν τὴν τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέαν φάθι εἶναι· αἰτίαν δ᾽ ἐπιστήμης οὖσαν καὶ ἀληθείας, ὡς γιγνωσκομένης μὲν διανοοῦ, οὕτω δὲ καλῶν ἀμφοτέρων ὄντων, γνώσεώς τε καὶ ἀληθείας, ἄλλο καὶ κάλλιον ἔτι τούτων ἡγούμενος αὐτὸ ὀρθῶς ἡγήσῃ· ἐπιστήμην δὲ καὶ ἀλήθειαν, ὥσπερ ἐκεῖ φῶς τε καὶ ὄψιν ἡλιοειδῆ μὲν νομίζειν ὀρθόν, ἥλιον δ᾽ ἡγεῖσθαι οὐκ ὀρθῶς ἔχει, οὕτω καὶ ἐνταῦθα ἀγαθοειδῆ μὲν νομίζειν ταῦτ᾽ ἀμφότερα ὀρθόν, ἀγαθὸν δὲ ἡγεῖσθαι ὁπότερον αὐτῶν οὐκ ὀρθόν, ἀλλ᾽ ἔτι μειζόνως τιμητέον τὴν τοῦ ἀγαθοῦ ἕξιν.**/ 509b 5-10 **Καὶ τοῖς γιγνωσκομένοις τοίνυν μὴ μόνον τὸ γιγνώσκεσθαι φάναι ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ παρεῖναι, ἀλλὰ καὶ τὸ εἶναί τε καὶ τὴν οὐσίαν ὑπ᾽ ἐκείνου αὐτοῖς προσεῖναι, οὐκ οὐσίας ὄντος τοῦ ἀγαθοῦ, ἀλλ᾽ ἔτι ἐπέκεινα τῆς οὐσίας πρεσβείᾳ καὶ δυνάμει ὑπερέχοντος**. Συγκεφαλαιώνοντας την εικόνα του *ἥλιου*, διαπιστώνεται

[232] Βιλάμοβιτς- Μέλεντορφ (2006) σ. 283.
[233] Σκουτερόπουλος (2002) σ. 859.
[234] Pappas (2006) σ. 154.

πως όπως ο *ἥλιος* δίνει φώς, έτσι και το *ἀγαθό* δίνει *ἀλήθεια*.[235] Αλλά το *ἀγαθό* πρέπει να νοηθεί ξεχωριστά, ως ανώτερο αξιολογικά της μαθήσεως και της *γνώσης*, όπως άλλωστε και ο *ἥλιος* δεν ταυτίζεται με το φως και την όραση, αλλά είναι ανώτερος τους. Αυτό συμβαίνει καθώς, όπως ο *ἥλιος* είναι η αιτία για τη γέννηση, την αύξηση των πραγμάτων, έτσι και η *ἰδέα του Ἀγαθοῦ* είναι η αιτία όχι μόνον για τη γνωστική σύλληψη των άλλων ιδεών αλλά και για την ίδια τους την ύπαρξη.[236] «Υπερέχει σε δύναμη, αξία, σπουδαιότητα, συνιστώντας παραλληλα την αρχή της νόησης και της ηθικής»[237]. Ο Πλάτων με άλλα λόγια λέει ότι το *Ἀγαθό* πρέπει να νοηθεί ως η πρώτη αλλά και η έσχατη προϋπόθεση κάθε όντος και κάθε ουσίας.[238] Η αντιστοιχία του *ἥλιου* και του *ἀγαθοῦ* στους δύο κόσμους μπορούν να αποδοθούν σχηματικά ως εξής:

τόπος αίσθητός	→	τόπος νοητός
ἥλιος	→	ἰδέα του Ἀγαθοῦ
φῶς	→	ἀλήθεια
ὁρᾶν (ὄψις)	→	νοεῖν (νοῦς)
ὄργανο τοῦ ὁρᾶν (μάτι)	→	ὄργανο της γνώσης (νοῦς)
ἀντικείμενα της ὄρασης (χρώματα)	→	ἀντικείμενα της γνώσης (ἰδέες)

Πίνακας 2

2.4 ΟΙ ΤΕΣΣΕΡΙΣ ΑΝΑΒΑΘΜΟΙ ΤΗΣ ΓΝΩΣΗΣ και Η ΓΡΑΜΜΗ

509d 6-e **Ὥσπερ τοίνυν γραμμὴν δίχα τετμημένην λαβὼν ἄνισα τμήματα, πάλιν τέμνε ἑκάτερον τὸ τμῆμα ἀνὰ τὸν αὐτὸν λόγον, τό τε τοῦ ὁρωμένου γένους καὶ τὸ τοῦ νοουμένου, καί σοι ἔσται σαφηνείᾳ καὶ ἀσαφείᾳ πρὸς ἄλληλα ἐν μὲν τῷ ὁρωμένῳ τὸ μὲν ἕτερον τμῆμα εἰκόνες.**/ 510c 2-5 **οἶμαι γάρ σε εἰδέναι ὅτι οἱ περὶ τὰς γεωμετρίας τε καὶ λογισμοὺς καὶ τὰ τοιαῦτα πραγματευόμενοι, ὑποθέμενοι τό τε περιττὸν καὶ τὸ ἄρτιον καὶ τὰ σχήματα καὶ γωνιῶν τριττὰ εἴδη καὶ**

[235] Σκουτερόπουλος (2002) σ. 859.
[236] Σκουτερόπουλος (2002) σ. 860.
[237] Μαραγγιανού-Δερμούση (1994) σ. 97.
[238] Γεωργούλης (1963) σ. 467, βλ. υποσ. 1 στο στίχο 509b 7-8 των Παπαθεοδώρου-Παππάς (1975) σ. 392.

ἄλλα τούτων ἀδελφὰ καθ᾽ ἑκάστην μέθοδον./ 511c 4-6 **ὅτι μέντοι βούλει διορίζειν σαφέστερον εἶναι τὸ ὑπὸ τῆς τοῦ διαλέγεσθαι ἐπιστήμης τοῦ ὄντος τε καὶ νοητοῦ θεωρούμενον ἢ τὸ ὑπὸ τῶν τεχνῶν καλουμένων**./ 511d 6- 511e 4 **Ἱκανώτατα, ἦν δ᾽ ἐγώ, ἀπεδέξω. καί μοι ἐπὶ τοῖς τέτταρσι τμήμασι τέτταρα ταῦτα παθήματα ἐν τῇ ψυχῇ γιγνόμενα λαβέ, νόησιν μὲν ἐπὶ τῷ ἀνωτάτω, διάνοιαν δὲ ἐπὶ τῷ δευτέρῳ, τῷ τρίτῳ δὲ πίστιν ἀπόδος καὶ τῷ τελευταίῳ εἰκασίαν, καὶ τάξον αὐτὰ ἀνὰ λόγον, ὥσπερ ἐφ᾽ οἷς ἐστιν ἀληθείας μετέχει, οὕτω ταῦτα σαφηνείας ἡγησάμενος μετέχειν**. Προκειμένου να καταστεί κατανοητή η επιστημονική ακρίβεια και η *γνώση* του *νοητοῦ* κόσμου έναντι του *αἰσθητοῦ* κόσμου, ο Σωκράτης περιγράφει μια *γραμμή* χωρισμένη σε δυο άνισα μέρη και κάθε μέρος υποδιαιρείται σε δυο ίσα. Το καθένα από αυτά σηματοδοτεί το στάδιο της γνώσης και επομένως δείχνει την απόσταση από την πλήρη *γνώση*[239], επομένως σηματοδοτεί και το βαθμό της *ἀλήθειας* και την απόσταση από το *Ἀγαθό*. Η *γραμμή* αυτή που μας δίδει τις βαθμίδες της *γνώσης* και της κατανόησης του κόσμου μπορεί να παρασταθεί ως εξής[240]:

	ὁρατός κόσμος			νοητός κόσμος		
	εἰκόνες/ σκιές/ είδωλα	φυτά-ζῷα/ κατασκευασμένα αντικείμενα		κατώτερα νοητά μαθηματικά αντικείμενα	ἀνώτερα νοητά ιδέες	
Β	----------|----------		||----------		|----------	**Α**
	εἰκασία	**Δ** πίστις	**Γ**	διάνοια	**Ε** ἐπιστήμη	νόησις

Πίνακας 3

Αναγιγνώσκοντας τη *γραμμή* διαπιστώνουμε πως το σημείο Γ σηματοδοτεί το πέρασμα από τη *δοξασία-γνώμη* (ΒΓ) στην κριτική λειτουργία του *νοῦ* η οποία οδηγεί στη γνώση (ΓΑ). Στο τμήμα ΒΓ μπορεί κανείς να διακρίνει τις *εἰκόνες* του

[239] Annas (2006) σ. 314.
[240] βλ. υποσ. 1 στο στίχο 511e 2 των Παπαθεοδώρου-Παππάς (1975) σ. 399.

καθρέφτη ή του ίσκιου[241], οι οποίες είναι τα αντικείμενα της *εἰκασίας* (ΒΔ) αλλά και τα *αἰσθητά* «συνήθη φυσικά»[242] αντικείμενα που είναι αποτελέσματα *πίστεως* και εμπιστοσύνης στην άμεση αισθητική αντίληψη[243], τα οποία όμως είναι καθρεφτίσματα των *ἰδεῶν* του *νοητοῦ* κόσμου. Το τμήμα (ΓΑ) υποδιαιρείται στα *κατώτερα νοητά ὄντα* (ΓΕ) στα οποία οδηγείται κάποιος μέσω της *διανοίας*, των ενεργειών του λογικού δηλαδή, που στηρίζονται[244] στην *ἐπιστήμη*, δηλαδή, σε μαθηματικές αλήθειες που θεμελιώνονται από τα *μαθήματα* της αριθμητικής, της γεωμετρίας, της στερεομετρίας και της αστρονομίας[245], για να καταλήξει στα *ἀνώτερα νοητά ὄντα* (ΕΑ) δηλαδή στις *ἰδέες* και στο *Ἀγαθό* μέσω της *νοήσεως*, δηλαδή της *διαλεκτικής ἐπιστήμης*, που είναι και το ανώτερο επιστημολογικό σκαλοπάτι των σπουδών. Ας σημειωθεί σε αυτό το σημείο πως τα *μαθήματα* νοούνται ως τα υποδείγματα της έγκυρης γνώσης που προκύπτουν από σύστημα παραγωγικό και αξιωματικό[246] και έτσι, η λέξη *ἐπιστήμη* στο πλατωνικό έργο αποκτά το νόημα της έγκυρης ειδικής γνώσης[247]. «Κριτήριο δε της επιστημονικής γνώσης είναι η αλήθεια που εμπεριέχει, και η αλήθεια συνδέεται με τις έννοιες της σαφήνειας και της ακρίβειας»[248]. Η *ἰδέα τοῦ Ἀγαθοῦ* λοιπόν, ως οντολογική προϋπόθεση των πάντων αποτελεί ταυτόχρονα την προϋπόθεση κάθε *γνώσης* και κάθε *ἀλήθειας*.

2.5 Η ΑΛΛΗΓΟΡΙΑ ΤΟΥ ΣΠΗΛΑΙΟΥ

514a- 515a 8 **Μετὰ ταῦτα δή, εἶπον, ἀπείκασον τοιούτῳ πάθει τὴν ἡμετέραν φύσιν παιδείας τε πέρι καὶ ἀπαιδευσίας. ἰδὲ γὰρ ἀνθρώπους οἷον ἐν καταγείῳ οἰκήσει σπηλαιώδει, ἀναπεπτα- μένην πρὸς τὸ φῶς τὴν εἴσοδον ἐχούσῃ μακρὰν παρὰ πᾶν τὸ σπήλαιον, ἐν ταύτῃ ἐκ παίδων ὄντας ἐν δεσμοῖς καὶ τὰ σκέλη καὶ τοὺς αὐχένας, ὥστε μένειν**

[241] Lesky (1975[3]) σ. 737.
[242] Pappas (2006) σ. 157.
[243] Lesky (1975[3]) σ. 737.
[244] Lesky (1975[3]) σ. 737.
[245] Γεωργούλης (1963) σ. 469.
[246] Κάλφας (2005) σ. 34.
[247] Κάλφας (2005) σσ. 35-36.
[248] Κάλφας (2005) σ. 37.

τε αὐτοὺς εἴς τε το πρόσθεν μόνον ὁρᾶν, κύκλῳ δὲ τὰς κεφαλὰς ὑπὸ τοῦ δεσμοῦ ἀδυνάτους περιάγειν, φῶς δὲ αὐτοῖς πυρὸς ἄνωθεν καὶ πόρρωθεν καόμενον ὄπισθεν αὐτῶν, μεταξὺ δὲ τοῦ πυρὸς καὶ τῶν δεσμωτῶν ἐπάνω ὁδόν, παρ᾽ ἣν ἰδὲ τειχίον παρῳκοδομημένον, ὥσπερ τοῖς θαυματοποιοῖς πρὸ τῶν ἀνθρώπων πρόκειται τὰ παραφράγματα, ὑπὲρ ὧν τὰ θαύματα δεικνύασιν. Ὁρῶ, ἔφη. Ὅρα τοίνυν παρὰ τοῦτο τὸ τειχίον φέροντας ἀνθρώπου σκεύη τε παντοδαπὰ ὑπερέχοντα τοῦ τειχίου καὶ ἀνδριάντας καὶ ἄλλα ζῷα λίθινά τε καὶ ξύλινα καὶ παντοῖα εἰργασμένα, οἷον εἰκὸς τοὺς μὲν φθεγγομένους, τοὺς δὲ σιγῶντας τῶν παραφερόντων. Ἄτοπον, ἔφη, λέγεις εἰκόνα καὶ δεσμώτας ἀτόπους. Ὁμοίους ἡμῖν, ἦν δ᾽ ἐγώ. τοὺς γὰρ τοιούτους πρῶτον μὲν ἑαυτῶν τε καὶ ἀλλήλων οἴει ἄν τι ἑωρακέναι ἄλλο πλὴν τὰς σκιὰς τὰς ὑπὸ τοῦ πυρὸς εἰς τὸ καταντικρὺ αὐτῶν τοῦ σπηλαίου προσπιπτούσας;/ 515e 1-3 **Οὐκοῦν κἂν εἰ πρὸς αὐτὸ τὸ φῶς ἀναγκάζοι αὐτὸν βλέπειν, ἀλγεῖν τε ἂν τὰ ὄμματα καὶ φεύγειν ἀποστρεφόμενον πρὸς ἐκεῖνα ἃ δύναται καθορᾶν.**/ 517a 8- 517c 5 **Ταύτην τοίνυν, ἦν δ᾽ ἐγώ, τὴν εἰκόνα, ὦ φίλε Γλαύκων, προσαπτέον ἅπασαν τοῖς ἔμπροσθεν λεγομένοις, τὴν μὲν δι᾽ ὄψεως φαινομένην ἕδραν τῇ τοῦ δεσμωτηρίου οἰκήσει ἀφομοιοῦντα, τὸ δὲ τοῦ πυρὸς ἐν αὐτῇ φῶς τῇ τοῦ ἡλίου δυνάμει· τὴν δὲ ἄνω ἀνάβασιν καὶ θέαν τῶν ἄνω τὴν εἰς τὸν νοητὸν τόπον τῆς ψυχῆς ἄνοδον τιθεὶς οὐχ ἁμαρτήσῃ τῆς γ᾽ ἐμῆς ἐλπίδος, ἐπειδὴ ταύτης ἐπιθυμεῖς ἀκούειν. θεὸς δέ που οἶδεν εἰ ἀληθὴς οὖσα τυγχάνει. τὰ δ᾽ οὖν ἐμοὶ φαινόμενα οὕτω φαίνεται, ἐν τῷ γνωστῷ τελευταία ἡ τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέα καὶ μόγις ὁρᾶσθαι, ὀφθεῖσα δὲ συλλογιστέα εἶναι ὡς ἄρα πᾶσι πάντων αὕτη ὀρθῶν τε καὶ καλῶν αἰτία, ἔν τε ὁρατῷ φῶς καὶ τὸν τούτου κύριον τεκοῦσα, ἔν τε νοητῷ αὐτὴ κυρία ἀλήθειαν καὶ νοῦν παρασχομένη, καὶ ὅτι δεῖ ταύτην ἰδεῖν τὸν μέλλοντα ἐμφρόνως πράξειν ἢ ἰδίᾳ ἢ δημοσίᾳ.** Ο Σωκράτης, σε συνέχεια, συμπλήρωση και σε ολοκλήρωση της παρομοίωσης του *Ήλιου* αλλά και της εικόνας της *γραμμής*,

προκειμένου να αποδώσει παραστατικά και με σαφήνεια την *ἰδέα τοῦ ἀγαθοῦ* και τον ανηφορικό και μακρύ δρόμο της ανώτερης *παιδείας* των *φυλάκων* στους συνομιλητές του, επιλέγει να προσεγγίσει το *ἀγαθό* μέσα από μια «εποπτική περιγραφή»[249], μια αλληγορία, την «ονομαστή εικόνα»[250] του Σπηλαίου, στην οποία «διακρίνονται πέντε βαθμίδες, που απ' αυτές οι τέσσερις πρώτες είναι φανερά παράλληλες με τους αναβαθμούς της *γνώσης*»[251]. Στο Σπήλαιο ο Πλάτων συγκεφαλαιώνει την εικόνα του *ἥλιου* και της *γραμμής* καταδεικνύοντας την παιδευτική διαδικασία και επιδιώκοντας να εφαρμώσει τις θέσεις του στην πολιτική κοινότητα.[252] Σύμφωνα με αυτή την αλληγορική εικόνα, οι απαίδευτοι και οι αδαείς πνευματικά άνθρωποι παρομοιάζονται με δεσμώτες αλυσοδεμένους μέσα σε μια σπηλιά (στάδιο της *δόξας*). Οι δεσμώτες αυτοί μπορούν να κοιτούν μόνο μπροστά και βλέπουν στον τοίχο ό,τι τυχαίνει να είναι στο οπτικό τους πεδίο, δηλαδή μόνο τις σκιές και τις «παραποιημένες εικόνες»[253] από όσα τεχνάσματα συμβαίνουν πίσω τους και από όσα κατασκευασμένα από την τέχνη αντικείμενα περνούν, που αντλούν το αμυδρό φως από τη φωτιά που είναι πίσω τους. Αλλά και οι φωνές που ακούν είναι σαν απόηχος από μακρινές συζητήσεις, νομίζοντας τες όμως αληθινές. Όλα λοιπόν οι δεσμώτες, τα αντιλαμβάνονται με τις *αἰσθήσεις* και θεωρούν πως η δική τους πραγματικότητα είναι η μόνη υπαρκτή, χωρίς να μπορούν ούτε καν να φανταστούν την ολοφώτεινη εικόνα του κόσμου, πάνω στη γη. Αλλά ακόμα και όταν κάποιος δεσμώτης καταφέρει να λυθεί από τα δεσμά του και μπορέσει να δει τα αντικείμενα και τη φωτιά (στάδιο της *πίστεως*), τότε μετά δυσκολίας θα ανέβει τον ανηφορικό δρόμο προς την έξοδο της σπηλιάς όντας δύσπιστος και χλευαστικός. Κάποιος άλλος, που ήδη έχει απελευθερωθεί από την πλάνη των πεποιθήσεων του, με πολύ κόπο θα τον τραβήξει πάνω δίνοντας του τον απαιτούμενο καιρό προσαρμογής ώσπου να συνηθίσει το εκτυφλωτικό φως του *ἥλιου* και να εθιστεί στα νέα δεδομένα (στάδιο της *διανοίας*). Οι δεσμώτες της σπηλιάς ομοιάζουν με τους πνευματικά αδρανοποιημένους ανθρώπους της εποχής[254], αισθητοποιώντας την άκριτη αποδοχή

---

[249] Γεωργούλης (1963) σ. 465.
[250] Annas (2006) σ. 317.
[251] Lesky (1975[3]) σ. 737.
[252] Βουδούρης (1976) σ. 91.
[253] Fracelière (1974) σ. 405.
[254] βλ. Annas (2006) σσ. 323-324 όπου γίνεται υπαινιγμός από τον Πλάτωνα για την κοινωνία της εποχής του που κυριαρχείται από το «θεαθῆναι» όπου οι άνθρωποι ζουν με επιπόλαιες αξίες.

των φαινομενικών πραγμάτων εκ μέρους τους, βάσει των οποίων διαμορφώνουν τις *πίστεις* και τις πεποιθήσεις τους.[255] Βέβαια, παρατηρείται πως ο άνθρωπος δεν τείνει αφ' εαυτού στη *γνώση* παρά κρίνεται απαραίτητη «η άσκηση κάποιας παιδαγωγικής βίας, με την οποία θα κεντριστεί το ενδιαφέρον της *ψυχῆς* και θα επιτευχθεί η υπέρβαση της κατάστασης του σπηλαίου»[256]. Ο Πλάτων θεωρεί πως η «απελευθέρωση του ανθρώπου συμβαίνει παρά τη θέληση του κατά τρόπο βίαιο»[257]. Ο δρόμος της *γνώσης* που διαγράφεται εδώ είναι ανοδικός, σκληροτράχηλος και επίμοχθος. Ο φωτισμένος άνθρωπος γίνεται παιδευτής και συμπαραστάτης των άλλων δεσμωτών στον αγώνα της απελευθέρωσής τους από τα δεσμά και την άγνοια, νιώθοντας το χρέος, αφού αντίκρισε το φως του *ἥλιου* και την *ἰδέα του Ἀγαθοῦ* (στάδιο της *νοήσεως*), να κατέβει στη σπηλιά για να τους δείξει το δρόμο της ανάβασης προς την *ἀλήθεια*, το φως του *ἥλιου* (πέμπτος αναβαθμός). Συνακόλουθα, γίνεται αντιληπτό πως η εκμάθηση της φιλοσοφίας έχει αναλογία με τη διαδικασία απελευθέρωσης των δεσμωτών.[258] Προκειμένου να αποκωδικοποιηθεί και αποκρυπτογραφηθεί ο συμβολισμός της αλληγορίας του Σπηλαίου για την ανθρώπινη φύση και τον δυϊκό κόσμο του Πλάτωνος, τον *αἰσθητό* αφενός και τον *νοητό* αφετέρου, παρατίθεται το παρακάτω σχήμα:

ὑπόγεια σπηλιά	→	ὁ ὁρατός κόσμος-ἡ πολιτική κοινωνία
Δεσμώτες	→	οἱ ἀπαίδευτοι ἄνθρωποι
το φῶς τῆς φωτιάς	→	το φῶς τοῦ ἥλιου
ἡ ανοδική έξοδος	→	το ανέβσμα τῆς ψυχῆς ἀπό τὸν ὁρατό στὸ νοητό κόσμο
ὁ ἀπελευθερωμένος δεσμώτης	→	ὁ φιλόσοφος
ὁ ἥλιος	→	ἡ ἰδέα τοῦ Ἀγαθοῦ

Πίνακας 4

[255] Σκουτερόπουλος (2002) σ. 864.
[256] Σκουτερόπουλος (2002) σ. 864.
[257] βλ. υποσ. 2 στο στίχο 515e 5-6 των Παπαθεοδώρου-Παππάς (1975) σ. 402.
[258] Pappas (2006) σσ. 132-133.

518c 4-6 **Ὁ δέ γε νῦν λόγος, ἦν δ᾽ ἐγώ, σημαίνει ταύτην τὴν ἐνοῦσαν ἑκάστου δύναμιν ἐν τῇ ψυχῇ καὶ τὸ ὄργανον ᾧ καταμανθάνει ἕκαστος**./ 519c 8-d 3 **οὕτω σὺν ὅλῃ τῇ ψυχῇ ἐκ τοῦ γιγνομένου περιακτέον εἶναι, ἕως ἂν εἰς τὸ ὂν καὶ τοῦ ὄντος τὸ φανότατον δυνατὴ γένηται ἀνασχέσθαι θεωμένη· τοῦτο δ᾽ εἶναί φαμεν τἀγαθόν. ἦ γάρ; Ναί. Τούτου τοίνυν, ἦν δ᾽ ἐγώ, αὐτοῦ τέχνη ἂν εἴη, τῆς περιαγωγῆς**. Εδώ, «η γνώση παρουσιάζεται ως δύναμη που γίνεται έπειτα ενέργεια με την επίδραση της παιδείας»[259]. Με άλλα λόγια, σύμφωνα με τον Πλάτωνα, δεν αρμόζει στην *ψυχή* η έτοιμη παροχή γνώσης, αντίθετα πρέπει η ίδια να ενεργοποιηθεί, να αποδεσμευτεί κι αυτό θα το καταφέρει μόνο όταν οδεύει προς την *Ἰδέα τοῦ Ἀγαθοῦ*.[260] Η δυναμική επενέργεια της *παιδείας* που είναι θεμελιώδης προϋπόθεση για την αναγωγή του ανθρώπου ως την *Ἰδέα τοῦ Ἀγαθοῦ* συμβάλλει αποφασιστικά στην ηθική ανάπλαση του και διανοίγεται σε αυτόν η δυνατότητα για προσέγγιση της *ἀλήθειας* που θα διαμορφώσει άλλωστε τους *φιλόσοφους* κυβερνήτες. Το *Ἀγαθό* αποτελεί λοιπόν, την υπέρτατη επιστημολογική, γνωσιολογική, οντολογική και τελική αρχή των πάντων[261], είναι η πραγματική αιτία της ύπαρξης[262].

519c 8- d 2 **Ἡμέτερον δὴ ἔργον, ἦν δ᾽ ἐγώ, τῶν οἰκιστῶν τάς τε βελτίστας φύσεις ἀναγκάσαι ἀφικέσθαι πρὸς τὸ μάθημα ὃ ἐν τῷ πρόσθεν ἔφαμεν εἶναι μέγιστον, ἰδεῖν τε τὸ ἀγαθὸν καὶ ἀναβῆναι ἐκείνην τὴν ἀνάβασιν, καὶ ἐπειδὰν ἀναβάντες ἱκανῶς ἴδωσι**./ 519e 3-4 **ἀλλ᾽ ἐν ὅλῃ τῇ πόλει τοῦτο μηχανᾶται ἐγγενέσθαι, συναρμόττων τοὺς πολίτας πειθοῖ τε καὶ ἀνάγκῃ**./ 520b 5-c 1 **ὑμᾶς δ᾽ ἡμεῖς ὑμῖν τε αὐτοῖς τῇ τε ἄλλῃ πόλει ὥσπερ ἐν σμήνεσιν ἡγεμόνας τε καὶ βασιλέας ἐγεννήσαμεν, ἄμεινόν τε καὶ τελεώτερον ἐκείνων πεπαιδευμένους καὶ μᾶλλον δυνατοὺς ἀμφοτέρων μετέχειν**. Έπειτα, όπως έχει ήδη αναφερθεί από

[259] Γεωργούλης (1963) σ. 475 , βλ υποσ. 2 στο στίχο 517c 2-3 των Παπαθεοδώρου-Παππάς (1975) σ. 408.
[260] Σκουτερόπουλος (2002) σ. 866.
[261] Κατσιμάνης (2001) σ. 106.
[262] Lesky (1975[3]) σ. 737.

τον 420b, σκοπός όλης της *πολιτείας* είναι η συνολική της ευημερία, η ευταξία, η συνοχή της και η ενότητα της. Με αυτό ως δεδομένο λοιπόν, «η αλληγορία του σπηλαίου στρέφει τη συζήτηση σε πολιτικά ζητήματα[263]» καθώς όσοι κατάφεραν να θεαθούν τον *ἥλιο*, το *Ἀγαθό*, έχουν αίσθημα ευθύνης, διακρίνονται από ιερό ηθικό καθήκον και από «έρωτα προς τη δικαιοσύνη[264]» που τους κινητοποιεί ώστε να επιστρέψουν στο σπήλαιο, δηλαδή στην κοινωνικο-πολιτική πραγματικότητα, και να αφιερωθούν στην απελευθέρωση των αμαθών συμπολιτών τους καθοδηγώντας τους στην πνευματική και ηθική τους αφύπνιση, από το σκότος των αισθήσεων στον *ἥλιο* του νοητού κόσμου. Αυτοί λοιπόν που επίμοχθα κατάφεραν να βρουν το δρόμο της ευτυχίας περιβάλλονται από ένα ιεραποστολικό πνεύμα για το κοινωνικό σύνολο που ανήκουν.[265] Έπειτα, λαμβάνοντας υπόψη πως κάθε πολίτης συμβάλει στη κοινή ωφέλεια έχοντας συναίσθηση της κοινωνικής του αποστολής, έτσι και οι *φιλόσοφοι* κυβερνήτες μετά τον πολύχρονο και δύσβατο *παιδευτικό* δρόμο που έχουν διανύσει για να ατενίσουν το *Ἀγαθό*, νιώθουν την «αναπόδραστη ανάγκη»[266] να υπερκεράσουν την προσωπική τους ευχαρίστηση από τις πνευματικές τους αναζητήσεις και την ευτυχία του θεωρητικού βίου[267] και να ταχθούν ενεργά στην υπηρεσία του κοινωνικού συνόλου[268] επιτελώντας το ρόλο των «διαφωτιστών» της *πολιτείας*. Σύμφωνα με τον Πλάτωνα συνεπώς, οι φιλόσοφοι κρίνονται ως οι πιο κατάλληλοι όντας απαραίτητοι για τη διακυβέρνηση της *ἀρίστης πολιτείας* μιας και έχουν λάβει την ορθή *παιδεία* επιστέγασμα της οποίας είναι η θέαση του *Ἀγαθοῦ*, κατέχουν την *ἀλήθεια*, τις ηθικές αξίες και μετατρέπουν τη *γνώση* τους σε πολιτική πράξη. Συμπερασματικά, διαπιστώνεται από την παρατεταμένη μεταφορά της αλληγορίας του Σπηλαίου, πως ο ρόλος της ορθής *παιδείας* στην πλατωνική *πολιτεία* μπαίνει στην υπηρεσία της κοινωνίας καθώς είναι προϋπόθεση για την ορθή λειτουργία, ευτυχία και τελείωσή της και αποτελεί τον βασικό ηθικο-κοινωνικο-πολιτικό άξονά της.

---

[263] Pappas (2006) σ. 165.
[264] Romilly (1988) σ. 222.
[265] Taylor (2009[4]) σ. 313, Παπανούτσος (1995[5]), σ. 698.
[266] Γεωργούλης (1963) σ. 477.
[267] Lesky (1975[3]) σ. 738.
[268] Κατσιμάνης (2001) σ. 121.

2.6 Η ΑΝΩΤΕΡΗ ΠΑΙΔΕΙΑ

521c 1-2 **Βούλει οὖν τοῦτ᾽ ἤδη σκοπῶμεν, τίνα τρόπον οἱ τοιοῦτοι ἐγγενήσονται, καὶ πῶς τις ἀνάξει αὐτοὺς εἰς φῶς**./ 521d 3-4 **Τί ἂν οὖν εἴη, ὦ Γλαύκων, μάθημα ψυχῆς ὁλκὸν ἀπὸ τοῦ γιγνομένου ἐπὶ τὸ ὄν**;/ 521d 13-521e 1 **Γυμναστικῇ μὴν καὶ μουσικῇ ἔν γε τῷ πρόσθεν ἐπαιδεύοντο ἡμῖν**./ 522c 2 **διάνοιαι καὶ ἐπιστῆμαι**. Από αυτό το χωρίο ξεκινά η ανάλυση της ανώτερης *παιδείας* των *φυλάκων* που θα τους καταστήσει *τελέους* και *φιλόσοφους*, εφοδιασμένους *ἄρχοντες* να αναλάβουν την καθοδήγηση της *πολιτείας*. Οι συνομιλητές πολύ εύστοχα υπενθυμίζουν αμφότεροι ότι ως τώρα έχουν κάνει λόγο για την επίδραση της *μουσικής* και της *γυμναστικής* στους *φύλακες* ως την πρώτη βαθμίδα *εκπαίδευςῆς* τους, διαπιστώνοντας πως δεν είναι ικανά αυτά τα μαθήματα να έλκουν την *ψυχή* τους από τον *αἰσθητό* κόσμο στον *νοητό* κόσμο και στη σφαίρα του *εἶναι*, καθώς δεν μετέχουν στην αλήθεια εφόσον ασχολούνται με μεταβλητά αντικείμενα[269]. Τα *μαθήματα* που θα προκαλέσουν αυτή τη μετάβαση βασίζονται στη *διάνοια* και στην *ἐπιστήμη*, στην αναζήτηση δηλαδή που διενεργείται με τη σκέψη και τη λογική,[270] είναι δηλαδή *μαθηματικά*.

2.6.1 ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΑ

522e 1-2 **Ἄλλο τι οὖν, ἦν δ᾽ ἐγώ, μάθημα ἀναγκαῖον πολεμικῷ ἀνδρὶ θήσομεν λογίζεσθαί τε καὶ ἀριθμεῖν δύνασθαι**;/ 523a 2 **ἑλκτικῷ ὄντι παντάπασι πρὸς οὐσίαν**. Το πρώτο μάθημα λοιπόν που εισάγει τους *φύλακες* στον *νοητό* κόσμο είναι η *ἀριθμητική ἐπιστήμη*. «Τα αντικείμενα των μαθηματικών έχουν κάτι ανάλογον προς τις ιδέες»[271]. Σύμφωνα με τον Σκουτερόπουλο (2002) σ. 868, «η αριθμητική μπορεί να αποτελέσει γέφυρα για το πέρασμα από την πολλότητα των επιμέρους αισθητών, τα οποία επιδέχονται αρίθμηση, στην καθαρή ενότητα του ιδεατού, από το μεταβλητό στο αμετάβλητο, από τα πράγματα του κόσμου της γένεσης και της φθοράς στο αληθινό και απόλυτο Εἶναι». Οι μαθηματικές σχέσεις, τα

[269] Κάλφας (2005) σ. 38.
[270] βλ. και υποκεφάλαιο 2.4 παρούσης εργασίας με τίτλο: «Οι Αναβαθμοί της Γνώσης και η Γραμμή».
[271] Μουκάνος (1979) σ. 38.

μαθηματικά μεγέθη και το σύνολο των μαθηματικών επιστημών είναι για τον Πλάτωνα οντότητες αμετάβλητες, σε σταθερότητα και ακινησία, και μπορούν να πάρουν τη μορφή σταθερού αξιωματικού συστήματος.[272]

524a 7 **ψυχὴν ἀπορεῖν**./ 524b 4 **πειρᾶται λογισμόν τε καὶ νόησιν ψυχὴ**. Η *ἀριθμητική* ενεργοποιεί την *ψυχή* σε συνεχή προσπάθεια ώστε να μεταβεί από την άκριτη αποδοχή των υποθέσεων που αντιλαμβάνεται με τις αισθήσεις, διαμέσου της *ἀπορίας* (ο αρχαίος σωκρατικός όρος σύμφωνα με τον Adam (1996) σ. 123), στο νοεῖν[273]. Πρόκειται για το πέρασμα από τη *δοξασία* στη *νόηση* και στη γνώση,[274] από το γίγνεσθαι στην *ἀλήθεια* και την *οὐσία*[275].

525 a 3-11 **Ἀλλὰ μέντοι, ἔφη, τοῦτό γ᾽ ἔχει οὐχ ἥκιστα ἡ περὶ αὐτὸ ὄψις· ἅμα γὰρ ταὐτὸν ὡς ἕν τε ὁρῶμεν καὶ ὡς ἄπειρα τὸ πλῆθος. Οὐκοῦν εἴπερ τὸ ἕν, ἦν δ᾽ ἐγώ, καὶ σύμπας ἀριθμὸς ταὐτὸν πέπονθε τοῦτο; Ἀλλὰ μὴν λογιστική τε καὶ ἀριθμητικὴ περὶ ἀριθμὸν πᾶσα**. Εδώ προκύπτει η αντίληψη ότι το ***ἕν*** το βλέπουμε ταυτόχρονα και ως ενότητα αλλά και ως πολλότητα[276], με αποτέλεσμα να προκαλείται στην *ψυχή* το συνεχές κίνητρο να «αναζητά μέσα της τις διαφοροποιήσεις των εννοιών»[277]. Με δεδομένο άλλωστε, πως ό,τι ισχύει για το ***ἕν***, ισχύει και για τον ***ἀριθμὸ*** καθώς είναι ένα σύστημα μονάδων,[278] η *ἀριθμητική ἐπιστήμη* έχει στο επίκεντρο της τη μελέτη των ιδιοτήτων των *ἀριθμῶν*, και διαφέρει από τη *λογιστική*, που είναι η τέχνη του υπολογισμού. Έτσι, τα *μαθηματικά* πραγματώνονται από τους *φύλακες* με τη «διάσωση της πόλεως ως ενότητας (*ἕν*) μέσα στη διαφορετικότητα των αναγκών, των επιθυμιών και των δοξών»[279].

---

[272] Κάλφας (2005) σ. 38, 41.
[273] Σκουτερόπουλος (2002) σ. 868.
[274] βλ. και «υποκεφάλαιο 2.4 παρούσης εργασίας με τίτλο: «Οι Αναβαθμοί της Γνώσης και η Γραμμή».
[275] βλ. Πλατ. *Πολιτεία* 525c 5-6 **ἀπὸ γενέσεως ἐπ᾽ ἀλήθειάν τε καὶ οὐσίαν**.
[276] Γεωργούλης (1963) σ. 481.
[277] Σκουτερόπουλος (2002) σ. 868.
[278] Γεωργούλης (1963) σ. 481.
[279] Ψυχοπαίδης (1999) σ. 53.

525b 11 **Προσῆκον δὴ τὸ μάθημα ἂν εἴη**./ 525c 2 **ἀριθμῶν φύσεως**./ 525d 1-2 **ὡς κομψόν ἐστι καὶ πολλαχῇ χρήσιμον ἡμῖν**./ 525d 5-7 **ὡς σφόδρα ἄνω ποι ἄγει τὴν ψυχὴν καὶ περὶ αὐτῶν τῶν ἀριθμῶν ἀναγκάζει διαλέγεσθαι**./ 526b 1- 3, 6 **ἐπειδὴ φαίνεταί γε προσαναγκάζον αὐτῇ τῇ νοήσει χρῆσθαι τὴν ψυχὴν ἐπ᾽ αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν, ὀξεῖς φύονται**./ 526c 6 **οἱ ἄριστοι τὰς φύσεις παιδευτέοι ἐν αὐτῷ**. Η *ἀριθμητική ἐπιστήμη* λοιπόν, είναι απαραίτητη μάθηση και πολλαπλά χρήσιμη για τους *φύλακες* που έχουν *ἀρίστη φύση*, καθώς οξύνει το πνεύμα και τη *διάνοιά* τους και παράλληλα μέσα από την εξέταση, τη σπουδή και τη *γνώση* της *φύσης* των *ἀριθμῶν* η *ψυχή* τους αναγκάζεται να τραβιέται προς τα πάνω και να στρέφεται στην καθαυτή *ἀλήθεια* χρησιμοποιώντας τη *νόηση*. «Το νοητό είδος, το οποίο είναι το κύριο αντικείμενο της μαθηματικής επιστήμης, είναι για τον Πλάτωνα απόδειξη ότι υπάρχει πραγματικά κάτι, το οποίο είναι καθαρώς τέλειο, η δε σχέση των εποπτικών δεδομένων, από τα οποία εκκινεί ο μαθηματικός, προς αυτά τα κύρια αντικείμενα της μαθηματικής επιστήμης, είναι μια απόδειξη εφαρμογής της θεωρίας του περί των δυο τόπων, των ιδεών και του αισθητού»[280].

2.6.2 ΓΕΩΜΕΤΡΙΑ

526c 10 **ἢ γεωμετρίαν**./ 526d 1-2 **πρὸς τὰ πολεμικὰ αὐτοῦ τείνει, δῆλον ὅτι προσήκει**./ 526e 1-4 **πρὸς τὸ ποιεῖν κατιδεῖν ῥᾷον τὴν τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέαν... ὅσα ἀναγκάζει ψυχὴν εἰς ἐκεῖνον τὸν τόπον μεταστρέφεσθαι ἐν ᾧ ἐστι τὸ εὐδαιμονέστατον τοῦ ὄντος**./ 527b 1 **πᾶν τὸ μάθημα γνώσεως ἕνεκα ἐπιτηδευόμενον**./ 527b 9-11 **Ὁλκὸν ἄρα, ὦ γενναῖε, ψυχῆς πρὸς ἀλήθειαν εἴη ἂν καὶ ἀπεργαστικὸν φιλοσόφου διανοίας πρὸς τὸ ἄνω σχεῖν ἃ νῦν κάτω οὐ δέον ἔχομεν**. Η δεύτερη σπουδή που θα εξετάσουν ο Σωκράτης και ο Γλαύκων είναι η *γεωμετρία*. Η *ἐπιστήμη* της *γεωμετρίας* δρα επιπρόσθετα στη σπουδή της *ἀριθμητικής* καθώς οδηγεί τη *ψυχή* των *φυλάκων* ένα ακόμη βήμα πιο κοντά στη θέαση της *ἰδέας τοῦ ἀγαθοῦ* και την

[280] Μουκάνος (1979) σ. 43.

ἀλήθεια. Για το λόγο συνεπώς ότι η *γεωμετρία* αναγκάζει τη *ψυχή* να θεαθεί τη γνήσια και αυθεντική πραγματικότητα αλλά και επειδή στο σύνολό της τούτη η *ἐπιστήμη* έχει αποκλειστικό αντικείμενό της τη *γνώση*, κρίνεται κατάλληλη μάθηση για τους *φύλακες*.

2.6.3 ΣΤΕΡΕΟΜΕΤΡΙΑ

527d 1 **τρίτον θῶμεν ἀστρονομίαν**./ 528a 6-528b 2 **Ἄναγε τοίνυν, ἦν δ᾽ ἐγώ, εἰς τοὐπίσω· νυνδὴ γὰρ οὐκ ὀρθῶς τὸ ἑξῆς ἐλάβομεν τῇ γεωμετρίᾳ. Πῶς λαβόντες; ἔφη. Μετὰ ἐπίπεδον, ἦν δ᾽ ἐγώ, ἐν περιφορᾷ ὂν ἤδη στερεὸν λαβόντες, πρὶν αὐτὸ καθ᾽ αὑτὸ λαβεῖν· ὀρθῶς δὲ ἔχει ἑξῆς μετὰ δευτέραν αὔξην τρίτην λαμβάνειν**./ 528b 4-7 **δοκεῖ οὔπω ηὑρῆσθαι. Διττὰ γάρ, ἦν δ᾽ ἐγώ, τὰ αἴτια· ὅτι τε οὐδεμία πόλις ἐντίμως αὐτὰ ἔχει, ἀσθενῶς ζητεῖται χαλεπὰ ὄντα, ἐπιστάτου τε δέονται οἱ ζητοῦντες**. Στη συνέχεια, από κεκτημένη ταχύτητα οι συνδιαλεγόμενοι θέτουν ως τρίτο μάθημα την *ἀστρονομία*. Στην πορεία της συζήτησης όμως, αντιλαμβάνονται το λάθος τους και έτσι, ο Σωκράτης υπενθυμίζει στο Γλαύκωνα ότι υπάρχει λογική σειρά που αναλύονται τα μαθήματα από τους δυο τους καθώς, αρχικά τίθεται η πρώτη ανάπτυξη (*αὔξη*) δηλαδή, η *ἀριθμητική ἐπιστήμη* που εξετάζει τους *ἀριθμούς*, έπειτα ακολουθεί η δεύτερη ανάπτυξη (*αὔξη*), με άλλα λόγια η *γεωμετρία*, η οποία έχει ως σπουδή τις επίπεδες επιφάνειες. Σειρά οπότε έχει η τρίτη ανάπτυξη (*αὔξη*), ήτοι η *ἐπιστήμη* που εξετάζει τη διεύρυνση της διάστασης τους βάθους, δηλαδή η *στερεομετρία*. Βέβαια, παρόλο που δεν είχαν προαχθεί ανακαλύψεις που αφορούν στη *στερομετρία*, γιατί δεν έχουν γίνει συντονισμένες προσπάθειες από ερευνητές για τη λύση αυτών των προβλημάτων, ο Σωκράτης και ο Γλάυκων αποδίδουν μεγάλη χρησιμότητα και αξία στη *στερεομετρία*, ελπίζοντας πως θα συντελεστεί πρόοδος μελλοντικά.

2.6.4 ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΑ

528e 3 **Τέταρτον τοίνυν, ἦν δ᾽ ἐγώ, τιθῶμεν μάθημα ἀστρονομίαν**./ 529d 2-8 **ἃς τὸ ὂν τάχος καὶ ἡ οὖσα βραδυτὴς ἐν τῷ ἀληθινῷ ἀριθμῷ καὶ**

πᾶσι τοῖς ἀληθέσι σχήμασι φοράς τε πρὸς ἄλληλα φέρεται καὶ τὰ ἐνόντα φέρει. φέρει, ἃ δὴ λόγῳ μὲν καὶ διανοίᾳ ληπτά, ὄψει δ᾽ οὔ. Οι δυο συνομιλητές επανέρχονται εκ νέου στην *ἀστρονομία*, η οποία ως τέταρτη ανάπτυξη (*αὔξη*) αναλύει την κίνηση των στερεών σωμάτων και «των νόμων της κίνησης τέλειων μαθηματικών σωμάτων στο μαθηματικό χώρο[281]» και αποτελεί το προπαιδευτικό μάθημα της *φιλοσοφίας*[282]. Η σπουδή αυτών των νόμων πρέπει να νοηθεί ως απόλυτα *μαθηματική* και τα ουράνια κινούμενα σώματα σε τροχιές χρησιμεύουν ως υποδειγματικές εκφάνσεις της πραγματικότητας[283] και των μαθηματικών σχέσεων πάνω στις οποίες στηρίζονται οι ανακαλύψεις μαθηματικών *ἀληθειῶν* που λαμβάνονται με τη *νόηση*.

530b 6-c 1 **Προβλήμασιν ἄρα, ἦν δ᾽ ἐγώ, χρώμενοι ὥσπερ γεωμετρίαν οὕτω καὶ ἀστρονομίαν μέτιμεν, τὰ δ᾽ ἐν τῷ οὐρανῷ ἐάσομεν, εἰ μέλλομεν ὄντως ἀστρονομίας μεταλαμβάνοντες χρήσιμον τὸ φύσει φρόνιμον ἐν τῇ ψυχῇ ἐξ ἀχρήστου ποιήσειν**. Όπως η *ἀριθμητική*, η *γεωμετρία*, και η *στερεομετρία*, έτσι και η *ἀστρονομία* αποτελεί το επιπλέον σκαλοπάτι στην ανοδική πορεία της εξέλιξης της *ψυχῆς* προς την θέαση της *ἰδέας* του *Ἀγαθοῦ*.

531c 1-4 **τοὺς γὰρ ἐν ταύταις ταῖς συμφωνίαις ταῖς ἀκουομέναις ἀριθμοὺς ζητοῦσιν, ἀλλ᾽ οὐκ εἰς προβλήματα ἀνίασιν, ἐπισκοπεῖν τίνες σύμφωνοι ἀριθμοὶ καὶ τίνες οὔ, καὶ διὰ τί ἑκάτεροι.** Σε αυτό το χωρίο η *ἀστρονομία* παρομοιάζεται με την μουσική *ἁρμονία*. Αφενός τα ορατά άστρα στην *ἀστρονομία* και αφετέρου οι αρμονικές σχέσεις στη μουσική, πρέπει να νοηθούν ως ατελή παραδείγματα και στηρίγματα για την προσέγγιση και την αναγωγή τους στη σπουδή τόσο των νοητών σωμάτων όσο και των *ἀριθμητικών* σχέσεων.

531d 7 **Τοῦ προοιμίου**. Οι ως τώρα σπουδές, δηλαδή, η *ἀριθμητική*, η *γεωμετρία*, και η *στερεομετρία* και η *ἀστρονομία* αποτελούν τον προθάλαμο του

---

[281] Σκουτερόπουλος (2002) σ. 870.
[282] Γεωργούλης (1963) σ. 486.
[283] Σκουτερόπουλος (2002) σ. 871., βλ και Guthrie (1975) σελ. 524.

ανώτερου όλων των μαθημάτων, δηλαδή της *διαλεκτικής ἐπιστήμης*. Η «διαλεκτική φιλοσοφία προβάλλεται ως η αληθινή παιδεία»[284] «για την ουσία της δικαιοσύνης που ριζώνει στην επιστήμη του *Ἀγαθού*, της αρχής που διέπει το *εἶναι*»[285].

2.6.5 ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΗ

532a 5-532b 2 **οὕτω καὶ ὅταν τις τῷ διαλέγεσθαι ἐπιχειρῇ ἄνευ πασῶν τῶν αἰσθήσεων διὰ τοῦ λόγου ἐπ᾽ αὐτὸ ὃ ἔστιν ἕκαστον ὁρμᾶν, καὶ μὴ ἀποστῇ πρὶν ἂν αὐτὸ ὃ ἔστιν ἀγαθὸν αὐτῇ νοήσει λάβῃ, ἐπ᾽ αὐτῷ γίγνεται τῷ τοῦ νοητοῦ τέλει**. Συνεπώς, η τελευταία σπουδή στην οποία πρέπει να επιδοθούν οι φύλακες προκειμένου να γίνουν *φιλόσοφοι* είναι η *διαλεκτική ἐπιστήμη*. Μέσω του ***διαλέγεσθαι*** λοιπόν, επιχειρεί κάποιος να στραφεί με τη νόηση σε ό,τι αποτελεί μέσα στο κάθε πράγμα την ουσία του και δεν παρατάει αυτήν του την προσπάθεια ωσότου να μπορέσει να συλλάβει διαμέσου αυτής της ίδιας της νόησης το καθαυτό *Ἀγαθό*, φθάνοντας στον τελικό στόχο του ***νοητοῦ***. «Η πραγματική φιλοσοφία ξεκινά εκεί που σταματούν τα μαθηματικά, είναι στην ουσία υπέρβαση των μαθηματικών και ολοκλήρωση της αυστηρής παραγωγικής τους λογικής»[286] καθώς η αξιωματική δομή τους «λειτουργεί ως υπόδειγμα για τη θεμελίωση της θεωρίας των Ιδεών»[287] και η αξιωματική τους μέθοδος έχει «εφαρμογή σε ηθικά και γνωστικά προβλήματα»[288].

532c 1 **φαντάσματα θεῖα**. Ο Σωκράτης μας υπομιμνήσκει την αλληγορία του Σπηλαίου από τον 516a 5 και εξής για να φανερώσει πως η γνωστική διαδικασία λαμβάνει χώρα στη *ψυχή* των *δεσμωτῶν* με τη θέαση των *ὄντως* πραγμάτων μέσω της *διαλεκτικής* σπουδής. Επομένως, οι δεσμώτες θα αντικρίζουν αντανακλάσεις

[284] Σκουτερόπουλος (2002) σ. 872.
[285] Σκουτερόπουλος (2002) σ. 872.
[286] Κάλφας (2005) σ. 49.
[287] Κάλφας (2005) σ. 50.
[288] Κάλφας (2005) σ. 44.

θείες, δηλαδή θεϊκές, εφόσον προέρχονται από το φυσικό φως[289], από τη φύση, από το θεό[290] και όχι από κάποια ανθρώπινη τεχνητή ενέργεια, όπως το πυρ.

532c 3-6 **πᾶσα αὕτη ἡ πραγματεία τῶν τεχνῶν ἃς διήλθομεν ταύτην ἔχει τὴν δύναμιν καὶ ἐπαναγωγὴν τοῦ βελτίστου ἐν ψυχῇ πρὸς τὴν τοῦ ἀρίστου ἐν τοῖς οὖσι θέαν**./ 533d 2-4 **τὸ τῆς ψυχῆς ὄμμα κατορωρυγμένον ἠρέμα ἕλκει καὶ ἀνάγει ἄνω, συνερίθοις καὶ συμπεριαγωγοῖς χρωμένη αἷς διήλθομεν τέχναις**. Η *διαλεκτική* οδηγεί προς τα επάνω την *ψυχή* έχοντας ως βοηθούς και συνεργάτες όλες τις προπαρασκευαστικές μαθήσεις τις οποίες ανέλυσαν και την προσανατολίζει στη ***θέα*** του ***ἀρίστου***. «Η διαλεκτική δείχνει ότι η θεμελίωση των γνώσεων δεν μπορεί να σταθεί αν δεν στηριχθεί πάνω στο αγαθό»[291]. «Η *διαλεκτική* καταλήγει σε μια ανυπόθετη πρώτη αρχή, ανυψώνει την ψυχή από τον κόσμο των αισθητών πραγμάτων στα αιώνια νοητά πρότυπα των όντων και εδραιώνει της βεβαιότητα της αληθινής γνώσης»[292].

534b 8-534c 3 **Οὐκοῦν καὶ περὶ τοῦ ἀγαθοῦ ὡσαύτως· ὃς ἂν μὴ ἔχῃ διορίσασθαι τῷ λόγῳ ἀπὸ τῶν ἄλλων πάντων ἀφελὼν τὴν τοῦ ἀγαθοῦ ἰδέαν, καὶ ὥσπερ ἐν μάχῃ διὰ πάντων ἐλέγχων διεξιών, μὴ κατὰ δόξαν ἀλλὰ κατ᾽ οὐσίαν προθυμούμενος ἐλέγχειν**. Έπειτα, η *διαλεκτική* μέθοδος ακολουθεί το δρόμο του σωκρατικού ελέγχου για την εξαγωγή συμπερασμάτων. Ο Σωκράτης προσπαθούσε να προσεγγίσει την γενική αλήθεια, την πρώτη αλήθεια των πραγμάτων που υπάρχει ανεξαρτήτως συνθηκών και περιστάσεων, μέσω του διαλόγου και λογικών επιχειρημάτων.[293] Προκειμένου λοιπόν, οι μελλοντικοί φιλόσοφοι να προσεγγίσουν τη *γνώση*, να αντιληφθούν και να ξεκαθαρίσουν την *ἰδέα τοῦ Ἀγαθού*, θα χρειαστεί να λογομαχήσουν μέσω του *ἐλέγχειν*.[294] Ο διαλεκτικός

[289] Γεωργούλης (1963) σ. 491.
[290] Σκουτερόπουλος (2002) σ. 873.
[291] Γεωργούλης (1963) σ. 492.
[292] Μραγγιανού-Δερμούση (2007) σ. 78.
[293] Κοπιδάκης - Πατρικίου (2009[9]) σ. 35.
[294] Σκουτερόπουλος (2002) σ. 873.

άνθρωπος δίνει λόγο και δέχεται λόγο, παρέχει ορισμούς, οι οποίοι είναι συνθετικές εξ ορισμού αλήθειες.[295]

534e 2-535 a 1 **Ἆρ᾽ οὖν δοκεῖ σοι, ἔφην ἐγώ, ὥσπερ θριγκὸς τοῖς μαθήμασιν ἡ διαλεκτικὴ ἡμῖν ἐπάνω κεῖσθαι, καὶ οὐκέτ᾽ ἄλλο τούτου μάθημα ἀνωτέρω ὀρθῶς ἂν ἐπιτίθεσθαι, ἀλλ᾽ ἔχειν ἤδη τέλος τὰ τῶν μαθημάτων**; Δίκαια οπότε ονομάστηκε η *διαλεκτική ἐπιστήμη* η κορωνίδα όλων των μαθημάτων.

535a 5-6 **Μέμνησαι οὖν τὴν προτέραν ἐκλογὴν τῶν ἀρχόντων, οἵους ἐξελέξαμεν**;/ 535c 6-8 **οὐ γὰρ νόθους ἔδει ἅπτεσθαι, ἀλλὰ γνησίους**. Σε αυτό το χωρίο ο Σωκράτης επανέρχεται στο θέμα της σωστής και συγκεντρωμένης επιλογής των κατάλληλων φύσεων για να ανταποκριθούν στο πολύχρονο και απαιτητικό πρόγραμμα σπουδών και επιστημών ώστε να καταφέρουν να γίνουν *φιλόσοφοι* και *ἄρχοντες* της *ἀρίστης πολιτείας*. Άλλωστε μόνο αυτοί που ενδιαφέρονται γνήσια για τη *φιλοσοφία* προσήκει να καταπιάνονται με αυτή, διαφορετικά τα αποτελέσματα είναι ολέθρια για την *πολιτεία*.

2.6.6 ΟΙ ΚΑΤΑΛΛΗΛΕΣ ΗΛΙΚΙΕΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

536d 5-9 **Τὰ μὲν τοίνυν λογισμῶν τε καὶ γεωμετριῶν καὶ πάσης τῆς προπαιδείας, ἣν τῆς διαλεκτικῆς δεῖ προπαιδευθῆναι, παισὶν οὖσι χρὴ προβάλλειν, οὐχ ὡς ἐπάναγκες μαθεῖν τὸ σχῆμα τῆς διδαχῆς ποιουμένους**./ 536e 3-4 **τὸ σῶμα ἀπεργάζονται, ψυχῇ δὲ βίαιον οὐδὲν ἔμμονον μάθημα**. Αφού αναλύθηκαν τα *μαθήματα*, οι *σπουδές*, η *ἐπιστήμη* που πρέπει να ακολουθήσουν οι *φύλακες* για να καταφέρουν να γίνουν *φιλόσοφοι*, ο Σωκράτης αναγγέλλει ποιες είναι οι κατάλληλες ηλικίες για να λάβουν το καθένα από αυτά ώστε να αφομοιωθούν αποτελεσματικά. Τα προπαρασκευαστικά μαθήματα, δηλαδή η *γυμναστική* και η *ποίηση*, πρέπει να προσφερθούν όσο τα παιδιά είναι ακόμη μικρά ως τα 18 τους χρόνια. Σε αυτό το σημείο ο Πλάτων διατυπώνει μια εκ των παιδαγωγικών αρχών που διέπει τη φιλοσοφία του, σύμφωνα με την οποία τα

[295] Βουδούρης (1976) σ.95.

μαθήματα πρέπει να παρουσιάζονται με εύληπτο και γεμάτο φαντασία τρόπο, σχεδόν σαν παιχνίδι, ώστε να εξάπτουν το ενδιαφέρον του μαθητή και να του ανατροφοδοτούν το κίνητρο για μάθηση. Έπειτα, τα μαθήματα πρέπει να παρουσιάζονται ως μη αναγκαστικά καθώς με τον εξαναγκασμό κανένα μάθημα δεν αφομοιώνεται τόσο στο σώμα όσο και στη ψυχή. Έτσι, μέσα από το παιχνίδι και με εύθυμη διάθεση είναι πιο εύκολο και για το δάσκαλο να ανακαλύψει τις κλίσεις και τις δεξιότητες των μαθητών του αλλά να ανακαλύψει και τις ιδιοφυίες ανάμεσα τους[296]. Σύμφωνα δε με τον Βουρβέρη (1956) σ. 45, ο Πλάτων εισάγει το στοιχείο του παιχνιδιού στην παιδεία του κόσμου του, όχι μόνο στην παιδική ηλικία αλλά σε όλη γενικά τη ζωή των ανθρώπων.

537b 2-3 **τῶν ἀναγκαίων γυμνασίων μεθίενται· οὗτος γὰρ ὁ χρόνος, ἐάντε δύο ἐάντε τρία ἔτη γίγνηται**./ 537b 8-c 6 **Μετὰ δὴ τοῦτον τὸν χρόνον, ἦν δ᾽ ἐγώ, ἐκ τῶν εἰκοσι ετῶν οἱ προκριθέντες τιμάς τε μείζους τῶν ἄλλων οἴσονται, τά τε χύδην μαθήματα παισὶν ἐν τῇ παιδείᾳ γενόμενα τούτοις συνακτέον εἰς σύνοψιν οἰκειότητός τε ἀλλήλων τῶν μαθημάτων καὶ τῆς τοῦ ὄντος φύσεως. Μόνη γοῦν, εἶπεν, ἡ τοιαύτη μάθησις βέβαιος, ἐν οἷς ἂν ἐγγένηται. Καὶ μεγίστη γε, ἦν δ᾽ ἐγώ, πεῖρα διαλεκτικῆς φύσεως**. Στη συνέχεια, οι μελλοντικοί φύλακες επιδίδονται σε σωματικές διαδικασίες και υποχρεωτικά στρατιωτικά γυμνάσια και μάχες που διαρκούν 2-3 έτη. Έπειτα από αυτή τη βασική εκπαίδευση, θα γίνει η πρώτη επιλογή ανάμεσα σε παιδιά 20 ετών τα οποία θα έχουν αντέξει τις κακουχίες και τις ηδονές[297] και γι'αυτούς τους λόγους θα έχουν κριθεί ικανά σωματικά και ψυχικά να συνεχίσουν τις σπουδές τους στις προπαιδευτικές μελέτες, τις *μαθηματικές ἐπιστήμες*, την *ἀριθμητική*, τη *γεωμετρία*, τη *στερεομετρία* και την *ἀστρονομία*. Αυτός ο κύκλος σπουδών διαρκεί 10 χρόνια, πράγμα που αποδεικνύει τη βαθειά γνώση του Πλάτωνα για τα μαθηματικά αλλά και τη θετική του αποτίμηση γι' αυτά[298], στη συμβολή της *γνώσης*. Κάποιοι από αυτούς θα αναγκαστούν να διακόψουν σε ενδιάμεσο σημείο τη μακρά τους παιδευτική άνοδο καθώς οι φυσικές τους προδιαθέσεις[299] δεν κρίνονται ικανές για να συνεχίσουν. Στον αντίποδα, θα

[296] Βουρβέρης (1956) σ. 32.
[297] Μαραγγιανού-Δερμούση (2007) σ. 78.
[298] Κάλφας (2005) σ. 42.
[299] Βουρβέρης (1939) σ. 29.

διαπιστωθεί ποιες από αυτές τις φύσεις είναι προικισμένες και «φιλόσοφες» για να προσχωρήσουν στο τρίτο και τελευταίο στάδιο σπουδών, δηλαδή την κορωνίδα των μαθημάτων, τη *διαλεκτική*.

537d 1-8 **μάλιστα τοιοῦτοι ἐν αὐτοῖς ὦσι καὶ μόνιμοι μὲν ἐν μαθήμασι, μόνιμοι δ᾽ ἐν πολέμῳ καὶ τοῖς ἄλλοις νομίμοις, τούτους αὖ, ἐπειδὰν τὰ τριάκοντα ἔτη ἐκβαίνωσιν, ἐκ τῶν προκρίτων προκρινάμενον εἰς μείζους τε τιμὰς καθιστάναι καὶ σκοπεῖν, τῇ τοῦ διαλέγεσθαι δυνάμει βασανίζοντα τίς ὀμμάτων καὶ τῆς ἄλλης αἰσθήσεως δυνατὸς μεθιέμενος ἐπ᾽ αὐτὸ τὸ ὂν μετ᾽ ἀληθείας ἰέναι. καὶ ἐνταῦθα δὴ πολλῆς φυλακῆς ἔργον, ὦ ἑταῖρε**. Στην κορυφή λοιπόν της δύσκολης εκπαιδευτικής πορείας θα βρεθούν αυτοί που έχουν κριθεί ως οι πιο προικισμένοι τόσο στον πόλεμο όσο και στις άλλες υποχρεώσεις τους που απορρέουν από τους νόμους, την «κρατική θητεία[300]» τους αλλά και από την έφεση στις σπουδές τους, για να δοκιμαστούν στη *διαλεκτική ἐπιστήμη* η οποία θα διαρκέσει 5 επιπλέον χρόνια. Οι επίλεκτοι και οι άξιοι λοιπόν, ετών 30 ως 35, θα οδηγηθούν στην ύψιστη μορφή *γνώσης* δηλαδή στην αναζήτηση της *οὐσίας* όλων των πραγμάτων και στη θέαση τους *Ἀγαθοῦ*. Αναμφισβήτητα το πνεύμα της ολίγιστης αυτής ομάδας ανθρώπων έχει προετοιμαστεί από την αυστηρή παραγωγική δομή των *μαθηματικῶν* για να μεταβεί μέσω της καθαρής νόησης στην υπέρτατη γνώση.[301]

539e 2-5 **μετὰ γὰρ τοῦτο καταβιβαστέοι ἔσονταί σοι εἰς τὸ σπήλαιον πάλιν ἐκεῖνο, καὶ ἀναγκαστέοι ἄρχειν τά τε περὶ τὸν πόλεμον καὶ ὅσαι νέων ἀρχαί, ἵνα μηδ᾽ ἐμπειρίᾳ ὑστερῶσι τῶν ἄλλων**./ 540a 4-b 7 **Πεντεκαίδεκα ἔτη, ἣν δ᾽ ἐγώ. γενομένων δὲ πεντηκοντουτῶν τοὺς διασωθέντας καὶ ἀριστεύσαντας πάντα πάντῃ ἐν ἔργοις τε καὶ ἐπιστήμαις πρὸς τέλος ἤδη ἀκτέον, καὶ ἀναγκαστέον ἀνακλίναντας τὴν τῆς ψυχῆς αὐγὴν εἰς αὐτὸ ἀποβλέψαι τὸ πᾶσι φῶς παρέχον, καὶ ἰδόντας τὸ ἀγαθὸν αὐτό, παραδείγματι χρωμένους ἐκείνῳ, καὶ πόλιν**

[300] Koyré (1993[2]) σ. 123.
[301] Κάλφας (2005) σσ. 42-43.

καὶ ἰδιώτας καὶ ἑαυτοὺς κοσμεῖν τὸν ἐπίλοιπον βίον ἐν μέρει ἑκάστους, τὸ μὲν πολὺ πρὸς φιλοσοφίᾳ διατρίβοντας, ὅταν δὲ τὸ μέρος ἥκῃ, πρὸς πολιτικοῖς ἐπιταλαιπωροῦντας καὶ ἄρχοντας ἑκάστους τῆς πόλεως ἕνεκα, οὐχ ὡς καλόν τι ἀλλ᾽ ὡς ἀναγκαῖον πράττοντας, καὶ οὕτως ἄλλους ἀεὶ παιδεύσαντας τοιούτους, ἀντικαταλιπόντας τῆς πόλεως φύλακας, εἰς μακάρων νήσους ἀπιόντας οἰκεῖν. Μετά τα 35 τους χρόνια λοιπόν, οι φιλόσοφοι αφού έχουν δεχθεί το μάθημα της *διαλεκτικής* και έχουν έρθει σε επαφή με την *ἀλήθεια* και το *Ἀγαθό*, θα συνεχίσουν να φιλοσοφούν και να αποκτούν εμπειρία ζωής μέσω της φιλοσοφικής τους θεώρησης. Τα επόμενα 15 χρόνια, δηλαδή οι φύλακες από τα 35 ως τα 50 τους έτη, θα δοκιμάζονται στις αντοχές τους στις πιέσεις που θα δέχονται και θα διάγουν βίο ενιαίο από αγωγή και δράση, από θεωρία και πράξη[302]. Θα υπηρετούν την *πολιτεία* ως στρατιωτικοί και διοικητές,[303] σε δημόσιες θέσεις. Η αφρόκρεμα των ***ἀληθῶς φιλοσόφων***[304] που θα μείνουν ακλόνητοι, αδέκαστοι και αλώβητοι σε όλη αυτή την πορεία, οι αποδεδειγμένα *ἄριστοι*, αυτοί οι ολίγιστοι εκλεκτοί θα αναλάβουν τις υψηλές διακυβέρνητικές θέσεις[305] της *πολιτείας*. Η *πολιτεία* θα είναι και αυτή *ἀρίστη*, σε κατάσταση ευδαιμονίας[306], καρπωμένη όλων των ωφελημάτων από την ανάληψη της διακυβέρνησης από τους *ἄριστους φιλοσόφους*, με ακλόνητα θεμέλια το ήθος των πολιτών και την σωματική τους ανάπτυξη[307], όπως έχει ήδη προαναφερθεί και στην πρώτη παιδεία που απευθύνεται όχι μόνο στους φύλακες αλλά σε όλους τους πολίτες. Αφού λοιπόν διαμορφώσουν το ήθος άλλων πολιτών στο πρότυπο τους και διαπλάσουν τους αντικαταστάτες τους στην καθοδήγηση της πολιτείας[308], τότε θα απολαύσουν τα πνευματικά τους πονήματα.

---

[302] Σκουτερόπουλος (2002) σ. 875.
[303] Pappas (2006) σ. 134.
[304] βλ. Πλατ. *Πολιτεία* 540d 4.
[305] Pappas (2006) σ. 134.
[306] βλ. Πλατ. *Πολιτεια* 541a 5-7 **καταστᾶσαν αὐτήν τε εὐδαιμονήσειν καὶ τὸ ἔθνος ἐν ᾧ ἂν ἐγγένηται πλεῖστα ὀνήσειν.**
[307] Κουχτσόγλου, τ. 6, ενότητα 19 Πολιτεία Γ΄, σ. 40.
[308] Koyré (1993[2]) σ. 127.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

ΠΕΡΙ ΨΥΧΗΣ

Σχηματικά η **τριχοτόμηση της ψυχής** και η αντιστοιχία της με τις **κοινωνικές τάξεις** και τις **αρετές** στην πόλη, που διέπονται από τη **δικαιοσύνη** για την εύρυθμη λειτουργία τους, μπορεί να αποδοθεί ως εξής:

ΤΑΞΕΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ				ΜΕΡΗ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ	ΑΡΕΤΕΣ	ΣΥΝΕΚΤΙΚΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ
χρηματιστικόν γένος	→	*δημιουργοί*	→	*ἐπιθυμητικόν*	*σωφροσύνη*	Δικαιοσύνη
ἐπικουρικόν γένος	→	*ἐπίκουροι φύλακες*	→	*θυμοειδές*	*ἀνδρεία*	
βουλευτικόν γένος	→	*φύλακες παντελεῖς-ἄρχοντες*	→	*λογιστικόν*	*σοφία*	

Πίνακας 5

Συμπερασματικά, «τα τρία μέρη της ψυχής ~*ἐπιθυμητικόν- θυμοειδές- λογιστικόν*~ δεν είναι παρά τρόποι με τους οποίους εκφράζονται κατά τη διάρκεια της ύπαρξής μας οι διάφορες τάσεις της»[309] αφού είναι η «έδρα των ηθικών και διανοητικών δυνάμεών μας»[310]. Σε αυτό το σημείο μπορεί να υποστηριχθεί η άποψη πως ο Πλάτων μας εισάγει και θεμελιώνει τη σπουδή της ψυχολογίας.[311] Εν συνεχεία, δεδομένου του ορισμού της *δικαιοσύνης* δηλαδή της εναρμόνισης, ισορροπίας, οργάνωσης[312] και της κοινής συνεργασίας[313], των μερών και των δυνάμεων της *ψυχῆς* περί του ρόλου καθενός σε αυτή, δεν μπορούμε παρά να γίνουμε ευτυχισμένοι, όταν η ζωή μας διέπεται από τη νόηση και διευθύνεται από το *λογιστικόν* μέρος της. Η ατομική *ψυχή* επομένως εμφανίζεται ως το σύνολο όλων των δυνάμεων σε

[309] Μαραγγιανού-Δερμούση (1994) σ. 76.
[310] Guthrie (2010[7]) σ. 88.
[311] Guthrie (2010[7]) σ. 114.
[312] Guthrie (2010[7]) σ. 112.
[313] Γεωργούλης (1994[2]) σ. 223.

«αρμονία, τελειότητα»[314] και «υγιή τάξη»[315], με τις οποίες υπαγορεύεται το *δικαίως ζῆν*.

Αλλά και στη μεγάλη ψυχή, στην *πολιτεία*, εφόσον οι *φιλόσοφοι-βασιλεῖς*[316] ή αλλιώς *φύλακες παντελεῖς-ἄρχοντες*, είναι οι μόνοι σωστοί πολιτικοί άρχοντες καθώς το *λογιστικόν* τους και ο νους τους είναι το κυρίαρχο μέρος της προσωπικότητάς τους, τότε οφείλουν να γίνονται οι ρυθμιστές της πολιτικής ζωής στην πλατωνική *πολιτεία*.[317] Οι φιλόσοφοι έχουν την ικανότητα να συνδέουν κάθε μεταβαλλόμενη στιγμή και σχετικότητα με το απόλυτο *ἀγαθό* γνωρίζοντας να συνδυάζουν πάντα τη θεωρία με την πράξη.[318] Στόχος άλλωστε, της *πολιτείας* είναι η *εὐδαιμονία* της και αυτή εξασφαλίζεται από τη σωστή διακυβέρνηση. Οι *φύλακες παντελεῖς-ἄρχοντες* λοιπόν, οφείλουν να καθοδηγούν σωστά το πλήθος και να τους διδάξουν πως η ατομική τους ευτυχία και *εὐδαιμονία* εξαρτάται από την συλλογική ευτυχία της πόλης, στην οποία συνεισφέρουν όλοι εξίσου.

Στην *Πολιτεία* ενσαρκώνονται οι αρετές της *σοφίας*, της *ἀνδρείας* και της *σωφροσύνης* που εναρμονίζονται και ενοποιούνται από τη *δικαιοσύνη* και αποτελούν ταυτόχρονα και τις προϋποθέσεις της. Συνεπώς, όταν στην κοινωνία βασιλεύει ο νους, το *λογιστικόν* και η *δικαιοσύνη* αποτελεί το θεμέλιο των *τάξεων* της, τότε δεν είναι παρά φυσικό επακόλουθο ότι η *πολιτεία* αυτή θα είναι *εὐδαίμων* και θα διακατέχεται από *ἀρετή*, θα είναι *ἀρίστη πολιτεία*.

Επομένως, οι σχέσεις στην *πολιτεία* αναλογούν προς αυτές της ανθρώπινης *ψυχῆς*. Όπως η *πολιτεία* είναι *δίκαιη* καθώς οι αρετές της *σοφίας*, της *ἀνδρείας* και της *σωφροσύνης* επιτελούν η καθεμιά το δικό της έργο, έτσι και στην ατομική *ψυχῆ* υπερέχει το *λογιστικόν* που άρχει, το *θυμοειδές* που συνεπικουρεί της

[314] Koyré (1993[2]) σ. 136.
[315] Guthrie (2010[7]) σ. 107.
[316] Σύμφωνα με τον Koyré (1993[2]) σ. 88, ο όρος βασιλεύς-φιλόσοφος πρωτοεμφανίζεται στην *Πολιτεία*.
[317] Μαραγγιανού-Δερμούση (1994) σ. 136.
[318] Τσάτσος (1982) «Φιλοσοφία και Πολιτική» σ. 20 στο: *Φιλοσοφία και Πολιτική*.

λειτουργίας του λογιστικού, και του *ἐπιθυμητικοῦ* που υποτάσσει τις επιθυμίες και τα πάθη του.

Όλη η φιλοσοφία του Πλάτωνος λοιπόν, βασίζεται στην αναζήτηση της *ἀρίστης πολιτείας* και των μέσων ενσάρκωσής της. Λαμβάνοντας υπ' όψιν την προσωπική πολιτική απογοήτευση του Πλάτωνος από τη σύγχρονη αθηναϊκή δημοκρατία[319] αλλά και από τα άκαρπα ταξίδια[320] του στη Κάτω Ιταλία[321] όπου γνώρισε κυβερνήτες διακατεχόμενους από απατηλή δόξα[322], ο φιλόσοφος στοχεύει στην ανάπτυξη της πολιτειακής οργάνωσης εκείνης που θα είναι αντάξια της φιλοσοφικής θεώρησης[323] που θα βασίζεται σε μια αγωγή προσανατολισμένη στην Ιδέα του *Ἀγαθοῦ*[324], στο ήθος, στη *γνώση* και επομένως στην *ἀλήθεια*, έτσι όπως την οραματίζεται. «Η *Πολιτεία* του χρειάζεται σοφούς, διορατικούς κυβερνήτες, ικανούς να ατενίζουν την αιώνια αλήθεια και να διοικούν με βάση τη *γνώση*»[325] ώστε να εξαλειφθεί η ψευτιά έναντι της αλήθειας, τραγικό αποτέλεσμα της οποίας ήταν ο θάνατος του Σωκράτη[326]. Αυτό ίσως ήταν το καθοριστικό πολιτικό γεγονός[327] που ώθησε τον Πλάτωνα στη πολιτική και ηθική μεταρρύθμιση[328], προϋπόθεση των οποίων είναι φυσικά η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση της πολιτείας.

ΠΕΡΙ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Επομένως, η ενσάρκωση της *ἰδεώδους πολιτείας* του Πλάτωνος θα πραγματοποιηθεί μέσω του καταλυτικού θέματος στη φιλοσοφική του σκέψη, την Παιδεία. «Πολιτικός ανθρωπισμός, ιδού το παιδευτικό κήρυγμα του Πλάτωνος»[329]. Εν συνόψει, θα ήταν εύλογο να εκφραστεί η άποψη πως «ο Πλάτων ήταν ο πρώτος στοχαστής που υποστηρίζει με συστηματικό τρόπο ότι η εκπαίδευση συνίσταται στην καλλιέργεια του ήθους πολύ περισσότερο παρά στην απόκτηση πληροφοριών ή

---

[319] Κοπιδάκης-Πατρικίου (2009[9]) σ. 41.
[320] Πελεγρίνης (1998) σ. 72.
[321] Θεοδωρακόπουλος (1959) σσ. 12-21, Lesky (1975[3]) σσ. 708-709, βλ. λήμμα «Πλάτων» σ. 1128. στο Πελεγρίνης (2005[3]) *Λεξικό της Φιλοσοφίας*.
[322] Τρουμπετσκόι (1999) σ. 33, Τσάτσος (1980[3]) σσ. 128-129.
[323] Βιλάμοβιτς- Μέλεντορφ (2006) σ. 239.
[324] Κωνσταντόπουλος- Ρήγας (1994) σ. 441.
[325] Τρουμπετσκόι (1999) σ. 33.
[326] Brun (1967) σ. 80.
[327] Koyré (1993[2]) σ. 84.
[328] Koyré (1993[2]) σ. 90.
[329] Βουρβέρης (1939) σ. 28.

δεξιοτήτων»[330]. Αυτό που παίζει ρόλο λοιπόν είναι η καλλιέργεια του πνεύματος[331] και της ηθικής ακεραιότητας του χαρακτήρα και παράλληλα η ανθρώπινη δράση να βασίζεται στις κείμενες κοινωνικές και ηθικές αξίες της *ἀρίστης πολιτείας*. «Η παιδεία είναι ο μεγάλος δρόμος μέσα από τον οποίο η πνευματική ουσία του κράτους ανασυγκροτείται αδιάλειπτα στο σώμα και την ψυχή των ανθρώπων»[332]. «Στόχος της αγωγής των νέων στην πλατωνική *Πολιτεία* είναι να διδαχθούν να μην γοητεύονται και να μην εξαπατώνται από διάφορες δόξες αλλά να επιδιώκουν διαρκώς το αγαθό»[333].

Για να εξυπηρετήσει το σκοπό του, ο Πλάτων τελικά απορρίπτει[334] την ποίηση και τους μύθους από την παιδευτική διαδικασία καθώς η παιδική ψυχή είναι εύπλαστη και αδύνατη να κατανοήσει την αλληγορική τους σημασία[335]. Εν γένει λοιπόν, απορρίπτει τον ως τότε πνευματικό πολιτισμό ο Πλάτων. Επίσης, η παραδοχή της αγαθότητας και τελειότητας του Θεού δημιουργεί μια παιδεία υψηλών ηθικών προτύπων αποτελώντας μια επιπλέον αιτία απομάκρυνσης οποιασδήποτε ποιητικής ή ζωγραφικής δημιουργίας που αντιστρατεύεται και υπονομεύει αυτήν την έννοια του Θείου.[336] Έπειτα, η μουσική παιδεία, η ποίηση και εν γένει η τέχνη θα πρέπει να τους εμπνέει τον αυτοέλεγχο αλλά και την πραότητα στην ψυχή τους,[337] την ομορφιά και την ευρυθμία που στηρίζονται στη διανοητικότητα και στο καλό ήθος[338], επιβάλλοντας συνεπώς την προσαρμογή όλων αυτών τεχνών στις παιδαγωγικές τους κατευθύνσεις.[339] Όσον αφορά στους λογοτεχνικούς τρόπους ο Πλάτων απορρίπτει την μίμηση και αποδέχεται την απλή διήγηση στην παιδεία του. Οι μιμητικές τέχνες άλλωστε αναπαριστούν πράγματα του ορατού κόσμου, του αισθητού, «τα οποία είναι αντιγραφές της αόρατης και άπιαστης ουσίας, η οποία είναι και η μόνη και ύψιστη πραγματικότητα»[340]. Η μόνη μίμηση που επικροτεί εν τέλει ο φιλόσοφος είναι αυτή που αναδεικνύει τις ανδρείες και δίκαιες πράξεις που πρέπει να διαπνέουν όλη τη ζωή των φυλάκων. Σε αυτές τις αρετές συντείνει και η γυμναστική αγωγή η οποία εξασφαλίζει εύρωστο σώμα ως

---

[330] Annas (2006) σ. 113.
[331] Koyré (1993[2]) σ. 123.
[332] βλ. υποσ. στο 423e 4 Σκουτερόπουλος (2002) σ. 826: Freyer (1936) σ. 47
[333] Ψυχοπαίδης (1999) σ. 27.
[334] Koyré (1993[2]) σ. 119.
[335] Κωνσταντόπουλος- Ρήγας (1994) σ. 445.
[336] Κωνσταντόπουλος- Ρήγας (1994) σ. 447.
[337] Κωνσταντόπουλος- Ρήγας (1994) σ. 448.
[338] Κωνσταντόπουλος- Ρήγας (1994) σ. 452.
[339] Κωνσταντόπουλος- Ρήγας (1994) σ. 449.
[340] Adam (1996) σ. 114.

αποτέλεσμα όμως μιας αγαθής ψυχής. «Η ποίηση λοιπόν, ως άλλη ζωγραφική, μπορεί να παραποιεί, να σκιαγραφεί αξίες όπως η αλήθεια και η αρετή, τονίζοντας ορισμένες πτυχές τους και αποκρύπτοντας άλλες.»[341] Άλλωστε, εφόσον ο Πλάτων πιστεύει πως τα αισθητά αντικείμενα είναι απεικάσματα των ιδεών, τότε τα έργα κατασκευασμένα από την Τέχνη είναι εις την δευτέρα[342] είδωλα απομακρυσμένα από τη πραγματικότητα και τις ιδέες καθώς μιμούνται τα αισθητά αντικείμενα[343].

Επιπλέον, το πλατωνικό εκπαιδευτικό σύστημα μπορεί να θεωρηθεί αυταρχικό από δυο απόψεις.[344] Αυτή η άποψη στηρίζεται αφενός στο γεγονός ότι πολλά έργα *Τέχνης*, συμπεριλαμβανομένης της *ποίησης*, αποκλείονται από την εκπαιδευτική διαδικασία ως επιβλαβή για την ψυχή των νέων, και αφετέρου το σύστημα αξιών πάνω στο οποίο εδραιώνεται και σύμφωνα με το οποίο διαμορφώνεται όλος ο μηχανισμός της *ἀρίστης πολιτείας* δεν επιδέχεται καμία αμφισβήτηση, και υπό αυτήν την έννοια λοιπόν η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού καταπιέζεται και αναχαιτίζεται από την εκπαίδευση του να αποδέχεται τις συγκεκριμένες αξίες[345]. Μπορεί να θεωρηθεί από κάποιους ότι «παιδεία των φυλάκων είναι μονοσήμαντη ˙ αναδεικνύει αποκλειστικά το καλό, αποκλείει το κακό και την αμφισημία.»[346] Στον αντίποδα βέβαια βρίσκεται η πλατωνική άποψη σύμφωνα με την οποία οι ηθικές αξίες που διδάσκονται και γαλουχούν τους νέους οδηγούν στη μία ηθική *ἀλήθεια*[347] η οποία αποτελεί το υπέρτατο *ἀγαθό* της *ἀρίστης πολιτείας*, η οποία εξ ορισμού είναι αδύνατο να αμφισβητηθεί. Η λογοκρισία του Πλάτωνος άλλωστε μοιάζει να στρέφεται μόνο όπου υπάρχουν ψεύδη, προσπαθώντας να προστατεύσει αναγνώστες πολύ μικρής ηλικίας, που όπως ελέχθη δεν έχουν ακόμη την κριτική ικανότητα για να επεξεργαστούν τα αναγνώσματά τους.[348] Γι' αυτούς ακριβώς τους λόγους ο Πλάτων δεν θεωρεί σκόπιμο να ανέχεται ποικίλες ηθικές διδασκαλίες[349] και οραματίζεται την

---

[341] Μπεζέ Ελένη (2004) σ. 95. «Η Κριστική της Ποίησης στην *Πολιτεία*» στο: *Υπόμνημα στη Φιλοσοφία: ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ του ΠΛΑΤΩΝΑ*.
[342] βλ. λήμμα «Πλάτων» σ. 1126 στο Πελεγρίνης (2005[3]) *Λεξικό της Φιλοσοφίας*.
[343] Lesky (1975[3]) σ. 738.
[344] Annas (2006) σ. 116.
[345] Annas (2006) σ. 114, 117.
[346] Μπεζέ Ελένη (2004) σ. 97. «Η Κριστική της Ποίησης στην *Πολιτεία*» στο: *Υπόμνημα στη Φιλοσοφία: ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ του ΠΛΑΤΩΝΑ*.
[347] Annas (2006) σ. 118.
[348] Pappas (2006) σ. 73.
[349] Annas (2006) σ. 118.

ιδεώδη πολιτεία του έτσι ώστε όλοι οι πολίτες να αποδέχονται το ρόλο τους[350] και να υπακούν σε σταθερούς κανόνες και πρότυπα. Εξ αιτίας αυτού ο Πλάτων φαίνεται να απορρίπτει τη *μίμηση* στην ποίηση καθώς αυτή φαλκιδεύει την *ήθική* ενότητα αλλά αποδέχεται τη *μίμηση* των κοινώς αποδεκτών *ήθικών* προτύπων. Αν θεωρηθεί πως ο Πλάτων έχει εμμονή με την αρνητική επίδραση της Τέχνης στους χαρακτήρες των ανθρώπων και στην ηθική τους ακεραιότητα, είναι γιατί επιδιώκει να τονιστεί «η ανορθολογική εμπειρία της ποίησης σε αντίθεση με την έλλογη δραστηριότητα της φιλοσοφίας»[351]. Αυτό σημαίνει πως ο Πλάτων θεωρεί ότι η ποίηση και η Τέχνη γενικότερα στερούνται παιδευτικού έργου και στρέφεται εναντίων των ποιητών και καλλιτεχνών επιρρίπτοντάς τους ευθύνες για τη σύγχρονη διαφθορά των πολιτικών ηθών και της πολιτικής παρακμής[352] που είχε περιπέσει η Αθήνα στα χρόνια του. Έπειτα, η *Τέχνη* που έχει στόχο τη διάπλαση του *ἤθους* αποτελεί καίριο μέρος της εκπαίδευσης[353] σε αυτό το ευρύτερο απόσπασμα, όπως επίσης και ο εθισμός στα χρηστά ήθη από μικρή ηλικία.[354] Ένας περαιτέρω λόγος υπακοής σε ένα κοινό σύστημα κανόνων και αξιών, αφορά στους *δημιουργούς*, των οποίων αν και οι φυσικές τους καταβολές δεν τους επέτρεψαν να συνεχίσουν την εκπαίδευση τους, όμως προκύπτει η ανάγκη να υπακούουν σε αυτούς που έχουν διαποτιστεί στην *ήθική ἀλήθεια*.[355] Αν και δεν γίνεται καμία αναφορά στην τάξη των *δημιουργῶν* και σε ενδεχόμενη εκπαίδευση που λαμβάνουν, κρίνεται όμως πολύ σημαντική η πίστη τους στις αξίες της ιδανικής πολιτείας που προϋποθέτουν την «επίγνωση της κοινωνικής τους θέσης»[356].Έπειτα, το εκπαιδευτικό σχέδιο του Πλάτωνος στοχεύει στο να εμφυσήσει στους νεαρούς στρατιώτες τα σωστά πρότυπα συμπεριφοράς[357] και να τους παρέχει το κίνητρο να επιδιώκουν πάντα να είναι οι ιδανικοί στρατιώτες στην ιδανική του πολιτεία.

---

[350] Annas (2006) σσ. 118-119.
[351] Pappas (2006) σ. 73.
[352] Βουρβέρης (1939) σ. 17.
[353] Annas (2006) σ. 131.
[354] Βουρβέρης (1956) σ. 27.
[355] Annas (2006) σ. 119.
[356] Pappas (2006) σ. 78.
[357] Pappas (2006) σ. 74.

Εν ολίγοις, «η παιδεία δεν δύναται να νοηθεί ξέχωρα από το κράτος διότι είναι το μέσον για διατήρηση, συνέχιση και προαγωγή του εθνικού και κρατικού βίου»[358]. «Κράτος και παιδεία είναι κεντρικά σημεία της πλατωνικής σκέψεως και ο άξονας γύρω από τον οποίον στρέφεται όλος ο κόσμος της πλατωνικής πολιτικής φιλοσοφίας»[359]. Επίσης, η πλατωνική παιδεία παρέχεται δωρεάν σε όλους τους πολίτες και είναι αρμόζουσα στις φυσικές κλίσεις καθενός ώστε να τις τελειοποιεί και να εκπληρώνει το έργο για το οποίο προορίζεται.[360] Η παιδεία όπως διαπιστώνεται είναι σύμφυτη με την πλατωνική πολιτεία και εκτός από τη διάπλαση των φυλάκων έχει ως απώτατο σκοπό τη δημιουργία πνευματικών ηγετών για να εκφράζεται στον απόλυτο βαθμό η πολιτεία δικαίου και παιδείας.[361] Η πολιτική φιλοσοφία του Πλάτωνος δεν αποβλέπει μόνο σε πνευματική και ψυχική αναδημιουργία, αλλά και στη σωματική εξυγίανση και ευγονία.[362] «Προστασία και προαγωγή της πνευματικής και σωματικής ζωής των πολιτών είναι τα κύρια έργα της πολιτείας»[363]. Οι βέλτιστες φύσεις λοιπόν χρειάζονται την κατάλληλη τροφή, δηλαδή την παιδεία, για να καταφέρουν να γίνουν *ἄριστοι* και *ἀγαθοί* άνθρωποι. «Ο Πλάτων είδε την έννοια της παιδείας ως το θεμελιώδη λόγο ύπαρξης της πολιτείας»[364]. Η *Πολιτεία* εν συνόλω συμβάλλει στην ατομική ηθική εξίσου και στην πολιτική ηθική, καθώς οι κανόνες δικαίου είναι ίδιοι τόσο για τα άτομα όσο και για τις κοινωνικές τάξεις[365] και τελικά δεν υφίσταται διάκριση μεταξύ ηθικής και πολιτικής. Η κοινωνική και πολιτική διδασκαλία του Πλάτωνος στηρίζεται στην πεποίθησή του πως τόσο η ατομική όσο και η κοινωνική ζωή έχει ως μοναδικό σκοπό την *ἀλήθεια*. Ολόκληρη η *Πολιτεία* διαπνέεται από τη *δικαιοσύνη* στην *ψυχή* και στην *πολιτεία*, με απώτερο σκοπό την *ευδαιμονία* τους αποτελώντας την «πρώτη προσπάθεια να θεμελιωθεί, με φιλοσοφικό τρόπο, κάποια σύμπραξη φιλοσοφίας και πολιτικής»[366]. Άλλωστε, «το γεγονός ότι στον τίτλο *Πολιτεία* έχει προστεθεί το *ἤ περί δικαίου* φανερώνει τη φροντίδα για την ηθική και

---

[358] Βουρβέρης (1939) σ. 5, βέβαια, στην εποχή του Πλάτωνος ο όρος «κράτος» δεν υφίσταται καθώς το κοινωνικό σύνολο απαρτίζει την πόλη, την πολιτεία. Εδώ ο Βουρβέρης αναφέρει την πολιτεία του Πλάτωνος ως κράτος αποδίδοντας πιθανότατα διαχρονικότητα στη αλληλεπίδραση της Παιδείας με το κοινωνικό όλον.
[359] Βουρβέρης (1939) σ. 11.
[360] Μαραγγιανού-Δερμούση (2007) σ. 75.
[361] Βουρβέρης (1939) σ. 19.
[362] Βουρβέρης (1939) σ. 22.
[363] Βουρβέρης (1939) σ. 22.
[364] Βουρβέρης (1939) σ. 31.
[365] Taylor (2009[4]) σ. 311.
[366] Κουλουμπαρίτσης (1982), σ. 51 στο: *Φιλοσοφία και Πολιτική*.

την αναζήτηση του απολύτου»[367]. Ατομική ηθική και πολιτική λοιπόν, είναι δυο έννοιες συνεχείς και αλληλοσυνδεόμενες στη πλατωνική σκέψη[368], με τελικό σκοπό την *εὐδαιμονία* των πολιτών. Αυτό που διέπει όλη την Πολιτεία είναι ότι καταδεικνύεται μια τεκμηριωμένη εξέταση της ανθρώπινης φύσης, ότι τα πραγματικά θεμέλια ενυπάρχουν στην ιδιοσυστασία του ανθρώπου, και ότι η παιδεία και η θρησκεία δύνανται να είναι συμπαραστάτες της σωστής ηθικής.[369]

Η σωστή καθοδήγηση της Πολιτείας θα πραγματοποιηθεί από τους *ἄρχοντες-φιλοσόφους* οι οποίοι έχουν σπουδάσει τη δυσκολότερη επιστήμη, έχοντας πλέον ευρύτατη μόρφωση, πολιτικές ικανότητες, διοικητικές δεξιότητες, σοφία και πείρα ζωής και είναι «ολόψυχα αφοσιωμένοι στο κοπιώδες λειτούργημά τους»[370]. Ο πρακτικός στόχος της πλατωνικής παιδείας που αποτελεί την καθαυτό πολιτική μετουσίωση της φιλοσοφίας, είναι η διάπλαση τέτοιων *φιλοσόφων-ἀρχόντων* που με τη σειρά τους θα εκπαιδεύσουν αυτούς που θα τους διαδεχθούν αλλά θα εκπληρώσουν τον κοινωνικό σκοπό τους καθοδηγώντας τους πολίτες στα χνάρια του ήθους, της δικαιοσύνης και τελικά της ευδαιμονίας, πρωταρχικό σκοπό της *ἀρίστης πολιτείας* του Πλάτωνος. «Η Πολιτική είναι λειτούργημα πνευματικό και σαν τέτοιο, έχει παιδευτικό χαρακτήρα και ποιότητα ηθική.»[371]

Οι ηθικές αρετές και η ηθική φύση των *φιλοσόφων-βασιλέων* θα καλλιεργηθεί στον ύψιστο βαθμό μέσω των *μαθηματικών ἐπιστημῶν* και της ανώτερης παιδείας. Η έξαρση της νόησης της θεώρησης πάνω από την πράξη καθώς επίσης και το γεγονός ότι η βούληση ρυθμίζεται και κανονίζεται από τη σκέψη και τον *ὀρθό λόγο* [372] από ηθικής απόψεως ονομάζεται νοησιαρχία [373]. Και σύμφωνα με τους Βιλάμοβιτς-Μέλεντορφ (2006) σ. 255, «η δικαιοσύνη γίνεται πράξη από τη στιγμή που η βούληση υποτάσσεται στη λογική.» Οι *φιλόσοφοι-βασιλεῖς* λοιπόν όταν φθάνουν στην κατάλληλη ηλικία και στην ηθική και πολιτική ωρίμανση, μπορούν να κυβερνήσουν

---

[367] Romilly (1994) σ. 315.
[368] αυτή η άποψη διατυπώνεται και στον Τσέλλερ-Νεστλέ (1942) σ. 178.
[369] Taylor (2009[4]) σ. 320.
[370] Κοπιδάκης- Πατρικίου (2009[9]) σ. 100.
[371] Παπανούτσος (1995[5]) σ. 701.
[372] βλ. παρατήρηση των στίχων 431c 9- 431d 3 της παρούσης εργασίας.
[373] Κουχτσόγλου τ. 5, Πολιτεία, σ. 118.

με ηθικό, άριστο και αγαθό τρόπο την *πολιτεία* και να την οδηγήσουν έτσι στην *εὐδαιμονία* και να την καταστήσουν *δικαία* και *ἀρίστη*.[374]

Η *πολιτεία* επομένως στηρίζεται στην ηθικοπλαστική δύναμη της παιδείας και της επενέργειάς της στους πολίτες. «Η παιδεία κατά τον Πλάτωνα αποτελεί τη βασική δομή της οργάνωσης της *ἀρίστης και ἀγαθῆς πολιτείας*»[375]. Από οντολογικής και γνωσιολογικής απόψεως οι *φιλόσοφοι-βασιλεῖς* υπερέχουν[376] έναντι των άλλων πολιτών καθώς έχουν θεασθεί μέσω της ανώτερης παιδείας τις *Ἰδέες* και μετέχουν στην άφθαρτη και αμετάβλητη *οὐσία* των πάντων. Στην *Πολιτεία* οι *Ἰδέες* είναι τα όντως όντα, η ουσία των πραγμάτων.[377] Διαπιστώνεται λοιπόν, πως «το αντικείμενο της γνώσης είναι αμετάβλητο και αιώνιο, εκτός χρόνου και μεταβολής»[378] και επομένως η θεωρία της Επιστήμης γίνεται λοιπόν το μέσο για να συλληφθεί η αληθινή ουσία των όντων[379]. Επομένως, οι *φιλόσοφοι-βασιλεῖς* λόγω της παιδαγωγικής[380] τους αρτιότητας καθώς κατέχουν στον ύψιστο βαθμό τόσο τη θεωρητική όσο και την πρακτική γνώση[381], κυβερνώντας την πολιτεία με άξονα την ουσία και την μοναδική *ἀλήθεια*, οδηγούν τους πολίτες στον *ἠθικό* και *δίκαιο* τρόπο ζωής, ώστε η πολιτεία που απαρτίζουν να καταστεί *ἀγαθή*. « Η ίδια λοιπόν, η ηθική ενέργεια, σαν πνευματική δραστηριότητα που είναι και έχει την τάση να ξεπεράσει τα σύνορα της ατομικής, και με τη διδαχή και το παράδειγμα να γίνει θέμα και κατάκτηση της συλλογικής ζωής.»[382] Ας σημειωθεί σε αυτό το σημείο πως ο Πλάτων θεμελιώνει τους τομείς της οντολογίας και της γνωσιολογίας καθώς πρώτος ο Σωκράτης μέσα στην ιστορία της ελληνικής φιλοσοφίας αναζήτησε την ουσία, το «τι εστίν», τις γενικές αλήθειες.

Ας θυμηθούμε πως τα τέσσερα τμήματα στην ανιούσα κλίμακα της οντολογικής του θεωρίας αντιστοιχούν προς τις τέσσερις γνωσιολογικές διαβαθμίσεις της ψυχής,

---

[374] Μανιάτης (2005) σσ. 101-103.
[375] Μανιάτης (2005) σ. 115.
[376] Μανιάτης (2005) σ. 79.
[377] Τσέλλερ-Νεστλέ (1942) σ. 166.
[378] Guthrie (2010[7]) σ. 89.
[379] Τσέλλερ-Νεστλέ (1942) σ. 165.
[380] Σύμφωνα με τον Παπανούτσο (1995[5]) σ. 699, η Παιδαγωγική αφορά στη μεταφύτευση « στις ψυχές των άλλων ορισμένα πνευματικά αγαθά που κατέκτησαν με την αγωνία και το δικό τους μόχθο.»
[381] Μανιάτης (2005) σ. 136.
[382] Παπανούτσος (1995[5]) σ. 697.

όπως διαπιστώθηκε στη «Γραμμή». Συνεπώς, η *εἰκασία* αντιστοιχεί στις *εἰκόνες*, έπεται η *πίστις* που αντιστοιχεί στα *ορατά* αντικείμενα και στους ζωντανούς οργανισμούς, ακολουθεί η *διάνοια* που έχει αντιστοιχία στις *μαθηματικές* έννοιες για να καταλήξουμε στη *νόησιν* που αντιστοιχεί στο ανώτατο τμήμα των *ἰδεών*.

«Οι ιδέες λοιπόν καθίστανται οι αρχές των ηθικών ιδιοτήτων, τα αμετάβλητα, αναλλοίωτα πρότυπα των μεταβαλλόμενων πραγμάτων, οι αλήθειες που έχουν διαρκές κύρος»[383]. Σύμφωνα με τον Μπέη άλλωστε όχι μόνο «οι ηθικές αξίες είναι η εκσυγχρονισμένη αντίληψη των πλατωνικών ιδεών, δηλαδή όχι πια οντολογικά πρότυπα που υπάρχουν σ' ένα άλλον ουράνιο κόσμο, από τον οποίο η ψυχή διατηρεί αμυδρή ανάμνηση αλλά κορυφαίες εκτιμητικές παραδοχές αναφορικά με άυλα (εδώ, ηθικά) αγαθά, οι οποίες σε συναισθηματικό επίπεδο έχουν βιωθεί, καταυγάζουν και γοητεύουν την ψυχή, κατά τρόπο αξιωματικό, δηλαδή ανεπίδεκτο εμπειρικής απόδειξης»[384].

Μετά την ανάλυση των ηθικών αρετών -της *σοφίας*, της *ἀνδρείας*, της *σωφροσύνης* και της *δικαιοσύνης*- της Πλατωνικής Πολιτείας στο 4ο βιβλίο, με βάση την τριχοτόμηση της ψυχής σε *ἐπιθυμητικόν*, *θυμοειδές* και *λογιστικόν*, ο Πλάτων «περνά από την ηθική ψυχολογία στη φιλοσοφία, ενσωματώνοντας την μεταφυσική και την γνωσιολογία πια σε αυτήν»[385]. Ας ληφθεί υπόψιν πως η μεταφυσική μεν θέτει το ερώτημα ποια πράγματα είναι πραγματικά και σε τι συνίσταται η πραγματικότητα τους, η γνωσιολογία δε ασχολείται με το τι μπορούμε να γνωρίσουμε και με ποιον τρόπο.[386] Όσον αφορά λοιπόν στην οντολογία και στην μεταφυσική ο Πλάτων υποστηρίζει ότι η ουσία των πραγμάτων, το καθαυτό είναι, ανάγεται στην περιοχή των ιδεών και δεν βρίσκεται στον αισθητό κόσμο, και γι' αυτό το λόγο οι ιδέες είναι αναλλοίωτες αμετάβλητες και σταθερές στο χωροχρόνο[387] όπως έχει ήδη λεχθεί. Κάθε κατηγορία πραγμάτων στον αισθητό κόσμο εκπορεύεται από την αντίστοιχη ιδέα στον ουρανό που είναι «πλήρης και ανεξάρτητη ύπαρξη»[388]. «Θα πρέπει να δεχτούμε την ύπαρξη ενός ιδανικού κόσμου που περιέχει τα αιώνια και

---

[383] Βουδούρης (1976) σ. 16.
[384] Μπέης (1997) σ. 416
[385] Μανιάτης (2005) σ. 127.
[386] Pappas (2006) σ. 142.
[387] βλ. λήμμα «Πλάτων» σ. 1124 στο Πελεγρίνης (2005[3]) *Λεξικό της Φιλοσοφίας*.
[388] Guthrie (2010[7]) σ. 90.

τέλεια πρωτότυπα του φυσικού κόσμου.»[389] Επομένως, σύμφωνα με όσα έχουν υποστηριχθεί, η οντολογία και η γνωσιολογία στον Πλάτωνα συνδέονται άρρηκτα.[390] Η ψυχή λοιπόν είναι το γεφύρωμα του ανθρώπινου νου μεταξύ του αισθητού κόσμου και του υπερβατικού κόσμου των Ιδεών.[391] Η ψυχή είναι ο τόπος της εκδήλωσης όλων των ηθικών αρετών και χαρακτηριστικών που μετουσιώνονται στην Πολιτεία και την μετουσιώνουν σε *ἀγαθή*. Η μετουσίωση αυτή είναι έργο των *φιλοσόφων-βασιλέων*, η Ηθική των οποίων τείνει να επεκταθεί κοινωνικά αναμορφώνοντας τη συλλογική ζωή διαμέσου της Παιδαγωγίας,[392] καθιστώντας τον κάθε πολίτη ικανό φορέα της δικαιοσύνης[393].

Συμπερασματικά, εν ολίγοις πρακτικός στόχος της πλατωνικής *παιδείας* που αποτελεί την καθεαυτό πολιτική μετουσίωση της *φιλοσοφίας*, είναι η διάπλαση τέτοιων *φιλοσόφων-βασιλέων* που με τη σειρά τους θα εκπαιδεύσουν αυτούς που θα τους διαδεχθούν αλλά και θα εκπληρώσουν τον κοινωνικό σκοπό τους καθοδηγώντας τους πολίτες στα χνάρια του *ἤθους*, της *δικαιοσύνης* και τελικά της *εὐδαιμονίας*, πρωταρχικό σκοπό της *ἀρίστης* Πολιτείας του Πλάτωνος.

---

[389] Guthrie (2010[7]) σ. 91.
[390] Μανιάτης (2005) σ. 73.
[391] Guthrie (2010[7]) σ. 95.
[392] Παπανούτσος (1995[5]) σ. 705.
[393] Βιλάμοβιτς- Μέλεντορφ (2006) σ. 241.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Adam James (1996), *ΣΩΚΡΑΤΗΣ-ΠΛΑΤΩΝΑΣ: Εισαγωγή στη φιλοσοφική τους σκέψη*, μτφ. Ελένη Παπαδοπούλου, εκδ. ΙΑΜΒΛΙΧΟΣ, Αθήνα.

Annas Julia (2006), *ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΤΟΥ ΠΛΑΤΩΝΑ*, μτφ. Χρυσούλα Γραμμένου, επιμ. Χρήστος Ζαφειρόπουλος- Πάρις Μπουρλάκης, εκδ. ΚΑΛΕΝΤΗΣ, ΑΘΗΝΑ. (τίτλος πρωτοτύπου: *AN INTRODUCTION TO PLATO'S REPUBLIC*).

Blackburn Simon (2007), *ΠΛΑΤΩΝΟΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑ: Η ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ ΤΟΥ ΣΠΥΔΑΙΟΤΕΡΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ*, μτφ: Δάφνη-Μαρία Βούβαλη, εκδ. ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ, Αθήνα. (First published by Atlantic Books Ltd, 2006)

Brun Jean (1967), *Ο ΠΛΑΤΩΝ ΚΑΙ Η ΑΚΑΔΗΜΙΑ*, μτφ. Αλεξάνδρας Τεγοπούλου, Εκδ. Ιωαν. Ν. Ζαχαρόπουλος, Αθήναι. (Τίτλος πρωτοτύπου: *Platon et l' Académie*, Les Presses Universitaires de France.)

Easterling P. E (2010), *ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΡΑΓΩΔΙΑ: ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΤΟΥ ΚΑΙΜΠΡΙΤΖ*, μετάφραση-επιμέλεια:Λίνα Ρόζη-Κώστας Βαλάκας, ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ- Ιδρυτική δωρεά Παγκρητικής Ενώσεως Αμερικής, ΗΡΑΚΛΕΙΟ. (Τίτλος πρωτοτύπου: *The Cambridge Companion to Greek Tragedy*, CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS, 1997.)

Fracelière Robert (1974), *ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ*, μετάφραση-επιμέλεια-συμπληρωματική βιβλιογραφία Γεράσιμου Δ. Βανδώρου και Ελπινίκης Κάζου-Βανδώρου, εκδ. ΔΗΜ. Ν. ΠΑΠΑΔΗΜΑ, ΑΘΗΝΑΙ. (Τίτλος πρωτοτύπου: *HISTOIRE LITTÉRAIRE DE LA GRÈCE*, Librairie Arthème Fayard, 1962).

Golhill Simon (2010) «Σύγχρονες κριτικές προσεγγίσεις της αρχαίας ελληνικής τραγωδίας» στο: *ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΡΑΓΩΔΙΑ: ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΤΟΥ ΚΑΙΜΠΡΙΤΖ*, μετάφραση-επιμέλεια:Λίνα Ρόζη-Κώστας Βαλάκας, ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ- Ιδρυτική δωρεά Παγκρητικής Ενώσεως Αμερικής, ΗΡΑΚΛΕΙΟ. (Τίτλος πρωτοτύπου: *The Cambridge Companion to Greek Tragedy*, CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS, 1997.) σσ. 483-518.

Guthrie W. K. C. (2010[7]), *ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΦΙΛΟΣΟΦΟΙ: Από τον Θαλή ως τον Αριστοτέλη*, μτφ. Αντ. Η. Σακελλαρίου, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΔΗΜ. Ν. ΠΑΠΑΔΗΜΑ, Αθήνα. (Τίτλος πρωτοτύπου: *THE GREEK PHILOSOPHERS FROM THALES TO ARISTOTLE*, METHUEN & CO. LTD., LONDON)

Hall Edit (2010), «Η κοινωνιολογία της αθηναϊκής τραγωδίας» στο: *ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΡΑΓΩΔΙΑ: ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΤΟΥ ΚΑΙΜΠΡΙΤΖ,* μετάφραση-επιμέλεια:Λίνα Ρόζη-Κώστας Βαλάκας, ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΡΗΤΗΣ- Ιδρυτική δωρεά Παγκρητικής Ενώσεως Αμερικής, ΗΡΑΚΛΕΙΟ. (Τίτλος πρωτοτύπου: *The Cambridge Companion to Greek Tragedy*, CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS, 1997.) σσ. 137-188.

Jaeger Werner (1974[3]), *ΠΑΙΔΕΙΑ: Η ΜΟΡΦΩΣΙΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥ*, τόμος Γ΄, μτφ. Γεωργίου Π. Βερροίου, εκδ. « ΠΑΙΔΕΙΑ», ΑΘΗΝΑΙ. (Τίτλος πρωτοτύπου: *PAIDEIA: DIE FORMUNG DES GRIECHISGHEN MENSCHEN*, Copyright by Walter de Gruyter & Co, Berlin, 1959).

Jaqueline de Romilly (1988), *ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΟΛΟΓΙΑ*, μτφ: Θεώνη Χριστοπούλου-Μικρογιαννάκη, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΡΔΑΜΙΤΣΑ, Αθήνα. (Τίτλος πρωτοτύπου: *Précis de Littérature Greque*, P.U.F Paris, France)

Jaqueline de Romilly (1992), *ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ*, μτφ: Νίκος Αγκαβανάκης, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΡΔΑΜΙΤΣΑ, Αθήνα. (Τίτλος πρωτοτύπου: *Problèmes de la démocratie greque*, Collection SAVOIR, Paris, Hermann, 1975).

Jaqueline de Romilly (1994), *ΟΙ ΜΕΓΑΛΟΙ ΣΟΦΙΣΤΕΣ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΚΛΗ*, μτφ: Φάνης Ι. Κακριδής, Ινστιτούτο του Βιβλίου-Μ. Καρδαμίτσα, Αθήνα. (Τίτλος πρωτοτύπου: *Les grands sophistes dans l' Athèns de Périclés*).

Koyré Alexandre (1993[2]), *ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑ: Εισαγωγή στην ανάγνωση του Πλάτωνα*, μτφ. Λένα Κασίμη, εκδ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ, Αθήνα. (Τίτλος πρωτοτύπου στα γαλλικά: *Introduction à la lecture de Platon*, Bretano's, Νέα Υόρκη, τίτλος πρωτοτύπου στα αγγλικά: *Discovering Plato*, Columbia University Press, ταυτόχρονες εκδόσεις 1945.)

Lesky, A. (1975[3]), *Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Λογοτεχνίας*, Θεσσαλονίκη. (*Geschichte der griechischen Literatur*, München 1963).

Natorp Paul (1929), Η ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΠΛΑΤΩΝΟΣ, μτφ. Μιχ. Τσαμαδού, εκδ. «Ο Κοραής», Αθῆναι.

Pappas Nickolas (2006), *ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΤΟΥ ΠΛΑΤΩΝΑ: ΕΝΑΣ ΟΔΗΓΟΣ ΑΝΑΓΝΩΣΗΣ*, μτφ. Δημήτρης Παπαγιαννάκος, επιμ. Ιωάννα Πατσιώτη, Εκδόσεις Οκτώ, ΑΘΗΝΑ. (Τίτλος πρωτοτύπου: *Routledge Philosophy Guidebook to Plato and the Republic*, 2nd edition)

Taylor E. A. (2009[4]), *ΠΛΑΤΩΝ: Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ*, μτφ: Ιορδάνης Αρζόγλου, Μ.Ι.Ε.Τ, Αθήνα. (Τίτλος πρωτοτύπου: *Plato. The Man and his Work*, Methuen & Co Ltd, London, 1978)

Vernant Jean- Pierre (1989[2]), ΜΥΘΟΣ ΚΑΙ ΣΚΕΨΗ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ, Μέρος Α΄, μτφ: Στέλλα Γεωργούδη, εκδ. Ι. ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΣ, Αθήνα. (Τίτλος πρωτοτύπου: *Mythe et penseé en Grèce ancienne*, Éditiond La Découverte, Paris, 1985).

Vlastos Gregory (2000[2]), *ΠΛΑΤΩΝΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ*, μτφ. Ιορδάνη Αρζόγλου, εκδ. ΜΙΕΤ, Αθήνα.

Wilamowitz- Moellendorff Ulrich (2006), *ΠΛΑΤΩΝ, Η ζωή και το έργο του: Τα χρόνια της ωριμότητας*, μετάφραση Ξενοφώντος Αρμυρού, εκδ. ΚΑΚΤΟΣ, ΑΘΗΝΑ.

Βασιλάκης Εμμ. Κωνσταντίνος (1956), ΠΛΑΤΩΝΙΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑΙ: Α΄ Ο ΠΛΑΤΩΝ ΚΑΙ Η ΕΠΟΠΤΙΚΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ, Βιβλιοθήκη τῆς ἐν Ἀθῆναις Φιλεκπαιδευτικής ἑταιρείας, Ἀριθμ. 6., Ἐν Ἀθήναις.

Βουδούρης Ι. Κωνσταντίνος (1976), *ΠΛΑΤΩΝΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ*, σημειώσεις κατά τις παραδόσεις του ομώνυμου καθηγητού στη Φιλοσοφική Σχολή Πανεπιστημίου Αθηνών, εκτυπώσεις OFFSET Δ. ΚΑΡΑΘΑΝΟΣ-Ν. ΤΟΥΝΤΑΣ, Εν Αθήναις.

Βουρβέρης Ι. Κωνσταντίνος (1939), *ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΠΛΑΤΩΝΑ*, Εν Αθήναις.

Βουρβέρης Ι. Κωνσταντίνος (1956), *Παιδιά και Παιδεία (Σωκράτης- Πλάτων- Αριστοτέλης)*, Αθήναι.

Γεωργούλης Δ. Κωνσταντίνος (1963), *Πλάτωνος Πολιτεία: ή Περί δικαίου Πολιτικός*, εκδ. Σιδέρης, Αθήνα.

Γεωργούλης Δ. Κωνσταντίνος (1994[2]), *ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ*, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΠΑΔΗΜΑ, ΑΘΗΝΑ.

Δεσποτόπουλος Ι. Κωνσταντίνος (1994), *ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΟΥ ΠΛΑΤΩΝΟΣ*, Ακαδημία Αθηνών-Κέντρο Ερεύνης της Ελληνικής Φιλοσοφίας, Αθήναι.

Δημητρακόπουλος Κ. Πέτρος (1982), «Τα Πολιτικά Ιδανικά» στο: *Φιλοσοφία και Πολιτική*, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΡΔΑΜΙΤΣΑ, Αθήνα, σσ. 158-165.

Δραγώνα-Μονάχου Μυρτώ (1995), *ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΗΘΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ: Ο αγγλόφωνος στοχασμός*, εκδ. ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ, Αθήνα.

Θεοδωρακόπουλος Ν. Ιωάννης (1959), *ΠΛΑΤΩΝ-ΠΛΩΤΙΝΟΣ-ΩΡΙΓΕΝΗΣ*, ΑΘΗΝΑΙ.

Θεοδωρακόπουλος Ν. Ιωάννης (1970[5]), *ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟΝ ΠΛΑΤΩΝΑ*, Τύποις Αφών Γ. ΡΟΔΗ, Αμαρούσιον.

Κάλφας Βασίλης (2005), *Φιλοσοφία και Επιστήμη στην αρχαία Ελλάδα*, εκδ. ΠΟΛΙΣ, Αθήνα.

Κατσιμάνης Κυριάκος (2001), *ΠΛΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ: φιλοσοφική ερμηνεία επιλεγμένων κειμένων*, εκδ. GUTENBERG, Αθήνα.

Κοπιδάκης Μ. Ζ.- Πατρικίου Έλενα (2009[9]), *Αρχαία Ελληνικά: Φιλοσοφικός Λόγος,* ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΑΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ, ΑΘΗΝΑ.

Κουχτζόγλου Γιάννης, ΑΠΑΝΤΑ ΠΛΑΤΩΝΟΣ, απόδοση-εισαγωγή-σχόλια, τομ. 5, 6, 7, 8, Εταιρεία Ελληνικών Εκδόσεων, Αθήναι.

Μανιάτης Ν. Γεώργιος (2005), *ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΣΤΟΝ ΠΛΑΤΩΝΑ: Ο ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ-ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΚΑΙ Η ΑΡΙΣΤΗ ΠΟΛΙΤΕΙΑ*, εκδ. ΕΝΝΟΙΑ, Αθήνα.

Μαραγγιανού- Δερμούση Ευαγ. (1994), *ΠΛΑΤΩΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ: Συστηματική προσέγγιση των κυριότερων θεμάτων της Πλατωνικής Φιλοσοφίας*, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΡΔΑΜΙΤΣΑ.

Μαραγγιανού- Δερμούση Ευαγγελία (2007), *ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΙΑΝΟΗΣΗ: Από την αρχαιότητα ως τον 19ο αιώνα*, εκδ. ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ-Α. ΚΑΡΔΑΜΙΤΣΑ, Αθήνα.

Μιστριώτης Γεώργιος (1906[3]), *Πλάτωνος Πρωταγόρας*, εκδοθείς μετά σχολίων, εν Αθήναις εκ του τυπογραφείου Π. Δ. Σακελλαρίου.

Μουκάνος Δ. Δημήτριος (1979), *Ο ΤΡΟΠΟΣ ΤΟΥ ΕΙΝΑΙ ΤΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΠΛΑΤΩΝΑ ΚΑΙ ΤΟΝ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗ*, Αθήναι.

Μπεζέ Ελένη (2004), «Η Κριτική της Ποίησης στην *Πολιτεία*» στο: *Υπόμνημα στη Φιλοσοφία: ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΗΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ του ΠΛΑΤΩΝΑ*, Εξαμηνιαία Φιλοσοφική Έκδοση για την Κριτική Ερμηνεία της Ιστορίας Της Φιλοσοφίας, Διευτθυντής: Βασίλης Κάλφας, Τεύχος 2ο, εκδ. ΠΟΛΙΣ, σσ. 87-105.

Μπέης Ε. Κώστας (1997), *Το πρόβλημα του δικαίου και των ηθικών αξιών: η περιπέτεια του ανθρώπου ανάμεσα στο καλό και το κακό*, εκδ. EUNOMIA Verlag, Αθήνα.

Παπαθεοδώρου Α.-Παππάς Φ. (1975), *Πλάτωνος Πολιτεία* (*ἤ περὶ δικαίου πολιτικὸς*), εισαγωγή Διαμαντοπούλου Αδ., εκδ. ΠΑΠΥΡΟΣ, Αμαρούσιον.

Παπανούτσος Π. Ε. (1977[2]), *ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ*, εκδ. ΙΚΑΡΟΣ, Αθήνα.

Παπανούτσος Π. Ε. (1995[5]), *Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ: ΗΘΙΚΗ*, Τόμος ΙΙ, εκδ. Δωδώνη, Αθήνα- Γιάννινα.

Πελεγρίνης Θεοδόσης (2005[3]), *ΛΕΞΙΚΟ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, λήμμα «Πλάτων» σσ. 1124-1128.

Πελεγρίνης Ν. Θεοδόσιος (1998), *ΟΙ ΠΕΝΤΕ ΕΠΟΧΕΣ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.

Πολίτης Γ. Νικόλαος (2004), *ΦΙΛΟΣΟΦΗΜΑΤΑ*, Εν Αθήναις.

Σκουτερόπουλος Ν. Μ. (2002), *ΠΛΑΤΩΝ: ΠΟΛΙΤΕΙΑ*, εισ. σημείωμα- μτφ- ερμηνευτικά σημειώματα, εκδόσεις ΠΟΛΙΣ, Αθήνα.

Τρουμπετσκόι Ευγένιος (1999), *Η Κοινωνική Ουτοπία του Πλάτωνος*, Απόδοσις: Δημήτριος Β. Τριανταφυλίδης, γλωσσική επιμέλεια και απόδοσις των αρχαιοελληνικών κειμένων: Ντίνα Σαμοθράκη, Εκδόσεις Αρμός, Αθήνα.

Τσάτσος Κωνσταντίνος (1980[3]), *Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ*, Βιβλιοπωλείον της «Εστίας» Ι. Δ. Κολλάρου & ΣΙΑΣ Α. Ε., Αθήνα.

Τσάτσος Κωνσταντίνος (1982), «Φιλοσοφία και Πολιτική» στο: *Φιλοσοφία και Πολιτική*, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΡΔΑΜΙΤΣΑ, Αθήνα, σσ. 13-22.

Τσέλλερ- Νεστλέ (1942), *ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ*, μετάφραση από τη 13η έκδοση του Χ. Θεοδωρίδη, εκδ. Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, ΑΘΗΝΑ.

Ψυχοπαίδης Κοσμάς (1999), *Ο ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ, Ο ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΚΑΙ Ο ΤΥΡΑΝΝΟΣ*: *για την πολιτική σκέψη του Πλάτωνα και του Αριστοτέλη*, εκδόσεις ΠΟΛΙΣ, Αθήνα.

Ιστότοποι

Η εικόνα στο εξώφυλλο είναι διαθέσιμη στο http://www.ellinikoarxeio.com/2011/06/idaniki-politeia-platwn.html και ανακτήθηκε στις 25 Ιουνίου 2012.